

ΛΑΡΝΑΚΑ : 4000 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Του Αλέξη Μιχαηλίδη

Το σημαντικότερο γεγονός στην ιστορία της Λάρνακας είναι η πρόσφατη συμπλήρωση τεσσάρων χιλιάδων ετών συνεχούς ζωής εντός των σημερινών δημοτικών ορίων της πόλης. Τάφοι στην περιοχή Αγίου Προδρόμου, Καθαρής, Παμπούλας και Βυζατζιάς (Χαλά Σουλτάν Τεκέ), που ανασκάφηκαν κατά καιρούς υπό την καθοδήγηση των αρχαιολόγων Βάσου Καραγιώργη, Μαργαρίτ Γιόν και Πωλ Άστρομ χρονολογήθηκαν στις αρχές της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. Σήμερα, στις αρχές της 3^{ης} Χιλιετίας μ.Χ. μπορούμε μετά βεβαιότητας να συμπεράνουμε ότι η κατοίκηση στους χώρους της σημερινής πόλης συμπληρώνει 4000 χρόνια ζωής.

Στις αρχές της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. η Κύπρος είχε ανάγκη από λιμάνια για να ικανοποιήσει τις αυξανόμενες ναυτικές ανάγκες, τις εμπορικές ανταλλαγές του τότε γνωστού κόσμου και ιδιαίτερα την ολοένα διογκούμενη εξαγωγή χαλκού από την Κύπρο προς όλους τους τότε γνωστούς πολιτισμούς. Η Λάρνακα, βρισκόμενη σε γεωγραφικά εξαιρετική θέση για ευκολότερες επαφές με την Συροπαλαιστινιακή ακτή, την Φοινίκη, το Αιγαίο αλλά και την Αίγυπτο, και ευλογημένη από την φύση με ευνοϊκούς ανέμους για ευκολότερη πλεύση και φυσικά λιμάνια, που πρόσφεραν ασφάλεια στους πρώιμους θαλασσοπόρους γεννήθηκε αυτή την περίοδο γιατί μπορούσε να ανταποκριθεί στα δεδομένα της τότε εποχής σαν μια πόλη λιμάνι.

Σχεδόν ταυτόχρονα, την αρχή της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., αναπτύχθηκαν εντός των σημερινών δημοτικών ορίων δύο μεγάλοι προϊστορικοί οικισμοί. Ο ένας στην Βυζατζιά κοντά στο σημερινό Χαλά Σουλτάν Τεκέ, νοτίως της κεντρικής αλυκής, που ήταν τότε ανοικτή προς την θάλασσα και λειτουργούσε σαν λιμάνι, και ο δεύτερος βορείως της αλυκής στην πλευρά της σημερινής εκκλησίας της Φανερωμένης, όπου και αργότερα η Πύλη των τειχών του αρχαίου Κίτιου. Αυτός ο δεύτερος οικισμός εκτεινόταν μέχρι και τους λόφους όπου σήμερα η εκκλησία της Χρυσοπολίτισσας, και είναι αυτός που ανοικοδομείται ξανά και ξανά δια μέσου των αιώνων στο ίδιο γεωγραφικό σημείο για 4000 συνεχή έτη. Ο πρώτος στο Τεκέ εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους του γύρω στο 1075 π.Χ. μετά από μια μεγάλη φυσική καταστροφή αλλά και λόγω των προσχώσεων της θάλασσας που έκλεισαν οριστικά το φυσικό λιμάνι και το μεταμόρφωσαν σε λίμνη, την αλυκή, όπως την ξέρουμε σήμερα.

Λιμάνι στον δεύτερο οικισμό, όπου αναπτύχθηκε αργότερα το Κίτιο, λειτούργησε στην Καθαρή (συνοικία Αγ. Προδρόμου), στον σημερινό χώρο «Αρχαίο Κίτιο» από τις αρχές της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ. Αργότερα το λιμάνι μεταφέρθηκε στον σημερινό αρχαιολογικό χώρο «Παμπούλα» (μεταξύ των οδών Κίμωνος και Κιλκίς), και ήταν εντός των Κυκλώπειων τειχών της πόλης από τις αρχές της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ. μέχρι και τον 4ο-5ο αιώνες μ.Χ., όπου επίσης εγκαταλείφθηκε λόγω των προσχώσεων της θάλασσας. Κατά την εποχή του Βυζαντίου το λιμάνι λειτουργούσε κοντά στο σημερινό Κάστρο της πόλης, όπου κατά τα τελευταία χρόνια των Λουζινιάν, τα χρόνια των Ενετών και Οθωμανών γίνεται και πάλι το σημαντικότερο λιμάνι της Κύπρου από πλευράς εμπορικής κίνησης. Μετά την δημιουργία από τους Άγγλους την δεκαετία του 1920 του τεχνικού λιμένα Αμμοχώστου, το αγκυροβόλιο της Λάρνακας έφθινε μέχρι και το 1974, που κατασκευάστηκε το σύγχρονο λιμάνι της πόλης.

Οι προϊστορικές πόλεις της Λάρνακας κατά την διάρκεια της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., πιστεύεται σήμερα από πολλούς μελετητές και αρχαιολόγους ότι ήταν πιθανότατα η προϊστορική πρωτεύουσα της Κύπρου «Αλάσια», η πόλη του Άλατος?, που αναφέρουν οι Αιγυπτιακές πηγές και τα γραπτά των Χετταίων της Βόρειας Μικράς Ασίας. Σήμερα υπάρχουν πολλά νέα αρχαιολογικά ευρήματα και άλλα στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν πειστικά αυτή την θεωρία. Η ονομασία Κίτιον επικράτησε προς το τέλος της 2^{ης} Χιλιετίας π.Χ. Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες, που υπάρχουν για το 'Κίτιο' είναι του 12^{ου} π.Χ. αιώνα από επιγραφές στον Ναό Μετινέτ Χαμπού στην Αίγυπτο στην εποχή του Φαραώ Ραμσή Β' (1198-1167 π.Χ.). Η ονομασία Κίτιο διατηρείται διαμέσου των Βυζαντινών χρόνων (330-1191 μ.Χ.) μέχρι και την Φραγκοκρατία (1191 – 1571 μ.Χ.), όπου αρχίζει να εμφανίζεται η ονομασία Λάρνακα. Η πρώτη γραπτή αναφορά στα Ελληνικά «...στον Λάρνακαν» προέρχεται από τον Κύπριο Χρονογράφο Γεώργιο Βουστρώνιο, που έγραψε τον 15^ο αιώνα μ.Χ. «Ο Λάρνακας» είναι μέχρι σήμερα η περιοχή της πόλης βορείως της σημερινής Λεωφ. Γρηγόρη Αυξεντίου. Κατά την Φραγκοκρατία και Ενετοκρατία (1191-1571μ.Χ) η πόλη ονομάζεται και Σαλίνες ή Αλυκές λόγω της μεγάλης οικονομικής σημασίας που είχε η εκμετάλλευση και η εξαγωγή του άλατος, αλλά σε διάφορους χάρτες και κείμενα της εποχής σημειώνεται και σαν Έρνικα, Λάρνακο, Άρνακο, Λ'Άρνικα. Την ονομασία Τούζλα (Αλυκές) υιοθέτησαν και οι Οθωμανοί. Η μεγάλη ανάπτυξη του λιμανιού Λάρνακας κατά την Τουρκοκρατία και το γεγονός ότι ήταν το επίνειο της Πρωτεύουσας (Χώρας), καθόρισε την ονομασία Σκάλα, που σημαίνει λιμάνι – επίνειο, όνομα που διατηρεί μέχρι σήμερα για την περιοχή της κοντά στη θάλασσα, νοτίως της Λεωφ. Γρηγόρη Αυξεντίου.

Για τους σκοπούς των ιστοσελίδων του Δήμου και για καλύτερη κατανόηση της συνεχούς και μακρόβιας ζωής της Λάρνακας, γίνεται πιο κάτω προσπάθεια παράθεσης μιας σύντομης σύνοψης της ιστορίας των 4000 ετών της πόλης. Αυτή η προσπάθεια διαχωρίζει τις Ιστορικές Περιόδους της πόλης λαμβάνοντας σοβαρά υπ' όψη τις τοπικές ιστορικές συνθήκες της Λάρνακας αλλά και της Κύπρου γενικότερα. Για ευκολότερη ανάγνωση των κειμένων δεν γίνονται παραπομπές στις πηγές των πληροφοριών αλλά αναφέρονται μέσα στο ίδιο το κείμενο οι σημαντικές πηγές των αναφορών. Στο τέλος του παρόντος κειμένου παρατίθεται εκτενής βιβλιογραφία για την Λάρνακα με υλικό που βρίσκεται στην κυπρολογική βιβλιοθήκη του δήμου για πληρέστερη πληροφόρηση ή και περαιτέρω έρευνα. Σε άλλο σημείο των ιστοσελίδων παρατίθεται πλούσιο φωτογραφικό αρχείο που έχει σχέση με την ιστορία της πόλης αλλά και φωτογραφικό υλικό που παρουσιάζει την πόλη όπως είναι σήμερα.

2000 - 1400 π.Χ.

ΠΡΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Αυτή την περίοδο υπάρχει στους λόφους του σημερινού Χαλά Σουλτάν Τεκέ ένας μεγάλος και σημαντικός προϊστορικός οικισμός. Δεσπόζει της κεντρικής αλυκής, που εκείνη την περίοδο ήταν ανοικτή προς την θάλασσα και μπορούσε να λειτουργεί σαν ένα μεγάλο φυσικό λιμάνι. Την ίδια περίοδο υπάρχει και δεύτερος οικισμός που βρίσκεται στους λόφους που είναι σήμερα η εκκλησία της Παναγίας Χρυσοπολίτισσας. Η θάλασσα έφθανε τότε μέχρι τους πρόποδες αυτού του λόφου, στην περιοχή που ονομάζουμε σήμερα Καθαρή. Η ύπαρξη των δύο πρώτων αυτών προϊστορικών οικισμών εντός των σημερινών δημοτικών ορίων της Λάρνακας

συνάγεται από τους τάφους της εποχής που βρέθηκαν, αφού δεν ανιχνεύθηκαν οποιαδήποτε αρχιτεκτονικά τους κατάλοιπα. Στους χώρους και των δύο αυτών οικισμών βρέθηκαν μερικά αντικείμενα νεολιθικής εποχής (7.000-2500 π.Χ.), γι αυτό συνάγεται με επιφύλαξη από τους αρχαιολόγους ότι προϋπήρξαν ακόμη αρχαιότεροι οικισμοί στην ίδια περιοχή. Σταδιακά οι προϊστορικοί αυτοί οικισμοί της Λάρνακας, που ήταν ευλογημένοι από την φύση με πλούσιο υδροφόρο υπόστρωμα, καλή καλλιεργήσιμη γη, πλούσιο κυνήγι και ψάρεμα λόγω των υδροβιότοπων τους και εξαιρετικά φυσικά λιμάνια, μπόρεσαν να ανταποκριθούν άριστα στα δεδομένα της νέας εποχής, που χαρακτηρίζεται σαν η εποχή των πρώτων σοβαρών βημάτων της ανθρωπότητας για υπερπόντια ταξίδια και εμπορικές ανταλλαγές.

Η εθνότητα των κατοίκων όλης της Κύπρου αυτή την περίοδο είναι άγνωστη στους αρχαιολόγους και ιστορικούς. Για πρακτικούς λόγους τους ονόμασαν ετεοκύπριους ή προέλληνες. Αυτή είναι η περίοδος της χαλκοκρατίας (2500 – 1050 π.Χ.) στο νησί όπου υπάρχει πολλή σκληρή δουλειά λόγω της επεξεργασίας του μεταλλεύματος Χαλκού, που διεξάγεται κοντά στους χώρους των μεταλλίων μερικά των οποίων βρίσκονται πολύ κοντά στην Λάρνακα (Τρούλλοι, Σιά, Καλαβασός), αλλά αργότερα διεξαγόταν και στους χώρους των δύο προϊστορικών οικισμών της Λάρνακας. Σύμφωνα με την «Ιστορική Τοπογραφία του Αρχαίου Κιτίου» του Κυριάκου Νικολάου, η πυκνότητα του πληθυσμού στον κόλπο Λάρνακας ήταν η μεγαλύτερη από οποιαδήποτε άλλη προϊστορική περιοχή της Κύπρου, ιδιαίτερα κατά το τέλος της χαλκοκρατίας (1500-1000 π.Χ.). Οι ανασκαφές στους τάφους αυτής της περιόδου απόδειξαν εμπορικές επαφές με τους πολιτισμούς των Φαραώ, Μινώων, Αιγαίου, και Φοινίκων (Συριακή και Παλαιστινιακή ακτή). Όμως οι παλαιότεροι ναοί (14^{ος} αιώνας π.Χ.) που ανασκάφηκαν στον λατρευτικό χώρο του αρχαίου Κιτίου (Καθαρή) είναι στα Αιγυπτιακά πρότυπα της 18^{ης} Δυναστείας των Φαραώ (16ος-13^{ος} αιώνες π.Χ.).

Πέρα από τις εξαγωγές χαλκού, άλλων μεταλλευμάτων, ξυλείας και άλατος οι πρώιμες αστικές δραστηριότητες των προϊστορικών οικισμών της Λάρνακας περιλάμβαναν μικροτεχνία, κεραμική, ψάρεμα, κατασκευή χρωμάτων (πορφύρας και τέρα όμπρας), κρασιού, και εισαγωγές πολλών ειδών από τους γειτονικούς πολιτισμούς, όπως λάδι από την Κρήτη, περιδέραια, κοσμήματα, γυαλί, ελεφαντόδοντο, φαγεντιανή και παστά ψάρια από την Αίγυπτο, καθώς και διάφορα άλλα προϊόντα από τους υπόλοιπους γειτονικούς πολιτισμούς. Οι οικισμοί στο Τεκέ και στους χώρους του μετέπειτα Κιτίου αρχίζουν να γίνονται μεγάλα προϊστορικά αστικά κέντρα κατά τον 15^ο αιώνα π.Χ. Αυτή είναι η εποχή που η Αίγυπτος είναι η μεγαλύτερη δύναμη της περιοχής και οι Φαραώ της 18^{ης} Δυναστείας έχουν δημιουργήσει ένα επιθετικό κράτος το οποίο κατείχε την Συρία, Παλαιστίνη, Φοινίκη, και έφτανε μέχρι την Μεσοποταμία. Η περίοδος αυτή της Αιγυπτιακής μονοκρατορίας είναι γνωστή και σαν «Αιγυπτιακή Ειρήνη». Στις ανασκαφές στο αρχαίο Κίτιο από το Βάσο Καραγιώργη είναι εμφανής στην πόλη αυτής της περιόδου, η Αιγυπτιακή επίδραση που επιβεβαιώνεται με την ανακάλυψη ναού στα Αιγυπτιακά πρότυπα της εποχής αλλά και ειδωλίων Αιγυπτιακών θεοτήτων η και αντικειμένων που συνδέονται με την Αιγυπτιακή λατρεία. Όμως, πολλές από τις θεότητες που λατρεύονται από τους Εταιοκυπρίους στο Κίτιον είναι καθαρά Κυπριακές. Δύο βασικά για την εποχή προϊόντα της Λάρνακας, το αλάτι και βέβαια ο χαλκός ήταν πολύ σημαντικά για τον πολιτισμό και την δύναμη της Αιγύπτου έτσι η Αιγυπτιακή παρουσία στα φυσικά λιμάνια της προϊστορικής Λάρνακας είναι βεβαία.

Οι επαφές όμως της προϊστορικής πόλης με την Αίγυπτο γίνονται ακόμη πιο ενδιαφέρουσες κατά την επόμενη περίοδο.

1400-1358 π.Χ.

ΑΛΑΣΙΑ: Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΛΑΡΝΑΚΑ

Ο Φαραώ Αμενόφης Γ΄ (1417-1375 π.Χ.), σύμφωνα με επιγραφικό υλικό που βρέθηκε στο παλάτι του και αναφέρει η ιστορικός Ν. Ζιτενιάν στο έργο της «Η Τύρος δια Μέσου των Αιώνων», δεχόταν επιστολές και ακριβά δώρα απ' όλους τους υποτελείς του βασιλιάδες που του πρότειναν να παντρέψουν τον ίδιο ή τον γιο του με μια δική τους πριγκίπισσα. Περί το 1375 γίνεται Φαραώ ο γιος του Αμενόφης Γ΄, ο Αμενόφης Δ΄ ή Ακενατόν(1375-1358 π.Χ.). Αυτός μετακίνησε την πρωτεύουσα του κράτους του στην τοποθεσία που είναι σήμερα το Αιγυπτιακό χωριό Τελ ελ Αμάρνα. Εκεί βρέθηκε σε πλακίδια με σφηνοειδή γραφή όλο το αρχείο της αλληλογραφίας του με του άλλους βασιλιάδες της περιοχής συμπεριλαμβανόμενων και 8 Κυπριακών επιστολών με τον Βασιλιά της Αλάσιας. Εδώ ξεκινά το μεγάλο παράδοξο. Ενώ λοιπόν σ' όλες τις επιστολές όλοι οι άλλοι Βασιλιάδες υποκλίνονται υποτακτικά και δηλώνουν πιστοί δούλοι στις προσφωνήσεις τους προς τον Ακενατόν, ο Βασιλιάς της Αλάσιας προσφωνεί τον Φαραώ αδελφό του.

Τις Κυπριακές επιστολές του Βασιλιά της Αλάσιας προς τον Ακενατόν, σε μετάφραση Άντρου Παυλίδη τις βρίσκουμε στο τεύχος 1 του περιοδικού «Πολιτιστική Κύπρος». Λέει λοιπόν η πρώτη επιστολή επί λέξη « Προς τον Βασιλιά της Αιγύπτου, τον αδελφό μου, λέγω ότι έτσι μίλησε ο Βασιλιάς της Αλάσιας, ο αδελφός σου. Εγώ είμαι καλά και εύχομαι να είσαι και εσύ καλά, ο οίκος σου, η σύζυγος σου, το άρμα σου κι όλη η χώρα σου εύχομαι να είναι καλά. Αδελφέ, έχω μάθει ότι έχεις καθίσει επί του θρόνου του πατέρα σου εν ειρήνη και έχω πάρει τον σχετικό χαιρετισμό σου και θα σου δώσω 200 τάλαντα χαλκού. Τώρα στέλλω με τον απεσταλμένο μου, που θα σου παραδώσει την επιστολή, 10 τάλαντα χαλκού, και εύχομαι ο απεσταλμένος μου να φθάσει κοντά σου σύντομα και να επιστρέψει γρήγορα πίσω σε μένα με το γράμμα σου. Εύχομαι να ανταλλάσσουμε απεσταλμένους κάθε χρόνο». Προκύπτει λοιπόν ότι ο Ακενατόν παντρεύτηκε με την Νεφερτίτη πριν ανέβει στον θρόνο και αφού ο Αλασιώτης Βασιλιάς μόνος απ όλους τους υποτελείς βασιλιάδες προσφωνεί τον Ακενατόν αδελφό είναι πολύ πιθανό η Νεφερτίτη να ήταν πριγκίπισσα αδελφή του Βασιλιά της Αλάσιας και επομένως η προσφώνηση να υποδηλώνει την πραγματική τους συγγένεια. Το ότι η Νεφερτίτη ήταν Κύπρια στηρίχθηκε και από γερμανούς αρχαιολόγους – ανθρωπολόγους τους Σιάρφφ και Μούρτγκαρτ στο βιβλίο τους “Aegypten Vorderasien in Altertum”. Οι επιστήμονες αυτοί εξέτασαν τις μούμιες της Νεφερτίτης και των 6 κοριτσιών της και διαπίστωσαν ότι οι κρανιακές μεταμορφώσεις που έχουν είναι στα κυπριακά πρότυπα της εποχής. Η θεωρία ότι η Νεφερτίτη ήταν αδελφή του βασιλιά της Αλάσιας ενισχύεται και από το πραγματικά τεράστιο δώρο που χαρίζει ο Αλασιώτης στον Φαραώ αδελφό του, 200 τάλαντα χαλκού, δηλαδή 8 περίπου τόνοι καθαρού χαλκού. Κρίνοντας από τα δεδομένα της εποχής, ήταν ανεκτίμητης αξίας. Ένα τόσο μεγάλο δώρο με την ευκαιρία της ενθρόνισης, μόνο ένας πραγματικός συγγενής ή ένας υποτελής θα μπορούσε να το χαρίσει. Όπως όμως φαίνεται από της άλλες κυπριακές επιστολές ο βασιλιάς της Αλάσιας δεν ήταν υποτελής στην Αίγυπτο αλλά αντίθετα υπήρχαν φιλικοί δεσμοί μεταξύ των δύο από πολλές γενεές προηγουμένως, όπως δηλώνει ο βασιλιάς της Αλάσιας στην 4^η επιστολή.

Το δώρο με τα 200 τάλαντα χαλκού φαίνεται ότι φορτώθηκαν για την Αίγυπτο αλλά ποτέ δεν έφτασαν στον Ακενατόν γιατί το καράβι που τα μετάφερε βυθίστηκε στις ακτές της Μικράς Ασίας. Την δεκαετία του 1980 βρέθηκε στην Ούλου Μπουρούν της Τουρκίας ένα καράβι του 14^{ου} αιώνα π.Χ. φορτωμένο με 200 τάλαντα χαλκού και ανάμεσα στ' άλλα πλούσια ευρήματα και ένας σφραγιδολίθος της Νεφερτίτης, πιθανή ένδειξη της ιδιοκτησίας και του τελικού προορισμού του Κυπριακού φορτίου του πλοίου. Η όλη ανακάλυψη του καραβιού με πλούσιο γραπτό και φωτογραφικό υλικό βρίσκεται στην έκδοση του περιοδικού NATIONAL GEOGRAPHIC του Δεκεμβρίου του 1987. Στις ανασκαφές της Σουηδικής Αρχαιολογικής Αποστολής στην προϊστορική πόλη στο Τεκέ βρέθηκαν εκτεταμένα εργαστήρια επεξεργασίας του μεταλλεύματος χαλκού. Από επιστημονικές μελέτες χαλκού από την πρωτεύουσα του Ακενατόν Τελ ελ Αμάρνα προέκυψε ότι ο μόνος χαλκός από την Κύπρο που έχει μοριακή συνάφεια είναι αυτός που βρέθηκε στην προϊστορική πόλη του Χαλά Σουλτάν Τεκέ. Τα αποτελέσματα αυτά φαίνονται στις εκδόσεις του Σουηδού αρχαιολόγου Πωλ Άστρομ για τις ανασκαφές στο Χαλά Σουλτάν Τεκέ. Επομένως ο μόνος αρχαιολογικός χώρος της Κύπρου που αποδεικνύει επιστημονική επιβεβαίωση ότι είχε επαφές και σχέσεις με την Τελ ελ Αμάρνα, τον Ακενατόν και την Νεφερτίτη, είναι οι προϊστορικές πόλεις γύρο από τις αλυκές Λάρνακας, η Αλάσια, δηλαδή, πόλη του άλατος!

Για να επιβεβαιώσουμε ακόμη περισσότερο ότι η Αλάσια των Αιγυπτιακών κειμένων και των επιγραφών των Χετταίων από τον 14^ο – 11^ο αιώνες π.Χ. είναι οι προϊστορικές πόλεις γύρο από τις Αλυκές Λάρνακας μπορούμε να προσθέσουμε και το γεγονός ότι το αλάτι των αλυκών προέρχεται από υπόγειο γεωλογικό απόθεμα και όχι από την αλμύρα της θάλασσας. Επομένως το αλάτι της αλυκής Λάρνακας ήταν πάντα εκεί και χαρακτήριζε την περιοχή. Οι ονομασίες άλας, αλυκή είναι σύμφωνα με τους γλωσσολόγους προελληνικές λέξεις, που χρησιμοποίησε αργότερα και η ελληνική γλώσσα. Επομένως είναι πολύ πιθανό οι Αιγύπτιοι και Χετταίοι όταν έλεγαν «Αλάσια» ή «Αλασίγια» ασφαλώς θα εννοούσαν την πόλη του άλατος στην Κύπρο και είναι γνωστό ότι το αλάτι ήταν την περίοδο αυτή ένα αγαθό άμεσα συνυφασμένο με την ίδια την επιβίωση και ήταν πανάκριβο και περιζήτητο. Επιπρόσθετα απ' όλους τους αρχαιολογικούς χώρους της Κύπρου ο μόνος που επιβεβαιώνει τα γραπτά των Χετταίων, που μιλούν για κατάκτηση της Αλάσιας κατά τον 14ο αιώνα π.Χ. είναι αυτός του Χαλά Σουλτάν Τεκέ με την ανεύρεση εκεί σφραγιδολίθων και άλλων τους αντικειμένων καθημερινής χρήσης. Οι κρανιακές μεταμορφώσεις στους τάφους των προϊστορικών πόλεων γύρο από τις αλυκές και το Κίτιον είναι όπως της μούμιας της Νεφερτίτης. Τέλος στο Βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης «Ιεζεκιήλ», που γράφτηκε κατά τον 9-8 αιώνα π.Χ. αναφέρει ότι η Αλάσια ήταν γνωστή για τα μπλε και τα πορφυρά της χρώματα. Μόνο η περιοχή των αλυκών Λάρνακας μπορεί να επιβεβαιώσει αφθονία τέτοιων βαφών. Τα πορφυρά από την αφθονία των οστράκων πορφύρας που ζούσαν στις αλυκές και ζουν μέχρι σήμερα στην θάλασσα της Λάρνακας και τα μπλε από τα οξειδία της κατεργασίας του χαλκού ή από τα γεωλογικά πετρώματα της ευρύτερης περιοχής, που σήμερα εξακολουθούν να εξάγονται από την Λάρνακα με την ονομασία «τέρα όμπρα»

1358 – 900 π.Χ.

Η ΚΑΘΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΑΙΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Η συνέχιση των σχέσεων της Αιγύπτου με τις προϊστορικές πόλεις της Λάρνακας αποδεικνύονται με την ανεύρεση στο Χαλά Σουλτάν Τεκέ ενός σκήπτρου από φαγεντιανή του Φαραώ Χορεμχέπ (1348-1320 π.Χ.) με το έμβλημα του, και ένα δοχείο κρασιού με το έμβλημα του Φαραώ Σετί Α΄ (1312-1300 π.Χ.). Σε κόσμημα αυτής της περιόδου που βρέθηκε στο Τεκέ αναγράφεται τ' όνομα κάποιας γυναίκας που είναι Αιγυπτιακό. Στο λατρευτικό χώρο (Καθαρή) του αρχαίου Κιτίου υπάρχει Αιγυπτιακός ναός και βρέθηκαν ειδώλια Αιγυπτιακών θεοτήτων, που φαίνεται λατρευόντουσαν από του ετεοκυπρίους της εποχή μαζί και με τις δικές τους θεότητες. Όμως, στο τέλος του 14 αιώνα π.Χ. γίνονται αισθητές οι μετακινήσεις νέου πληθυσμού στις δύο προϊστορικές πόλεις της Λάρνακας. Είναι Έλληνες μετανάστες από την Κρήτη ή και την Πελοπόννησο που έφεραν μαζί τους νέες τέχνες, νέες τεχνολογίες και εντελώς νέα αισθητική, που καταγράφεται σταδιακά στα αγγεία, την αρχιτεκτονική και την λατρεία στην προϊστορική Λάρνακα. Ο αρχαιολόγος Βάσος Καραγιώργης πιστεύει ότι μετά το έτος 1230 π.Χ. είχαμε την οριστική αριθμητική επικράτηση των Αχαιών και της κουλτούρας των Ελλήνων στο Κίτιο, αφού είχαμε τότε τις μαζικότερες αφίξεις των «ανθρώπων της θάλασσας», όπως ονόμασαν οι Αιγύπτιοι τους Έλληνες μετανάστες της εποχής αυτής. Επιπρόσθετα, αυτή την εποχή έχουμε και το τέλος του Τρωικού πολέμου, όπου πολλοί από τους ήρωες του εγκαθίστανται στην Κύπρο με προεξάρχουσα μορφή τον Τεύκρο τον Τελαμώνιο ιδρυτή της Σαλαμίνας. Την περίοδο αυτή το Κίτιο αποκτά πλινθόκτιστα τείχη και αργότερα Κυκλώπεια τείχη στα ελληνικά πρότυπα των Μυκηναίων της Πελοποννήσου. Το λιμάνι του Χαλά Σουλτάν Τεκέ προσχώνεται και κλείνει περί το 1050 π.Χ. ενώ το λιμάνι στους χώρους του Κιτίου βρίσκεται κατ' αρχάς κοντά στο χώρο των Ναών (Καθαρή), όπου διεξάγεται και εντατική μεταλλουργία υπό την προστασία των θεοτήτων. Μετά το 1000 π.Χ. το λιμάνι μεταφέρεται σε μικρή απόσταση δυτικότερα και οχυρώνεται εντός των τειχών πλέον για περισσότερη ασφάλεια και στρατιωτική προστασία. Η πρόσβαση σ' αυτό γίνεται από προστατευμένο κανάλι, όπως περιγράφει η αρχαιολόγος Μαργκαρίτ Γιόν που το ανακάλυψε στην Παμπούλα το 1989.

Στο Τεκέ, όπως επιβεβαιώθηκε από τον αρχαιολόγο Πωλ Άστρομ, την ίδια περίοδο επικράτησαν επίσης οι Μυκηναίοι Αχαιοί. Βρέθηκε και εκεί προστατευτικό οχυρωματικό έργο και διεξαγόταν εντατική μεταλλουργία χαλκού. Οι συναλλαγές με την Αίγυπτο, την Κρήτη, το Αιγαίο, την Μικρά Ασία και την Φοινίκη ήταν ιδιαίτερα πολλές, όπως και στο Κίτιο. Μια τελευταία μαρτυρία από Αιγυπτιακές πηγές για την Αλάσια είναι αυτή που καταγράφει το ναυάγιο κάποιου Αιγύπτιου αρχιερέα με τ' όνομα Γουεναμόν. Περί το 1100 π.Χ. ο Γουεναμόν με φοινικικό πλοίο της πόλης Βίβλου ναυάγησε στην Αλάσια. Εκεί αντιμετώπισε την εχθρότητα των κατοίκων, που δεν μιλούσαν ούτε Αιγυπτιακά αλλά ούτε φοινικικά, (μάλλον θα μιλούσαν ελληνικά) κι αυτός γνωρίζοντας την γλώσσα έσωσε το πλήρωμα από τον θάνατο μεσολαβώντας στην βασίλισσα τους την Χετέπ. Μετά από το γεγονός αυτό δεν έχουμε άλλες αναφορές για την Αλάσια. Όμως, η προϊστορική πόλη στο Χαλά Σουλτάν Τεκέ, σύμφωνα με τους υπολογισμούς των αρχαιολόγων, καταστράφηκε περί το 1075 π.Χ. μετά από μια μεγάλη φυσική καταστροφή, το λιμάνι εντός της λεκάνης της κεντρικής αλκμής προσχώθηκε και έτσι οι κάτοικοι της την εγκατέλειψαν μετακομίζοντας στο Κίτιο. Επομένως, ο τερματισμός των αναφορών στην Αλάσια φαίνεται να είναι απόλυτα δικαιολογημένος.

Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες, που υπάρχουν για το 'Κίτιο' είναι του 12^{ου} π.Χ. αιώνα από επιγραφές στον Ναό Μετινέτ Χαμπού στην Αίγυπτο στην εποχή του Φαραώ

Ραμσή Β' (1198-1167 π.Χ.), όπου η ονομασία εμφανίζεται μεταξύ ονομάτων και άλλων Κυπριακών πόλεων. Ο Ραμσή Β' κατανίκησε επίσης τους «ανθρώπους της θάλασσας» σε μάχη στην Αίγυπτο, αλλά αυτοί οι Έλληνες οργανωμένοι μετανάστες εγκαταστάθηκαν πλην από την Κύπρο και στην Παλαιστίνη (Φιλισταίοι). Ο μύθος ίδρυσης του Κιτίου διαμορφώθηκε αυτή περίπου την εποχή, όπου το Ελληνικό στοιχείο αναμιγνύεται με το Σημιτικό της Συριακής και Παλαιστινιακής ακτής. Η ίδρυση της πόλης σύμφωνα με τους Εβραίους συγγραφείς της Γένεσης (9^{ος} αιώνας π.Χ.), πρώτου Βιβλίου της Παλαιάς Διαθήκης, αποδίδεται στον Κιττίμ, εγγονό του Νώε, γιο του Ιωνάν, που θεωρείται ο Γενάρχης όλων των Ελλήνων. Άρα η Λάρνακα καταγράφεται μια από τις πρώτες πόλεις που ίδρυσαν Έλληνες μετά τον Κατακλυσμό του Νώε. Η ύπαρξη του Κιτίου πριν από τον Τρωικό πόλεμο (12^{ος}-13^{ος} αιώνας π.Χ.) φαίνεται να είναι και η αιτία που το Κίτιο δεν συνδέεται με κανένα από τους ήρωες του Τρωικού πολέμου.

900 – 709 π.Χ.

Ο ΦΟΙΝΙΚΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Οι κάτοικοι της Συριακής και Παλαιστινιακής ακτής ονομάστηκαν Φοίνικες από τον πατέρα της ιστορίας Ηρόδοτο, που έγραψε τον 6^ο π.Χ. αιώνα, αλλά οι ίδιοι ποτέ δεν χρησιμοποίησαν αυτό τον όρο για να περιγράψουν τους εαυτούς τους. Ονομάζονταν σύμφωνα με την πόλη καταγωγής τους. Οι πόλεις της Φοινίκης περνούν την χρυσή τους εποχή αυτή την περίοδο και έχουν αρμονικές σχέσεις με τους Έλληνες και η συνάντηση της ελληνικής διάνοησης μαζί τους στην ανατολική Μεσόγειο γέννησε το ελληνικό αλφάβητο τον 9^ο αιώνα π.Χ. Η αύξηση του πληθυσμού της Συριακής και Παλαιστινιακής ακτής ανάγκασε τους Βασιλιάδες των πόλεων της Φοινίκης να αναζητήσουν χώρους οργανωμένου αποικισμού. Η πρώτη αποικία της Τύρου εκτός Φοινίκης δημιουργήθηκε στο γειτονικό Κίτιο. Στον λατρευτικό χώρο του αρχαίου Κιτίου (Καθαρή) βρέθηκε από τον αρχαιολόγο Βάσο Καραγιώργη ένας μεγαλόπρεπος ναός της Αστάρτης – Αφροδίτης, που χρονολογήθηκε γύρω στο 850 π.Χ. Ο Ναός αυτός πιστεύεται ότι είχε την ίδια αρχιτεκτονική με τον Ναό του Σολωμόντα στην Ιερουσαλήμ, που κτίστηκε επίσης την ίδια εποχή επίσης από Τύριους μαστόρους και αρχιτέκτονες, όπως μαρτυρεί η Παλαιά Διαθήκη.

Η Φοινικική παρουσία ανέβασε ακόμη περισσότερο τον πλούτο και την δύναμη της πόλης αφού οι ναυτικές και εμπορικές τους ικανότητες σε συνδυασμό με τον πολιτισμό την κουλτούρα και τις τέχνες των Ελλήνων κατέστησαν το Κίτιο μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Ανατολικής Μεσογείου η οποία, μόνη απ όλες τις πόλεις τις Κύπρου, αναφέρεται 28 φορές σε Βιβλία της Παλαιά Διαθήκης, που γράφηκαν αυτή την περίοδο. Η φήμη και η αναγνωρισιμότητα της πόλης από τους λαούς της Συριακής και Παλαιστινιακής ακτής είναι τόσο μεγάλη αυτή την περίοδο ώστε να την καταστήσουν συνώνυμη με όλη την Κύπρο. Οι Φοίνικες στο Κίτιο έφεραν και άλλες δικές τους θεότητες όπως ο Μελκάρτ, που λατρεύτηκε και από τους Έλληνες της πόλης ως Ηρακλής και ο ναός του στο αρχαίο λιμάνι της Παμπούλας μαζί με πολλά αγάλματα της θεότητας βρέθηκαν την δεκαετία του 1920 από τον αρχαιολόγο Έϊναρ Γκέρστατ, ο οποίος πιστεύει ότι η Καρχηδόνα της Κύπρου (Καρτιχατάστ = Νεάπολη), που εμφανίζεται σε γραπτά της εποχής, δεν ήταν άλλη από το νέο Φοινικικό οικισμό στο Κίτιο. Ο Βαάλ (Δίας) λατρευόταν στον λόφο πάνω από το κυκλικό κόμβο του αεροδρομίου. Στα ελληνικά έγινε γνωστός σαν κεραύνιος ή λαρνάκιος Δίας, πράγμα που κάνει πολλούς ερευνητές να πιστεύουν ότι η ονομασία

Λάρνακα είναι πολύ παλαιότερη και υπήρχε στην πόλη αφού γλωσσικά θεωρούν το Κίτιο και Λάρνακα συνώνυμα = κιβωτός. Η εκδοχή αυτή υιοθετείται και από τον Γιώργο Ιακώβου σε κείμενο του στο βιβλίο «Ιστορία της Λάρνακας».

Ο αρχαιολόγος Κυριάκος Νικολάου στο έργο του «Ιστορική Τοπογραφία του Κιτίου» πιστεύει ότι οι έλληνες παρέμειναν πάντα η πλειοψηφία στη πόλη και οι βασιλιάδες ήταν από την Μυκηναϊκή περίοδο μέχρι τουλάχιστον την ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.) ελληνικής καταγωγής. Οι Φοίνικες ήταν μια δυναμική και πλούσια τάξη με πλήρη όμως αφοσίωση στην πόλη τους αφού δεν ανέπτυξαν ποτέ εθνική συνείδηση. Φοινικική Δυναστεία στο Κίτιο επέβαλαν οι Πέρσες μετά την ήττα τους στην Ελλάδα και τη ναυμαχία της Σαλαμίνας 2 αιώνες αργότερα.

709 – 670 π.Χ.

Η ΑΣΣΥΡΙΑΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ

Οι Ασσύριοι της Βόρειας Μικράς Ασίας αναπτύχθηκαν σαν μια μεγάλη στρατιωτική δύναμη της εποχής και ήδη από τον 9^ο αιώνα π.Χ. Καταλαμβάνουν την Συρία, Παλαιστίνη και Φοινίκη, όπου αποκτούν ναυτική δύναμη και εκστρατεύουν το 709 π.Χ. κατά της Κύπρου. Το Κίτιο γίνεται το διοικητικό τους κέντρο αλλά η παρουσία τους στην Κύπρο εξασθενίζει μετά από παρέλευση λίγων δεκαετιών, αφού οι Ασσύριοι δεν ήταν ναυτικός λαός και η ναυτική τους δύναμη εξαρτιόταν από τις Φοινικικές πόλεις με τις οποίες τον περισσότερο καιρό βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση. Η καθυπόταξη των βασιλιάδων της Κύπρου καταγράφεται στην στήλη του Σαργών Β΄ του 707 π.Χ., που βρέθηκε στην Παμπούλα στους χώρους του προστατευμένου λιμένα αυτής της περιόδου και βρίσκεται σήμερα στο Μουσείο του Βερολίνου. Η στήλη αυτή των Ασσυρίων, όπως και άλλες περιγράφουν την Κύπρο σαν ένα ελληνικό τόπο. Πιστό αντίγραφο της βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λάρνακας.

Μετά τον θάνατο του Σαργών Β΄ το 705 μ.Χ. ο βασιλιάς Ελουλέος ή Πύλας, που είχε υπό το στέμμα του την Τύρο την Σιδώνα και το Κίτιο βρίσκει την ευκαιρία, αφού αισθάνεται πολύ δυνατός, να επαναστατήσει εναντίον των Ασσυρίων. Ο νέος βασιλιάς των Ασσυρίων Σεναχερίπ (704-681 π.Χ.) καταπνίγει την επανάσταση, κατατροπώνει την αντίσταση του Ελουλέου και αιματοκυλά όλη σχεδόν την Φοινίκη που κατάφερε να συνενώσει εναντίον τους ο Ελουλέος. Μετά την ήττα του στην Φοινίκη, ο Ελουλέος ή άλλως Πύλας ξέφυγε την πολιορκία της Τύρου και κατέφυγε με τον στόλο του και την οικογένεια του για την σωτηρία τους στο Κίτιο. Οι Κιτιείς όμως φαίνεται να ανησυχούν για την εκδίκηση των Ασσυρίων. Επαναστατούν λοιπόν και αυτοί εναντίον του Ελουλέου ο οποίος πεθαίνει στην Κύπρο σύμφωνα με Ασσυριακή επιγραφή του Σεναχερίπ. Το υποκοριστικό «Πύλας», που είναι ελληνικό όνομα σημαντικού οικισμού της ευρύτερης Λάρνακας, στρατηγικά τοποθετημένου κοντά στην πανάρχαια πλούσια μεταλλευτική περιοχή Λάρνακας (Τρούλλοι), κάνει εύλογη την υπόθεση ότι ο Πύλας είχε καταγωγή από το Κίτιο αλλά κατάφερε είτε με γάμο είτε άλλως πως να γίνει βασιλιάς Τύρου και Σιδώνας.

Από τις επιγραφές του βασιλιά Εσαρχαδών (681-669 π.Χ.) στην Νυνεβή, πρωτεύουσα των Ασσυρίων, μαθαίνουμε για πρώτη φορά τα ονόματα των Κυπρίων βασιλιάδων οι οποίοι, σύμφωνα και με επιγραφές του 673 π.Χ., γονατιστοί υποτάσσονται, προσκυνούν και δίνουν δώρα στον Ασσύριο Βασιλέα για την

οικοδόμηση του παλατιού του στη Νυνεβή. Το όνομα στις στήλες που αντιστοιχεί με βασιλιά του Κιτίου σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Κυριακό Νικολάου είναι ελληνικό «Δαμούσης» και αναφέρεται σαν βασιλιάς της Καρχηδόνας (Καρτιχάτστ – Νεάπολη), που είναι βέβαια όπως είδαμε πιο πάνω η Φοινικική ονομασία του Κιτίου. Αυτή την εποχή έχουμε επίσης Ασσυριακές επιγραφές που μιλούν για αιχμάλωτα πληρώματα από την Κύπρο, και πιθανότερο από το Κίτιο, να κάνουν ναυσιπλοΐα μέσα στον Τίγρη και Ευφράτη.

670 – 560 π.Χ.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΙΑ

Οι Ασύριοι κατά την προηγούμενη περίοδο και οι Βαβυλώνιοι αυτή την περίοδο έχουν κατακτήσει την Φοινίκη και καταστρέφουν επανηλειμμένα τις ανυπότακτες της πόλεις. Οι πανίσχυροι εμπορικοί και πολεμικοί στόλοι της Τύρου και Σιδώνας που διέσχισαν την νοτιοανατολική και νοτιοδυτική Μεσόγειο έχουν εξασθενήσει. Το κενό συμπλήρωσαν επιτυχώς οι στόλοι των κυπριακών βασιλείων και ασφαλώς του Κιτίου. Η περίοδος αυτή καταγράφεται σε ελληνικές πηγές σαν η θαλασσοκρατία της Κύπρου. Στο Κίτιο υπάρχει πλήρης διοικητική ανεξαρτησία, χωρίς όμως να γνωρίζουμε το όνομα οποιουδήποτε βασιλιά της. Υπάρχει σημαντική αύξηση του εμπορίου, ευμάρεια και άνοδος της δύναμης της πόλης, όπως φανέρωσαν οι ανασκαφές της αρχαιολόγου Μαργκαρίτ Γιόν στην Παμπούλα. Τα δημόσια κτίρια της πόλης είναι σε Αιολικό ρυθμό, που είναι ο πρώιμος αρχιτεκτονικός ρυθμός των ελληνικών παραλίων της Μικράς Ασίας, της Ιωνίας.

Η νέα μεγάλη άνοδος της δύναμης της πόλης αυτή την περίοδο οφείλεται επίσης στις μαζικές μεταναστεύσεις των ταλαιπωρημένων από τους πολέμους με τους Ασύριους και Βαβυλώνιους κατοίκους της Φοινίκης, πράγμα που αναφέρεται και σε Βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης (Ιεζεκιήλ, Ιερεμίας), που γράφτηκαν αυτή τη περίοδο. Ο Φοινικικός πληθυσμός της πόλης σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Κυριάκο Νικολάου αυξήθηκε κατακόρυφα. Μερικές προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης, που χρονολογικά ταιριάζουν με αυτή την περίοδο μιλούν και για την δύναμη του ναυτικού της πόλης, που μπορεί να καταστρέψει ακόμη και πόλεις της Φοινίκης, αλλά είναι και καταφύγιο για τους κατατρεγμένους από την Σιδώνα και Τύρο. Η εγγύτητα προς την Φοινίκη αλλά και η ικανότητα του πληθυσμού του Κιτίου να μιλά Φοινικικά ασφαλώς συνέτειναν σε μεγάλο βαθμό σ' αυτή την μετανάστευση. Το νέο Φοινικικό αίμα στην πόλη και τα εμπορικά πλοία των Φοινίκων που έχουν έδρα πια το Κίτιο λόγω της αβέβαιης κατάστασης και της ξένης κατοχής στην Φοινίκη, αύξησαν ακόμη περισσότερο το διεθνές εμπόριο της πόλης και συνέτειναν στην καινούργια θέση ισχύος της.

Οι δύο γλώσσες της πόλης, τα ελληνικά και τα φοινικικά είναι οι δύο διεθνείς γλώσσες της εποχής, πράγμα που διευκολύνει τους Κιτιείς να εμπορεύονται και να ταξιδεύουν σ' όλη την ελληνική βόρεια Μεσόγειο, την ελληνική Μαύρη θάλασσα καθώς και στην Φοινικική νότια Μεσόγειο και τις θάλασσες εκτός των Ηράκλειων Στηλών, δηλαδή τον Ατλαντικό. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο τα Φοινικικά πληρώματα είχαν την ικανότητα να κάνουν τον περίπλου της Αφρικής και να φθάνουν στην Αίγυπτο και την έρημο του Σινά.

569 – 545π.Χ.

Η ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ

Αυτή τη περίοδο έχουμε μια σύντομη Αιγυπτιακή κατοχή, που έγινε αποδεκτή από τα Κυπριακά βασίλεια λόγω της ήττας που υπέστη το ναυτικό τους από το ναυτικό του Αιγύπτου Φαραώ Άμασις (569 π.Χ.). Ο Ηρόδοτος αναφέρεται στην κατάκτηση της Κύπρου από τους Αιγυπτίους, που την υπέταξαν για την πληρωμή φόρων σ' αυτούς. Η Αιγυπτιακή παρουσία στη Κύπρο δεν ήταν καθόλου σκληρή, αλλά έγινε προσπάθεια κάποιας θρησκευτικής επιρροής των Κυπρίων. Ο Άμασις, σύμφωνα με τον ιστορικό Διόδωρο Σικελιώτη, στόλισε τα ιερά των Κυπριακών πόλεων με αξιόλογα αφιερώματα Αιγυπτιακών θεοτήτων. Στο Κίτιον επιβεβαιώνεται ο ιστορικός με την ανεύρεση πολλών αντικειμένων που παριστάνουν την Αιγυπτιακή Θεότητα Αθώρ, η οποία παρουσιάζεται σαν κεφαλή γυναίκας με μια υπερβολική κόμμωση. Τέτοια αντικείμενα βρέθηκαν πολλά στο Κίτιο. Δύο εξαιρετικής τέχνης πρωτο – Αιολικά κιονόκρανα με την κεφαλή της Αθώρ βρέθηκαν στην Παμπούλα στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας και εξήχθησαν από αρχαιοκάπηλους στο Μουσείο του Λούβρου και του Βερολίνου. Μια εξαιρετικής ζωγραφικής, κεραμική υδροχόη με την κεφαλή της Αθώρ εκτίθεται στο Μουσείο Πιερίδη στην Λάρνακα. Η ανερχόμενη όμως δύναμη αυτή την εποχή είναι η Περσική αυτοκρατορία η οποία επεκτεινόταν επικίνδυνα. Η διπλωματικότητα των Κύπριων βασιλέων τους επέτρεψε να παραμείνουν ανεξάρτητοι αλλά τώρα να πληρώνουν τους φόρους τους στους Πέρσες αντί στους Αιγυπτίους .

546-480 π.Χ.

Η ΠΕΡΣΙΚΗ ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Οι Κύπριοι βασιλιάδες συμφωνούν με τον Κύρο το 546 π.Χ. να διατηρήσουν την αυτονομία τους με τον όρο να συμμετέχουν στον περσικό στρατό με το πολεμικό τους ναυτικό. Ο Ξενοφών λέει για την Κύπρο στο έργο του «Κύρου Παιδεία» ότι οι Πέρσες δεν έστειλαν ποτέ ως τώρα Πέρση Σατράπη, έπαιρναν όμως φόρο από τους βασιλείς και όταν χρειαζόνταν στρατό τους έστελναν προσταγή. Μια από τις πρώτες προσταγές που πήραν στο Κίτιο ήταν η συμμετοχή του στόλου τους στην Περσική κατάκτηση της Αιγύπτου, που εκτέλεσαν με επιτυχία. Στις πρώτες δεκαετίες της Περσικής επικυριαρχίας τα πράγματα κυλήσαν ομαλά με άνοδο μάλιστα της οικονομίας. Το Κίτιο και η Σαλαμίνα μεταξύ του 530-520 π.Χ. εκδίδουν τα πρώτα νομίσματα που κυκλοφόρησαν στην Κύπρο, κάτι που διευκόλυνε αφάνταστα τις συναλλαγές αφού η νομισματική τους ισοτιμία ήταν στα περσικά διεθνή πρότυπα. Το παράδειγμα του Κιτίου, η εμπορική Φοινίκη αναγκάζεται να ακολουθήσει τουλάχιστον 50 χρόνια αργότερα.

Η υποτέλεια δυστυχώς επιβάλλει στο Κίτιο και τις άλλες Κυπριακές πόλεις να ετοιμαστούν για εκστρατεία εναντίον των ελληνικών πόλεων της Ιωνίας που είχαν επαναστατήσει εναντίον των Περσών το 499 π.Χ.. Το αντιπερσικό στρατόπεδο στην Κύπρο φούντωσε και περιέλαβε όλες τις πόλεις της Κύπρου συμπεριλαμβανομένου και του Κιτίου. Τελικά οι Κυπριακές πόλεις συμμαχούν με τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας με αρχηγό τον Ονήσιλο της Σαλαμίνας, και συμμετέχουν στην Ιονική Επανάσταση εκτός από την Αμαθούντα. Το 498 π.Χ. οι Ίωνες νικούν το Περσικό στόλο αλλά οι Κύπριοι ηττώνται από τα περσικά στρατεύματα στη στεριά, κυρίως λόγω της αποστασίας του Κουρίου. Έχουμε λοιπόν επαναφορά της υποτέλειας και το

ναυτικό του Κιτίου μαζί με το ναυτικό των άλλων Κυπριακών πόλεων εξαναγκάζεται να λάβει τώρα μέρος στην κατάπνιξη της Ιωνικής επανάστασης που τέλειωσε με την καταστροφή της Μιλήτου.

Ακολούθως το ναυτικό του Κιτίου με επί κεφαλής τον βασιλιά του εξαναγκάζεται να λάβει μέρος στην εκστρατεία του Ξέρξη εναντίον της Ελλάδος, μαζί με το ναυτικό της Φοινίκης, της Ιωνίας και των άλλων πόλεων της Κύπρου, συνολικά 1207 πολεμικά και πλοία συνοδείας. Η απροθυμία των Κυπρίων και των Ιώνων να πολεμήσουν εναντίον των ελλήνων ήταν μαζί με την ιδιοφυΐα των Ελλήνων στρατηγών ο κυριότερος λόγος της μεγάλης ήττας των Περσών στην ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. Σύμφωνα με τους ιστορικούς Ηρόδοτο και Διόδωρο ο Ξέρξης απέδωσε την ήττα στη δειλία των Φοινίκων, Ιώνων και Κυπρίων. Μαζί με άλλους βασιλείς, που εκτέλεσε επί τόπου ο Ξέρξης στο βουνό Αιγάλεω, από όπου παρακολουθούσε την ναυμαχία, ήταν φαίνεται και αυτός του Κιτίου. Μετά τις εκτελέσεις των ηγετών τους οι στόλοι αυτών των περιοχών πανικοβλήθηκαν από την συμπεριφορά του Ξέρξη και επέστρεψαν άμεσα στην πατρίδα του ο καθένας.

480 – 448π.Χ.

Η ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Μετά την ήττα των Περσών στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.) οι Πέρσες επιβάδουν στα βασίλεια της Κύπρου Φοινίκες Βασιλιάδες, που τους εμπιστεύονταν περισσότερο, και καταπιέζουν το Ελληνικό στοιχείο. Στο Κίτιο εγκαθιδρύουν νέο Βασιλιά, τον Βαάλμελεκ Α΄ (479-449 π.Χ.), που αρχίζει έτσι μια νέα Δυναστεία Φοινικικής καταγωγής η οποία διατήρησε την εύνοια των Μήδων μέχρι το 335 π.Χ. Η εύνοια αυτή βοηθά στην υπόταξη επί Βαάλμελεκ Α΄ του Βασιλείου του Ιδαλίου. Η Κύπρος είναι τώρα ιδεολογικά χωρισμένη και το Κίτιο είναι η μεγαλύτερη δύναμη του Κυπρο – Περσικού μπλοκ και αποτελεί το αντίπαλο δέος στο Κυπρο – Ελληνικό μπλοκ και στις εκστρατείες της Αθήνας για να απελευθερώσει την Κύπρο από τους Πέρσες. Ο Βαάλμελεκ Α΄ αντιμετώπισε 3 τέτοιες εκστρατείες. Τον πρώτο χρόνο της βασιλείας του (478 π.Χ.) τον στρατηγό Πausανία που αντεπιτέθηκε στους Πέρσες με σκοπό την απελευθέρωση της Μικράς Ασίας και της Κύπρου. Οι Πέρσες όμως ήταν αποφασισμένοι να κρατήσουν την Κύπρο και η συνέχιση της εκστρατείας του Pausανία στον Ελλήσποντο τους διευκόλυνε. Το 460 π.Χ. η Αθήνα στέλλει στην Κύπρο τον στρατηγό Χαριτιμήδη με 200 τριήρεις, αλλά κι αυτός συνεχίζει την εκστρατεία του στην Αίγυπτο εγκαταλείποντας την προσπάθεια στην Κύπρο. Η Τρίτη προσπάθεια του Αθηναϊκού στόλου (449 π.Χ.) με τον στρατηγό Κίμωνα, γιο του στρατηγού Θεμιστοκλή νικητή στην ναυμαχία της Σαλαμίνας, ήταν η πιο φαρμακερή για τον Βαάλμελεκ Α΄.

Ο Κίμων με αντιναύαρχο τον Αναξικράτη καταφθάνουν με 200 τριήρεις και συνενώνουν όλους τους Έλληνες της Κύπρου πλην του Κιτίου της Σαλαμίνας και του Μαρίου, που αποτελούσαν τότε τον σκληρό πυρήνα της Περσικής άμυνας και του Κυπρο – Περσικού μπλοκ. Η πολιορκία του Κιτίου από τον Κίμωνα διάρκεσε πολλούς μήνες και στην διάρκεια της ο Κίμων ασθένησε και πέθανε. Οι σύντροφοι του το κράτησαν μυστικό και στη ναυμαχία που ακολούθησε νίκησαν τους Πέρσες. Ο Βαάλμελεκ Β΄ πέθανε ή θανατώθηκε κι αυτός κατά την διάρκεια της εκστρατείας του Κίμωνα. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο ο τάφος του Κίμωνα ήταν στο Κίτιο και όλοι οι κάτοικοι απέδιδαν στον νεκρό μεγάλες τιμές σύμφωνα με τις επιθυμίες των θεών.

Κενοτάφιο προς τιμή του Κίμωνα υπήρχε και στην Αθήνα. Το τέλος της Αθηναϊκής αντεπίθεσης για την απελευθέρωση της Κύπρου αποφασίστηκε από τον Περικλή. Για να αντιμετωπίσει τώρα τους νέους εσωτερικούς εχθρούς της Αθήνας έκανε συμφωνία ειρήνης με τους Πέρσες, όπου απελευθέρωνε μεν την Ιωνία αλλά άφηνε την Κύπρο στην Περσική κατοχή. Η συμφωνία αυτή είναι γνωστή σαν η «ειρήνη του Καλλία» (448π.Χ.), στ' όνομα του Αθηναίου στρατηγού, που πήγε στα Σούσα, πρωτεύουσα των Περσών για τον σκοπό αυτό. Η νίκη του Κίμωνα, έστω και νεκρού, στο Κίτιο έμεινε χωρίς αντίκρισμα για την Κύπρο αλλά ο Κίμων έμεινε από τότε ο μεγάλος ήρωας της πόλης και το σύμβολο των άρρηκτων δεσμών της Κύπρου με την Ελλάδα και τον υπόλοιπο Ελληνισμό.

448– 391 π.Χ.

Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Με την οριστική εγκατάλειψη των ελληνικών προσπαθειών για την απελευθέρωση της Κύπρου με την ειρήνη του Καλλία, ο Ασβαάλ (449-425π.Χ.), γιος και διάδοχος του Βαάλμελεκ Α', ανεβαίνει στον θρόνο του Κιτίου. Ένα από τα πρώτα πράγματα που κάνει είναι να εντάξει υπό το στέμμα του το Βασίλειο του Ιδαλίου και να αναγορευθεί βασιλιάς Κιτίου και Ιδαλίου. Από τώρα μέχρι και τον θάνατο του τελευταίου βασιλιά του Κιτίου το 312 π.Χ. τα δύο αυτά βασίλεια παραμένουν ενωμένα. Το Ιδάλιο δεν εκδίδει πια άλλα δικά του νομίσματα. Επί Ασβαάλ οι παραστάσεις στα νομίσματα αλλάζουν. Στην μια μεριά είναι, όπως πάντα, ο προστάτης της Δυναστείας Ηρακλής. Στην άλλη όψη είναι το λιοντάρι του Κιτίου, που από αμυντική καθιστή στάση επί Βαάλμελεκ Α', τώρα επί Ασβαάλ βρίσκεται σε επιθετική στάση κατασπαράζοντας ένα ελάφι, πιθανότατα θέλοντας πλέον να εκφράσει τη νέα επεκτατική πολιτική του βασιλείου που εφαρμόζεται με την εύνοια των Περσών.

Ο γιος του Ασβαάλ, Βαάλμελεκ Β' (425-400 π.Χ.) ανεβαίνει στο θρόνο σε μια εποχή που το Κίτιο έχει μεγάλες εμπορικές σχέσεις με την Αθήνα και μεγάλη κοινότητα Κιτιέων εμπόρων μόνιμα εγκατεστημένων στον Πειραιά. Το 415 π.Χ. ο Αθηναίος ποιητής Αντοκίδης βρίσκει καταφύγιο στο Κίτιο μετά από το γνωστό περιστατικό του ακρωτηριασμού των Ερμών στην Αθήνα, υπόθεση για την οποία κατηγορήθηκε και ο Αλκιβιάδης κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου. Ο Βαάλμελεκ Β' συνέλαβε και δίκασε τον Αντοκίδη για απάτη. Ξέφυγε την θανατική ποινή καταφεύγοντας στην Μακεδονία. Αυτή την περίοδο οι Κιτιείς έμποροι των Αθηνών εξασφαλίζουν άδεια και χώρο από τον Δήμο Αθηναίων να κτίσουν ναό αφιερωμένο στην Ουρανία Αφροδίτη στο Πειραιά. Ο ναός βρέθηκε σε ανασκαφές πριν από χρόνια και ήταν γεμάτος από αφιερωματικές πλάκες Κιτιέων πιστών και προσκυνητών. Η δύναμη του Βαάλμελεκ Β' του επέτρεπε να διορίζει φοίνικες σφετεριστές στον θρόνο της Σαλαμίνας. Το 415 π.Χ. ο Βαάλμελεκ στηρίζει άλλο ένα σφετεριστή, τον Αβδήμονα, ο οποίος προσπάθησε να δολοφονήσει τον νόμιμο διάδοχο Ευαγόρα, που καταγόταν από την οικογένεια των Τευκριδών.

Μετά από περιπλανήσεις και συμμαχίες στην Κιλικία και Φοινίκη ο Ευαγόρας (411-373 π.Χ.) επιστρέφει σε ηλικία 24 χρόνων και κερδίζει το θρόνο της Σαλαμίνας με επίθεση εναντίον των σφετεριστών. Μέχρι το 391 π.Χ. πληρώνει τους φόρους του στους Πέρσες και κερδίζει χρόνο για να δημιουργήσει ένα νέο Κύπρο – Ελληνικό μπλοκ, ένα αντίπαλο δέος για το Κύπρο – Περσικό μπλοκ του οποίου ηγείται το

Κίτιον. Στο Κίτιον βασιλεύει τώρα ο Βααλράμ (400-392 π.Χ.). Από ταφικές στήλες της εποχής του μαθαίνουμε ότι η πόλη είχε κληρονομικούς αξιωματούχους - υπουργούς για την υδατοπρομήθεια και το εμπόριο. Από τις ανασκαφές της Μαργκαρίτ Γιόν στο αρχαίο λιμάνι φάνηκε και η αρτιότητα του υδρευτικού συστήματος της πόλης με υπόγεια υδραγωγοί και ο πλούτος του εμπορίου της.

392-381π.Χ.

Ο ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Στο Κίτιο ανεβαίνει στο θρόνο ο νεαρός Μεληκιάθων (392-361 π.Χ.). Βρίσκεται αμέσως αντιμέτωπος με την επιθετική πλέον πολιτική του Ευαγόρα, που ενίσχυσε την άμυνα και τον στρατό της Σαλαμίνας, και συνενώνει ένα - ένα τα Κυπριακά βασίλεια υπό το σκήπτρο του εναντίον των Περσών. Το 391 π.Χ. οι μόνες πόλεις του Κύπρου - Περσικού μπλοκ παραμένουν το Κίτιο, η Αμαθούς και οι Σόλοι. Η συμμαχία του Ευαγόρα με την Αθήνα φέρνει το 388 π.Χ. στο Κίτιο και την Κύπρο τον Αθηναίο στρατηγό Χαβρία με δυνατό στόλο και αναγκάζουν όλες τις πόλεις να υποταχθούν στον Ευαγόρα. Ο Μεληκιάθων εκθρονίστηκε και στην θέση του τοποθετήθηκε κάποιος Αθηναίος πολίτης με το όνομα Δημόνικος, γιός του Ιππόνικου. Άλλη μια όμως συμφωνία των Αθηναίων με τους Πέρσες γνωστή σαν «ειρήνη του Ανταλκίδα» (386 π.Χ.) εξανεμίζει τα όνειρα του Ευαγόρα, αφού για μια ακόμη φορά οι Αθηναίοι αποδέχονται ότι η Κύπρος θα παραμείνει υπό των Περσών. Πριν περάσει ένα έτος, ο Μεληκιάθων κερδίζει ξανά τον θρόνο του.

Ο Ευαγόρας αποφασίζει να συνεχίσει τον αγώνα κατά των Περσών και χωρίς τους Αθηναίους. Οι Πέρσες όμως στέλνουν στην Κύπρο δυνατό στρατό με αρχιστράτηγο τον Ορόντη και στόλο με ναύαρχο τον Τιρίβαζο. Το 381, στην «μάχη του Κιτίου» κατά ξηρά και κατά θάλασσα ο Ευαγόρας και το Κύπριο - Ελληνικό μπλοκ ηττώνται. Οι περσικές δυνάμεις πολιορκούν τώρα την Σαλαμίνα. Στο Κίτιο ο Μεληκιάθων γιορτάζει την κατά θάλασσα νίκη του στόλου με την δημιουργία ενός μνημείου στο λιμάνι εντός των τειχών του Κιτίου. Την βάση αυτού του μνημείου με την νικηφόρα επιγραφή ανακάλυψε κατά τις ανασκαφές στην Παμπούλα η αρχαιολόγος Μαργκαρίτ Γιόν. Ο Ευαγόρας κατευνάζει τους Πέρσες, σώζει την πόλη του και παραμένει βασιλιάς στην Σαλαμίνα μέχρι το 373 π.Χ. υποτελής και φορολογούμενος όπως και οι άλλοι βασίλεις της Κύπρου. Μετά από δέκα χρόνια έντονων εχθροπραξιών, γνωστών σαν ο Κυπριακός πόλεμος, το νησί ειρηνεύει.

381- 333 π.Χ.

Η ΧΡΥΣΗ ΕΠΟΧΗ

Ο Μεληκιάθων βασιλεύει στο Κίτιο για άλλα 20 χρόνια σε κλίμα εύνοιας από τους Πέρσες και ευμάρειας για τον λαό του. Το 375 π.Χ. ο στόλος του Κιτίου συμμετέχει στην ανεπιτυχή εκστρατεία των Περσών για ανάκτηση της Αιγύπτου. Το 361 π.Χ. ο Μεληκιάθων πεθαίνει και τον διαδέχεται στον θρόνο ο γιός του Πουμιάθων (362-312 π.Χ.). Το 352 π.Χ. οι πόλεις της Φοινίκης διακηρύττουν την ανεξαρτησία τους από τους Πέρσες και ο Πουμιάθων με τα άλλα Κυπριακά βασίλεια ακολουθούν το παράδειγμα. Η Αίγυπτος στέλλει στους επαναστάτες βοήθεια. Ο Αρταξέρξης καταφθάνει στη Φοινίκη με μεγάλα στρατεύματα. Καταστρέφει την Σιδώνα και οι υπόλοιποι Φοινίκες αλλά και οι Κύπριοι πειθαρχούν εκ νέου στο Μεγάλο Βασιλιά.

Το 351 ο Πουμιάθων αγοράζει από τον Βασιλιά Πασίκυπρο το βασίλειο της Ταμασού. Το Κίτιον είναι τώρα το μεγαλύτερο σε έκταση και δύναμη βασίλειο της Κύπρου και ο Πουμιάθων βασιλιάς Κιτίου, Ιδαλίου και Ταμασού. Η αρχαιολόγος Μαργκαρίτ Γιόν αναφέρει ότι αυτή την περίοδο παρατήρησε στις ανασκαφές ότι ο Πουμιάθων ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την κατασκευή δημοσίων κτηρίων, την υλοποίηση έργων κοινής ωφελείας και στη αναβάθμιση των εγκαταστάσεων του εντός των τειχών λιμένα της πόλης.

Οι Κιτιείς έμποροι στον Πειραιά και στην Αθήνα αυξάνονται και ανάμεσα τους πλέον βρίσκεται και ο Μνασέας Κιτιεύς, έμπορος πορφύρας, πατέρας του φιλοσόφου Ζήνωνα, που γεννήθηκε στο Κίτιο περί το 335 π.Χ. , από μικτό γάμο, που ήταν συνηθισμένοι στο Κίτιο όπως μαρτυρού επιτύμβιες στήλες στο νεκροταφείο της κλασικής περιόδου στη πόλη (480-312 π.Χ). Οι ιδέες και η διάνοηση των Αθηνών γίνονται γνωστά στο Κίτιο, όπως και η αττική κεραμική που έχει μεγάλη ζήτηση στην πόλη. Στο Μουσείο Πιερίδη υπάρχουν μερικά σπανιότατα κεραμικά αντικείμενα από το Κίτιο αυτής της περιόδου. Ο Μνασέας εμπλουτίζει την μετέπειτα μόρφωση του γιου του με κείμενα από τον Πλάτωνα και Αριστοτέλη. Η πλειοψηφία των κατοίκων στην πόλη είναι έλληνες αλλά συνυπάρχουν ειρηνικά με τους Φοίνικες, τους Εβραίους, τους Ασύριους και πιθανότατα τους Πέρσες κατοίκους της.

Παράδοξο είναι ότι παρά την για 200 χρόνια Περσική κατοχή στο Κίτιο δεν βρέθηκαν ενδείξεις περσικής ή φοινικικής επιρροής στην κουλτούρα, την τέχνη η τον πολιτισμό της πόλης. Ούτε αντικείμενα περσικής προέλευσης βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές, παρά μόνο μερικά ασημένια και χάλκινα περσικά, νομίσματα. Το εμπόριο και οι επαφές με την Περσία φαίνεται να ήταν επίσης περιορισμένα. Το Κίτιο μετά από 2 αιώνες Περσικής επικυριαρχίας και φοινικικής έντονης παρουσίας εξακολουθεί να ζει απόλυτα μέσα στη Κυπριακή πραγματικότητα της εποχής.

333 – 323 π.Χ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Η δυσφορία εναντίον της περσικής υποτελείας υπόβασκε για περισσότερο από δυο αιώνες σ' όλη την Κύπρο. Μετά την νίκη του Αλεξάνδρου στην Ισσόν (333 π.Χ.), οι βασιλιάδες της Κύπρου βρίσκουν την ευκαιρία να αποτινάξουν τα δεσμά. Συναντούν τον Αλέξανδρο στη Μικρά Ασία για να του προσφέρουν την συμμαχία τους εναντίον των Περσών. Ο Αλέξανδρος αποδέχεται την συμμαχία και οι Κύπριοι βασιλιάδες διακηρύττουν την αυτονομία τους. Κατά την συνάντηση όλοι οι βασιλείς της Κύπρου φαίνεται να μετέφεραν στον Αλέξανδρο σπουδαία δώρα. Το μοναδικό που καταγράφηκε στην Ιστορία ήταν το δώρο του βασιλιά του Κιτίου. Η πανέμορφη και δυνατή σπάθη που ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε στην υπόλοιπη του ζωή. Το δώρο του Πουμιάθωνα κατέγραψε ο Ιστορικός Πλούταρχος στο έργο του «Αλέξανδρος». Η σπάθη αυτή βρέθηκε στο τάφο του ανήλικου γιου του Αλεξάνδρου στην Βεργίνα, και σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Τριαντάφυλλο Παπαζώη δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ήταν η σπάθη του Μέγα Αλεξάνδρου αφού στην λαβή βρίσκονται τα εμβλήματα του Κιτίου, Ιδαλίου και Ταμασού που αποτελούσαν το στέμμα του Κιτίου.

Το 332 π.Χ. ο Αλέξανδρος πολιόρκησε την Τύρο, αφού μόνη απ όλες της πόλεις της Φοινίκης παρέμενε πιστή στους Πέρσες. Ο Αλέξανδρος ζήτησε την βοήθεια των

Κυπρίων. Το ναυτικό του Κιτίου κι όλης της Κύπρου σπεύδουν αμέσως σε βοήθεια και αναλαμβάνουν την πολιορκία από την θάλασσα. Οι περισσότεροι βασιλείς συνοδεύουν τα πολεμικά τους πλοία στην Τύρο. Ο Πουμιάθων δεν ακολουθεί ο ίδιος διότι έχει φιλικότερους δεσμούς με την Τύρο. Όμως, το Κίτιο ήταν το πρώτο βασίλειο της Κύπρου που έκοψε χρυσά νομίσματα για να χρηματοδοτήσει τον Αλέξανδρο στην διάρκεια της πολιορκίας της Τυρού (332-331 π.Χ.). Αυτή την περίοδο ο Πουμιάθων κόβει και για λογαριασμό του χρυσά νομίσματα κάτι που δεν επιτρεπόταν από τους Πέρσες προηγουμένως όταν η Κύπρος ήταν υποτελής. Τα νομίσματα πλέον όλων των Κυπριακών βασιλείων γίνονται σύμφωνα με το ελληνικό νομισματικό σύστημα. Ο θάνατος του βασιλιά της Σαλαμίνας κατά την διάρκεια της πολιορκίας και η απουσία του Πουμιάθωνα από την προσπάθεια κατά της Τύρου έθεσε τον βασιλιά του Κιτίου σε δυσμένεια. Ο Αλέξανδρος για να τιμωρήσει τον Πουμιάθωνα αποσπά το βασίλειο της Ταμασού από το στέμμα του και το δίνει την Σαλαμίνα. Η δυσμένεια διαρκεί δέκα περίπου χρόνια μέχρι και τον θάνατο του Αλεξάνδρου το 323 π.Χ. Όμως, ο Αλέξανδρος σεβάστηκε πλήρως την ανεξαρτησία του Κιτίου και όλων των άλλων βασιλιάδων, όπως είχε συμφωνηθεί στην πρώτη τους συνάντηση στην Μικρά Ασία.

323- 294π.Χ.

Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ

Η αυτονομία που ο Μέγας Αλέξανδρος απέδωσε στα Κυπριακά Βασίλεια παραμένει σε ισχύ για λίγα χρόνια μετά από τον θάνατο του. Στην διαμάχη των διαδόχων για την Κύπρο εμπλέκεται κατ' αρχάς ο Περδίκας με τον Πτολεμαίο και αργότερα ο Πτολεμαίος με τον Αντίγονο. Το Κίτιο συμμαχεί με τον Αντίγονο, όμως το 316 π.Χ. ο Πτολεμαίος στέλλει τον αδελφό του Μενέλαο με μεγάλο στρατό ο οποίος τελικά ελέγχει την κατάσταση. Ο Αντίγονος επιμένει στην κατάληψη της Κύπρου με κύριο σύμμαχο του το Κίτιο και τον βασιλιά Πουμιάθωνα. Ο ίδιος ο Πτολεμαίος Α΄ Σωτήρ αντιδρά δυναμικά καταφθάνοντας με μεγάλο στρατό το 312 π.Χ στο Κίτιο και το καταλαμβάνει. Για να τιμωρήσει την πόλη ο Πτολεμαίος θανατώνει τον τελευταίο της Βασιλιά, καταστρέφει εκ θεμελίων τα ισχυρά τείχη της πόλης καθώς και τους ναούς που είναι αφιερωμένοι σε φοινικικές θεότητες. Σε λίγα χρόνια εκθρονίζει ή θανατώνει όλους τους βασιλιάδες της Κύπρου, αφήνοντας μοναδικό στρατηγό – διοικητή της Κύπρου τον αδελφό του Μενέλαο.

Το 306 π.Χ. ο γιος του Αντιγόνου, Δημήτριος ο Πολιορκητής έρχεται με μεγάλο στόλο και καταλαμβάνει την Κύπρο. Ο Μενέλαος υποχωρεί στο Κίτιο. Ο Πτολεμαίος Α΄ καταφθάνει έξω από τη πόλη με μεγάλο στόλο για να στηρίξει τον αδελφό του, αλλά το 305 π.Χ. ηττάται από τον Δημήτριο τον Πολιορκητή σε μεγάλη ναυμαχία έξω από το Κίτιο και υποχωρεί στην Αίγυπτο. Ο Δημήτριος συλλαμβάνει τον Μενέλαο και τον γιο του στο Κίτιο και δείχνοντας μεγαλοψυχία τους ελευθερώνει αποστέλλοντας τους στον Πτολεμαίο. Ο Δημήτριος Πολιορκητής έκδωσε νομίσματα στην Κύπρο με την θεά νίκη στην πρύμνη ενός πλοίου στη μια πλευρά. Όμως, το 294 π.Χ. κατά την διάρκεια πολέμου στην Πελοπόννησο, κτίση του Αντιγόνου, ο Πτολεμαίος καταλαμβάνει εκ νέου την Κύπρο. Συλλαμβάνει την μητέρα του Δημητρίου και τα παιδιά του που ήταν στην Σαλαμίνα. Τους ελευθερώνει με πολλά δώρα, ανταποδίδοντας για την απελευθέρωση του αδελφού του Μενέλαου δέκα χρόνια νωρίτερα. Αυτή την εποχή ο Ζήνων ο Κιτιεύς είναι ήδη στην Αθήνα καλοταξιδεύοντας πλέον με την Στωική φιλοσοφία μετά το ναυάγιο που είχε το

πλοίο του έξω από τον Πειραιά και στο οποίο έχασε όλη την πατρική περιουσία. Το Κίτιο μετά από περισσότερα από 1000 χρόνια δεν αυτοδιοικείται πλέον με δικό του βασιλιά αλλά είναι μέρος μιας αχανούς Ελληνιστικής πολυεθνικής αυτοκρατορίας με το διοικητικό της κέντρο στην Αλεξάνδρεια. Ο Ελληνιστικός χαρακτήρας της νέας αυτοκρατορίας που διάρκεσε για δύομισι αιώνες άλλαξε ριζικά το πρόσωπο του Κιτίου.

294 π.Χ. – 58 π.Χ.

ΠΤΟΛΕΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Οι νέες διοικητικές ρυθμίσεις της αυτοκρατορίας των Πτολεμαίων φέρνουν στην διακυβέρνηση της πόλης τον φρούραρχο και τον δήμο. Ο φρούραρχος ήταν ο στρατιωτικός και πολιτικός διοικητής της πόλης. Αργότερα ο τίτλος έγινε «ο επί της πόλεως». Φρούραρχος του Κιτίου επί Πτολεμαίου Α΄ ήταν ο Ποσειδίππος μεταξύ 294-290 π.Χ. Άλλοι τρεις φρούραρχοι του Κιτίου είναι γνωστοί. Ο Αγίας γιος του Δαμοθέτου από την Κρήτη μεταξύ 181-146 π.Χ., ο Μελάνγκομας γιος του Φιλόδαμου από την Αιτωλία (146-116 π.Χ.) και ο Μελάνγκομας γιος του Μελάνγκομα, που συνέχισε στη θέση του πατέρα του. Ο Πτολεμαίος ο Φιλόπατρος (221-146 π.Χ.) έκανε την θέση του φρουράρχου ή του επί της πόλεως καθαρά διοικητική θέση και ο στρατηγός της πόλης είναι πλέον θέση καθαρά στρατιωτική δηλαδή διοικητής των τμημάτων που σταθμεύουν εδώ. Γνωρίζουμε λοιπόν, επίσης από επιγραφές, τον στρατηγό του Κιτίου Απολλόδωρο γιό του Διονυσίου, τον στρατηγό Ζήνωνα γιο του Αντίπατρου από την Λαμία και τον στρατηγό με τ όνομα «Στραταγό» γιο του Ανταίου από την Αρκαδία.

Η ασφάλεια που παρείχε ο περικλειστος λιμένας της πόλης καθώς και ο οργανωμένος στρατιωτικός ναύσταθμος και ναυπηγία του Πουμιάθωνα πρέπει να συνέβαλαν ώστε το Κίτιο να υπηρετήσει τους Πτολεμαίους σαν στρατιωτική βάση. Δεν εξηγείται αλλιώς η εύρεση μεγάλου αριθμού αφιερωματικών και επιτύμβιων στηλών αφιερωμένων σε στρατιωτικούς μισθοφόρους των Πτολεμαίων από όλα τα μέρη της Ελλάδας. Έχουμε λοιπόν στο Κίτιο στήλες αφιερωμένες στους «αρχισωματοφύλακες», επί κεφαλής προφανώς των στρατιωτικών σωμάτων των «σωματοφυλάκων». Ο Αγίας Δαμοθέτου που υπηρέτησε στρατηγός της πόλης πέρασε επίσης και από το αξίωμα του αρχισωματοφύλακα (181-146 Π.χ.). Έχουμε ακόμη επιγραφές αφιερωμένες στους «ηγεμόνες επ ανδρών», προφανώς τους αξιωματικούς του στρατού η και του ναυτικού. Τέτοιοι αξιωματικοί ήταν ο Πραξαγόρας γιος του Σωσιάναξ και της Νικό από την Κρήτη, Ο Κάλλιπος από την Κάρυστο και ο Αγέμαχος από την Θεσσαλία. Ο διεθνής χαρακτήρας της ελληνιστικής εποχής λοιπόν, με τις μεγάλες μετακινήσεις ανθρώπων στο Κίτιο είναι έκδηλος. Η τοπική κουλτούρα καθώς και οι μειονότητες όπως οι Φοίνικες άρχισαν να αφομοιώνονται από την φοβερή δυναμική του Ελληνικού πολιτισμού της εποχής.

Η πόλη εξακολουθεί να γεννά αυτή την περίοδο, με ακόμη γρηγορότερους ρυθμούς, πολλούς μεγάλους άνδρες, όπως ο Περσαίος Κιτιεύς (306-243 π.Χ.), διάδοχος του Ζήνωνα στην Στοά, ο οποίος με σύσταση του Ζήνωνα ανάλαβε την μόρφωση των παιδιών του Αντιγόνου Γονατά βασιλιά στην Μακεδονία. Από το νέο εκπαιδευτικό σύστημα της πόλης γνωρίζουμε τους Γυμνασάρχους Αρτεμίδωρο Αρίστωνος, και τον υπογυμνασάρχο Διονύσιο Διδύμου. Τον Ναύαρχο Ασκληπιόδωρο, τον γιο του με το ίδιο όνομα και τον Διοκλή Ζήνωνος, που τον διαδέχθηκαν. Η οικονομική

σημασία του Κιτίου αυτή την περίοδο φαίνεται και από το ότι οι Πτολεμαίοι συνέχισαν να διατηρούν νομισματοκοπείο μέχρι το τέλος της Δυναστείας. Ολόκληροι θησαυροί με Πτολεμαϊκά τετράδραχμα νομίσματα του Κιτίου βρέθηκαν στην οικία Διονύσου στην Πάφο αλλά και σ' άλλα μέρη της Κύπρου. Αποκορύφωμα η έκδοση των χρυσών οκταδράχμων του Κιτίου προς τιμή της βασίλισσας Αρσινόης, αδελφής και συζύγου του Πτολεμαίου Β, που θεοποιήθηκε (269 π.Χ.).

Μεγάλη Εβραϊκή μετανάστευση στην Κύπρο είχε αρχίσει επί Πτολεμαίου Η' του Λάθουρου (116-108 π.Χ.) και της μητέρας του Κλεοπάτρας Γ' Κόκκης η οποία είχε στη υπηρεσία της στην Κύπρο δύο διάσημους Εβραίους στρατηγούς το Χελκία και τον Ανανία οι οποίοι εφάρμοσαν φιλοεβραϊκή πολιτική. Σε αντίθεση οι Φοίνικες είχαν πια εξελληνισθεί και στο Κίτιο, που ήταν η μεγάλη τους δύναμη, αλλά και στην ίδια την Φοινίκη. Ο εξελληνισμός των Φοινίκων έγινε είτε με την δική τους θέληση, ή και λόγω της ελληνιστικής πολιτικής των Πτολεμαίων. Οι πόλεμοι των Φοινίκων εναντίον των Ρωμαίων ήταν επίσης φοβερά καταστροφικοί, αφού οι Ρωμαίοι στην Βόρεια Αφρική τους είχαν εξολοθρεύσει και καταστρέψει πλήρως τις Φοινικικές πόλεις.

58 π.Χ. – 30 π.Χ.

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ο πολιτισμός στο Κίτιο στο τέλος της Πτολεμαϊκής περιόδου βρίσκεται σε αποκορύφωμα. Υπάρχει εδώ θέατρο, ασκληπιείο-νοσοκομείο, στάδιο και πιθανότατα ιππόδρομος. Κυκλοφορούν στην πόλη ηθοποιοί, μίμοι, θεατρικοί συγγραφείς-μυθογράφοι, μουσικοί, γιατροί διεθνούς φήμης και δάσκαλοι των Ομηρικών Επών. Τιμώνται όλες οι παλιές ελληνικές θεότητες και έχουν προστεθεί νέες όπως ο Ασκληπιός και η Υγεία, που δεν θα μπορούσαν να απουσιάζουν αφού οι γιατροί αυτής της περιόδου στην πόλη, ο Απολλώνιος Κιτιεύς και Απολλόδωρος Κιτιεύς είναι τόσο ειδικοί και διάσημοι στα θέματα τους ώστε να γράφουν δεκάδες ιατρικά συγγράμματα για λογαριασμό του αυτοκράτορα Πτολεμαίου. Πολλά από αυτά τα συγγράμματα, ιδιαίτερα του Απολλώνιου σώζονται μέχρι σήμερα. Νομίσματα εκδομένα στο νομισματοκοπείο της πόλης έχουν βρεθεί στην Γιουγκοσλαβία, Μικρά Ασία, Αίγυπτο, Παλαιστίνη, Συρία, Λίβανο, Ελλάδα, Μεσοποταμία και αλλού. Νομίσματα από εκατοντάδες πόλεις της αρχαιότητας έχουν αντίστοιχα βρεθεί και στο Κίτιο. Επομένως το εμπόριο και οι θαλάσσιες συγκοινωνίες στην ανατολική Μεσόγειο εξακολουθούν να ευνοούν το Κίτιο. Εξ άλλου ο Στράβων, που πέρασε από την Κύπρο περί το 10 π.Χ., αναφέρει στο σύγγραμμά του «Γεωγραφικά» σαν το μόνο κλειστό λιμάνι της Κύπρου αυτό του Κιτίου.

Όμως, η Ρωμαϊκή δύναμη που βρίσκεται στο απόγειο της αυτή την περίοδο και ο εκφυλισμός της διοίκησης καθώς και οι έριδες των τελευταίων Πτολεμαίων βάζουν την Κύπρο ειρηνικά μέσα στο Ρωμαϊκό Κράτος το 58 π.Χ. Στην Κύπρο βασιλεύει ο νόθος γιος του Πτολεμαίου Λάθουρου. Ο Μάρκος Κάτων μετά από σχετικό νόμο που πέρασε ο Κλαύδιος Πούλχερ ήλθε χωρίς στρατό απεσταλμένος της Ρωμαϊκής Συγκλήτου για την επιβολή της Ρωμαϊκής απόφασης ενσωμάτωσης της Κύπρου στην Ρωμαϊκή επικράτεια. Οι Κύπριοι δέχθηκαν ειρηνικά την απόφαση και οι Ρωμαίοι κατάσχαν όλη την δημόσια περιουσία των Πτολεμαίων στην Κύπρο. Ο Κάτων την συνόδευσε με πολλά καράβια στην Ρώμη. Ο Δίων Κάσιος, ιστορικός του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. λέει ότι οι Κύπριοι δέχθηκαν την απόφαση γιατί ήθελαν να γίνουν φίλοι και

σύμμαχοι των Ρωμαίων κι όχι δούλοι. Λέγεται ότι ο Κλαύδιος πέρασε το ψήφισμα για να εκδικηθεί τον Πτολεμαίο, που τον άφησε αιχμάλωτο σε πειρατές αρνούμενος να πληρώσει τα λύτρα. Ο Πλίνιος στο έργο του «Φυσική Ιστορία», που γράφηκε τον 1^ο αιώνα μ.Χ. αναφέρει ότι ο Κάτων απέσπασε από το Κίτιο και την δημόσια ορειχάλκινη προτομή του φιλοσόφου Ζήνωνα αλλά απ όλα τα λάφυρα της Κύπρου, μόνο αυτή κράτησε για τον εαυτό του, όχι για την αξία του μετάλλου αλλά επειδή ήταν ο ίδιος Στωικός. Η φιλοσοφία του Ζήνωνα Κιτιέα ήταν η δημοφιλέστερη φιλοσοφία-θρησκεία ή στάση ζωής των Ελλήνων αλλά και των Ρωμαίων μέχρι και την επικράτηση του Χριστιανισμού. Η αίγλη των Στωικών συνέχισε ιδιαίτερα κατά την Ρωμαϊκή εποχή που ανέδειξε πολλούς διάσημους συνεχιστές του Κιτιέα φιλοσόφου. Ο Πλίνιος στο πιο πάνω σύγγραμμα αναφέρει και τις αλυκές της πόλης και εξάγει την ποιότητα του άλατος που παράγουν.

Το 47 π.Χ. οι Ρωμαίοι επενέβησαν και στην Αίγυπτο. Η Κλεοπάτρα 7η η Όμορφη κατάφερε να κερδίσει την εύνοια του Ιούλιου Καίσαρα, με τον οποίο απέκτησε και ένα γιο, τον Καισαρίωνα, και πέτυχε να της αποδοθεί πίσω η Κύπρος. Το τελευταίο Πτολεμαϊκό νόμισμα της Κύπρου είναι αυτό της Κλεοπάτρας σαν Αφροδίτη μαζί με τον γιο της Καισαρίωνα, πολλά από τα οποία βρέθηκαν και στο Κίτιο. Μετά την δολοφονία του Καίσαρα η Κλεοπάτρα κέρδισε την εύνοια του νέου Ρωμαίου Στρατηγού στην Αίγυπτο Μάρκου Αντωνίου, που αναγνώρισε την κυριαρχία της στη Κύπρο. Η αντιπαράθεση τους όμως με την Οκταβιανό και τη Ρώμη αποκορυφώνεται το 30 π.Χ. Από το μόνο κλειστό και προστατευμένο λιμάνι της Κύπρου αυτής της εποχής πρέπει να κίνησαν οι ναυτικές δυνάμεις της Κλεοπάτρας. Στην ναυμαχία του Ακταίου ο Μάρκος Αντώνιος και η Κλεοπάτρα ηττώνται και αυτοκτονούν. Αυτό είναι και το τέλος των Πτολεμαίων και της Ελληνιστικής περιόδου στην Κύπρο.

30 π.Χ. – 70 μ.Χ

ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Η Κύπρος επανέρχεται στους Ρωμαίους αρχικά σαν Αυτοκρατορική Επαρχία και μετά τίθεται στην δικαιοδοσία της Συγκλήτου, όπου και γίνεται θύμα εκμετάλλευσης και τοκογλυφίας από τους Ρωμαίους αξιωματούχους. Θύματα ήταν κυρίως οι μεγάλες πόλεις που πλήρωναν μεγάλα ποσά για να μη στρατοπεδεύουν σ' αυτές Ρωμαϊκές λεγεώνες. Το Κίτιο σαν πλούσια και πολυάριθμη πόλη αυτής της περιόδου δεν θα απέφυγε τέτοιες βαριές φορολογίες. Ο ρήτορας Κικέρων, κυβερνήτης της Κύπρου ως ανθύπατος της Κιλικίας (51-50 π.Χ.) προσπάθησε να διορθώσει τα πράγματα. Το 12 π.Χ. σύμφωνα με τον Εβραίο συγγραφέα Ιώσηπο, ο Αυτοκράτωρ Αύγουστος για να εξοφλήσει τα χρέη της Ρώμης από το δάνειο από τον βασιλιά της Ιουδαίας Ηρώδη παραχώρησε σ' αυτόν την εκμετάλλευση των μεταλλείων της Κύπρου. Ο Εβραϊκός πληθυσμός στο νησί αυξάνεται τώρα ακόμη περισσότερο. Η Εβραϊκή παρουσία στο Κίτιο συγγενών η φίλων πρέπει να είναι ένας από τους πιθανούς λόγους που εδώ κατάφυγε ο Άγιος Λάζαρος μετά την ανάστασή του από τον Χριστό το 33 μ.Χ. Σύμφωνα με την Αγιορείτικη παράδοση, η Παναγία κατέφυγε στο Κίτιο, επίσης για προστασία από το εβραϊκό μένος εναντίον των πρώτων Χριστιανών, μετά την Ανάστασή του Υιού της, και τον λιθοβολισμό του πρωτομάρτυρα Στέφανου. Φιλοξενήθηκε από τον μετέπειτα πρώτο Επίσκοπο Κιτίου, και οικογενειακό φίλο, για ένα περίπου χρόνο παραδίδοντας του μάλιστα τα αρχιερατικά της δώρα με τα οποία είναι πάντα αγιογραφημένος ο Άγιος Λάζαρος. Στην Λάρνακα (Αγγελόκτιστη)

υπάρχει μια μοναδική στη θεματολογία εικόνα του 11-12^{ου} αιώνα μ.Χ., που παρουσιάζει την Παναγία, Λάζαρο και Λουκά μαζί.

Από τις «Πράξεις των Αποστόλων», που έγραψε ο Ευαγγελιστής Λουκάς, μαθαίνουμε ότι το 45 μ.Χ. διέσχισαν όλη την Κύπρο οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας ιδρύοντας την Εκκλησία της Κύπρου, με πρώτο στόχο να διδάξουν τους εβραίους. Σύμφωνα με την παράδοση βρήκαν στο Κίτιο τον Λάζαρο και τον χειροτόνησαν επίσημα σαν πρώτο επίσκοπο Κιτίου. Ο Λάζαρος πέθανε το 63 μ.Χ. μετά από 18χρονη πλούσια φιλανθρωπική και Χριστιανική δράση στην Επισκοπή Κιτίου. Το 49 μ.Χ. πέρασαν επίσης από το Κίτιο ο Απόστολος Βαρνάβας και ο Ευαγγελιστής Μάρκος. Όμως, οι πρώτοι χριστιανοί του Κιτίου παράμειναν υπό διωγμό από τους Ρωμαίους μέχρι το 324 μ.Χ. Από τις «Πράξεις του Βαρνάβα», που έγραψε ο Μάρκος μαθαίνουμε ότι το Κίτιο είχε δημοφιλή ιππόδρομο, υδραγωγείο και ότι μπορούσες από το λιμάνι να πάρεις πλοίο για την Σαλαμίνα και να αποφύγεις τον ποδαρόδρομο.

Από επιγραφές αυτής της περιόδου μαθαίνουμε για τον Ρωμαίο διοικητή της πόλης Γάιο Γερελλάνο Ρούφο. Επίσης μαθαίνουμε ότι η εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι κάτω από τον Γυμνασίαρχο. Ένας από αυτούς ήταν ο Ηρακλείδης Ερμοδάμαντος, που ήταν επίσης αγωνοθέτης. Από άλλες επιγραφές μαθαίνουμε ότι η πόλη αυτή την εποχή έχει δήμο και Βουλή με τον Τιβέριο Κλαύδιο Νικόπολις γιο του Ιππάρχου να είναι γραμματέας και των δύο. Ο ίδιος έγινε επίσης τέσσερις φορές αγωνοθέτης. Η πόλη διοργανώνει αυτή την περίοδο πενταετηρικούς ή και τριετικούς οικουμενικούς αθλητικούς αγώνες προς τιμή των Αυτοκρατόρων της Ρώμης με τους κριτές και τους αθλοθέτες τους. Σε μια άλλη επιγραφή αναφέρεται ότι οι από της οικουμένης αθληταί (από όλο τον κόσμο) πλειστονίκα και στεφανίται (επίσημα στεφανωμένοι πολυνίκες) τίμησαν κάποιον Κιτιέα Ισίδωρον Θρέπτου ξυστάρχη (πρόεδρο-οργανωτή των αγώνων). Γνωρίζουμε ένα τέτοιο πολυνίκη αθλητή αγώνων του Κιτίου από επιγραφή στην Λαοδίκεια της Συρίας. Ονομαζόταν Αυρήλιος Σεπτίμιος Ειρηναίος, που κέρδισε διάφορες νίκες σε οικουμενικούς αγώνες στο Κίτιο. Η πόλη έχει μεγάλο δωρητή τον Σώδαμο Σωδάμου, που ήταν Γυμνασίαρχος και αγορανόμος και με δικά του έξοδα ανακαίνισε εκ θεμελίων το θέατρο της πόλης. Το Κίτιο όπως κατά την Ελληνιστική περίοδο εξακολουθεί να έχει διεθνώς γνωστούς άνδρες όπως το φιλόσοφο Φιλόλαο Κιτιέα που βρέθηκε στη Ρώμη επί Νέρωνα (1^{ος} αιών μ.Χ.), το ρήτορα Ζήνωνα Κιτιέα και το μυθογράφο (συγγραφέα) Ισίγονο Κιτιέα καθώς επίσης και γνωστούς γιατρούς όπως ο Αρτεμίδωρος και Αυρήλιος Αρίστωνας.

70-116 μ.Χ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΟ ΚΙΤΙΟ

Στο μεγάλο σεισμό του 77 μ.Χ. η πόλη πρέπει να έπαθε πολλές ζημιές γιατί σε επιγραφή αναφέρεται ο αυτοκράτορας Νέρβας σαν «κτίστης». Το έργο της ανοικοδόμησης φαίνεται να συνέχισε ο αυτοκράτορας Τραϊανός, όπως συμπεραίνουμε από άλλη επιγραφή. Κρίνοντας από τα πολλά κιονόκρανα Κορινθιακού ρυθμού ιδιαίτερα αυτών που ξανά-χρησιμοποιήθηκαν στην ανοικοδόμηση του Ναού του Αγίου Λαζάρου αργότερα (890 μ.Χ.) πολλά δημόσια κτίρια στην πόλη κτίστηκαν αυτή την περίοδο στον αγαπημένο ρυθμό των Ρωμαίων.

Από ρωμαϊκό χάρτη που σώζεται σε αντίγραφο του 13^{ου} αιώνα μ.Χ. φαίνεται ότι το Κίτιο κατείχε προνομιακή θέση στο οδικό δίκτυο που ανέπτυξαν οι Ρωμαίοι στην Κύπρο. Είναι ο κόμβος που ενώνει τον νότιο παραλιακό δρόμο από την Σαλαμίνα στην Πάφο και η αρχή του δρόμου που οδηγεί βόρεια προς Τρεμετουσιά, Ταμασό και την βόρεια ακτή των Σόλων. Αυτό το πλεονέκτημα πρέπει να συνέβαλε μαζί με άλλα Ρωμαϊκά έργα, όπως το υδραγωγείο, στην διατήρηση μεγάλου πληθυσμού στο Κίτιο. Η πόλη φαίνεται να ευημερούσε αυτή την περίοδο. Το γεγονός μαρτυρείται από τα μεγάλα νεκροταφεία της Ρωμαϊκής περιόδου στην πόλη που βρέθηκαν περιμετρικά του αρχαίου Κιτίου.

Ο μετέπειτα αυτοκράτορας Τίτος, γιος του αυτοκράτορα Βεσπασιανού διετέλεσε Κυβερνήτης της Ιερουσαλήμ και της Παλαιστίνης. Λόγω εβραϊκής επανάστασης κατεδάφισε τον Ναό του Σολομώντα εκ θεμελίων το 70 μ.Χ. και με αυτοκρατορικό διάταγμα απαγόρευσε την παρουσία Ιουδαίων πρώτα στην Ιερουσαλήμ και μετά σ' ολόκληρη την Παλαιστίνη. Αυτό ήταν η αρχή της μαζικής εβραϊκής διασποράς και ο λόγος περαιτέρω αύξησης των εβραίων στο Κίτιο την Σαλαμίνα και την υπόλοιπη Κύπρο. Πολλά εβραϊκά νομίσματα αυτής της εποχής βρέθηκαν τα τελευταία χρόνια στο Κίτιο και την ευρύτερη του περιοχή. Οι εβραϊκές επαναστάσεις συνεχίστηκαν αργότερα στην Μικρά Ασία και την Βόρεια Αφρική και κάθε φορά οι Ρωμαίοι τις αντιμετώπιζαν με την ίδια σκληρότητα, με αποτέλεσμα ο εβραϊκός πληθυσμός της Κύπρου να εξακολουθεί να μεγαλώνει λόγω νέων μεταναστεύσεων. Τελικά το 116 μ.Χ. είχαμε και στην Κύπρο μεγάλη Εβραϊκή επανάσταση με ηγέτη τον Αρτεμώνα, που δεν στρεφόταν μόνο εναντίον των Ρωμαίων αλλά όπως και στις άλλες επαναστάσεις, εναντίον και των Ελλήνων τους οποίους οι Εβραίοι θεωρούσαν αναπόσπαστο μέρος της μισητής γι αυτούς Ρωμαϊκής εξουσίας. Όπως αναφέρει ο ιστορικός Δίων Κάσιος η επανάσταση κόστισε στη Κύπρο 240.000 νεκρούς τους περισσότερους στη Σαλαμίνα. Αν κρίνουμε από τον πληθυσμό της Κύπρου αυτή την περίοδο, που υπολογίζεται από πολλούς ερευνητές στα 2 περίπου εκατομύρια (στην Σαλαμίνα 120.000), το μέγεθος του εβραϊκού μίσους εναντίον των Ελλήνων και Ρωμαίων που περιγράφει ο Δίων Κάσιος αλλά και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς, και τέλος τη Ρωμαϊκή γνωστή απίστευτη σκληρότητα σε όσους δεν αποδέχονταν την Ρωμαϊκή εξουσία, ο αριθμός των θυμάτων μπορεί να μη είναι υπερβολικός. Την επανάσταση κατέπνιξαν ακολούθως στο εβραϊκό αίμα οι Αυτοκράτορες Τραϊανός και ακολούθως ο Αδριανός. Τώρα είναι που χάνει το Κίτιο όλο τον Εβραϊκό του πληθυσμό. Το Ρωμαϊκό απαγορευτικό διάταγμα για μη εγκατάσταση εβραίων στη Κύπρο, που ακολούθησε, είναι σίγουρα ένας από τους λόγους που κράτησαν την Κύπρο αλλά και το Κίτιο χωρίς εβραϊκό πληθυσμό μέχρι σήμερα.

116-293μ.Χ

ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Το «Κοινό Κυπρίων» έχει αναλάβει ήδη από την εποχή του αυτοκράτορα Κλαύδιου (41-54 μ.Χ.) την έκδοση των κυπριακών χάλκινων νομισμάτων. Τα τοπικά χάλκινα νομίσματα εκδιδόταν για την χρηματοδότηση των τοπικών αρχών και των τοπικών αξιωματούχων του Ρωμαϊκού Κράτους, σε αντίθεση με τα ασημένια και χρυσά που εκδίδονταν από το κεντρικό κράτος για τις δικές του ανάγκες. Πολλά τοπικά χάλκινα νομίσματα αυτής της εποχής βρέθηκαν στη Λάρνακα. Στο Κίτιο γνωρίζουμε από επιγραφές Ρωμαίους αξιωματούχους και τη παρουσία ενός λογιστή-ελεγκτή που έστειλε ο αυτοκράτορας Σεπτίμιος Σεβήρος (193-211 μ.Χ.) στη πόλη. Αξιοσημείωτο

είναι ότι η γλώσσα πλέον των επιγραφών και προφανώς της πόλης είναι αποκλειστικά τα ελληνικά. Η συνέχεια της ευμάρειας της πόλης αυτή την περίοδο συμπεραίνεται και από τα ρωμαϊκά νεκροταφεία αλλά και από την παραγωγή στο Κίτιο κομψοτεχνημάτων από πολύχρωμο γυαλί ασφαλώς για εύπορους καταναλωτές. Μεγάλη συλλογή τέτοιων Κιτιακών κομψοτεχνημάτων Ρωμαϊκής εποχής (2^{ος} π.Χ. - 4^{ος} μ.Χ. αιώνας) εκτίθεται στο Μουσείο Πιερίδη. Η ανέμελη και ευχάριστη ζωή στην πόλη φαίνεται από την επιτύμβια στήλη του Βάγγη, εστιάτορα της πόλης του 3^{ου} αιώνα μ.Χ., που αναφέρει την ικανοποίηση που πρόσφερε με την μαγειρική του τέχνη σε ντόπιους αλλά και ξένους.

Η ανέμελη ζωή βέβαια στο Κίτιο αφορούσε μόνο τους ειδωλολάτρες γιατί οι Χριστιανοί διώκονταν μέχρι την επικράτηση σ' όλη την Αυτοκρατορία του Μέγα Κωνσταντίνου (324 μ.Χ.). Οι διωγμοί είναι συνεχείς με μικρές περιόδους ύφεσης και ανοχής όπως επί Μάρκου Αυρήλιου (161-180 μ.Χ.) Η χειρότερη εποχή για το χριστιανισμό είναι ο 3^{ος} και οι αρχές του 4^{ου} αιώνα μ.Χ. επί αυτοκρατόρων Δέκιου, Διοκλητιανού και Βαλέριου, που έγιναν συντονισμένες προσπάθειες εξάλειψης της Χριστιανικής πίστης. Κατακόμβες αυτής της περιόδου των διωγμών στο Κίτιο πιθανότερα λειτούργησαν στο Τάφο του Αγίου Λαζάρου, στον Τάφο-Μαρτύριο του Αγίου Ιερομάρτυρα Θεράποντα (3-4^{ος} αιώνας μ.Χ.), και στον αρχαίο τάφο της Αγίας Φανερωμένης.

Ο Τάφος του Αγίου Λαζάρου είναι αρκετά μεγάλος με 2 δωμάτια. Εκεί βρέθηκαν παλαιοχριστιανικές σαρκοφάγοι (2^{ος} - 3^{ος} αιώνας μ.Χ.) που παρέμειναν εκεί και μετά την μετακίνηση του σκηνώματος του Αγίου στην Κωνσταντινούπολη το 890 μ.Χ. Τα δωμάτια του Τάφου είναι στη μορφή παλαιοχριστιανικής εκκλησίας όπως είναι και ο Τάφος-Μαρτύριο του Αγίου Θεράποντα. Ο Άγιος Θεράπων διετέλεσε Επίσκοπος Κιτίου σύμφωνα με την μελέτη του Χαρίτωνα Μοναχού Σταυροβουνίου (Κυπριακά Σπουδαία Τόμος ΕΖ'-ΕΗ'2003-2004). Ο Τάφος του βρίσκεται επί της Λεωφόρου Γρίβα Διγενή (πρατήριο Πετρολίνα). Το σκηνωμα του Αγίου Θεράποντα μετακινήθηκε από τους πιστούς στην Κωνσταντινούπολη, μετά από εμφάνιση του ίδιου του Αγίου, περί το 649 ή το 653π.Χ. πριν από την πρώτη ή τη δεύτερη Αραβική επιδρομή. Ο Άγιος Θεράπων είναι ο 2^{ος} Άγιος της Λάρνακας μετά τον Άγιο Λάζαρο. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, ιερομάρτυρας Επίσκοπος Κιτίου ήταν και ο Ισαάκιος (3-4^{ος} αιώνας μ.Χ.). Κατακόμβη σύμφωνα με την παράδοση λειτούργησε επίσης και στο προϊστορικό τάφο της Αγίας Φανερωμένης.

293-325 μ.Χ.

ΔΥΣΗ ENANTIION ANATOLHS

Από το 293 μ.Χ. η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία χωρίστηκε σε Ανατολική και Δυτική. Ο Μέγας Κωνσταντίνος (313-337 μ.Χ.), επικράτησε στην Ρώμη και τη Δυτική Αυτοκρατορία νικώντας τον άλλο διεκδικητή Μαξέντιο το 312 μ.Χ με την βοήθεια των χριστιανών. Έκανε τον Χριστιανισμό επίσημη θρησκεία του Κράτους με το διάταγμα του Μεδιολάνου (Μιλάνου) το 313 μ.Χ. Ήταν βέβαιος ότι η νέα θρησκεία ήταν η θρησκεία του μέλλοντος για την αυτοκρατορία. Στην Ανατολική Αυτοκρατορία την ίδια χρονιά, μετά πάλι από εμφύλιες έριδες και πολέμους επικράτησε ο Λικίνιος. Ο Λικίνιος δεν εφάρμοσε το διάταγμα του Μεδιολάνου και υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες ότι την περίοδο της εξουσίας του στην Κύπρο συνέχισε τους διωγμούς και βασάνισε τον Επίσκοπο Κερύνειας αλλά και η Ρωμαϊκή εξουσία

χρησιμοποίησε χριστιανούς σε καταναγκαστική εργασία στα μεταλλεία όπως επιβλήθηκε στον μετέπειτα Άγιο Σπυρίδωνα. Την Ρωμαϊκή «ειρήνη» στο Κίτιο αναστάτωσαν τώρα οι προετοιμασίες του εμφυλίου πολέμου μεταξύ Κωνσταντίνου και Λικίνιου, αφού η Κύπρος όντας στην Ανατολική Αυτοκρατορία διατάχθηκε και προμήθευσε το Λικίνιο με 30 πολεμικά σκάφη μαζί με τα πληρώματα τους. Ο Κωνσταντίνος επικράτησε του Λικίνιου το 324 μ.Χ σε τελική μάχη στη Θράκη. Θεμελίωσε την ίδια χρονιά στην γειτονική ελληνική πόλη Βυζάντιο την νέα πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας τη Κωνσταντινούπολη, τη νέα Ρώμη. Οι χριστιανοί είναι ελεύθεροι πλέον να ασκούν την θρησκεία τους και θεωρούνται πλέον από τον Κωνσταντίνο η νέα δύναμη της αυτοκρατορίας.

Οι χριστιανοί του Κιτίου, στην περίοδο του κατατρεγμού και μέχρι την ήττα του Λικίνιου έκρυβαν καλά τις δραστηριότητες τους. Μετά την ήττα του Λικίνιου, οι Χριστιανοί του Κιτίου δεν χρειάζεται να κρύβονται ούτε να λειτουργούν σε κατακόμβες αφού η νέα πολιτική του Ρωμαϊκού κράτους τους έκανε πλέον πρωταγωνιστές. Πριν από τους σεισμούς του 332 μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο πληθυσμός της πόλης εξακολουθούσε να είναι μεγάλος και να κατοικεί με ασφάλεια κοντά στο λιμάνι και στη θάλασσα. Η ρωμαϊκή διοίκηση κατάτρεχε την πειρατεία και τους ληστές. Ο Μέγας Κωνσταντίνος μερίμνησε ιδιαίτερα γι αυτό θεσπίζοντας το νόμο της «Στρατίας» στην Κύπρο για να πληρώνεται ειδικό στρατιωτικό σώμα των ακτών για την προστασία του πληθυσμού από πειρατικές ή ληστρικές επιθέσεις. Ο Διοικητής Καλόγερος στα πλαίσια της προστασίας των ακτών εφάρμοσε αυτή την πολιτική στην Κύπρο. Λέγεται ότι αυτός έφερε τις γάτες στην Κύπρο μετά από προτροπή της Αγίας Ελένης. Επί Μέγα Κωνσταντίνου οι διοικητικές επαρχίες αυξήθηκαν σε 14 πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τον ίδιο αριθμό επισκοπών της εποχής. Στην Λάρνακα υπάρχουν τώρα 2 διοικητικές επαρχίες, αυτές των Αλυκών και του Μαζωτού, καθώς και δύο Επισκοπικές έδρες, αυτές του Κιτίου και της Τρεμυθούτσος.

325-330 μ.Χ.

Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Την Πρώτη Οικουμενική Σύνοδο συγκάλεσε ο Μέγας Κωνσταντίνος στη Νίκαια της Μικράς Ασίας το 325 μ.Χ. Μεγάλος της πρωταγωνιστής ήταν ο Επίσκοπος Σπυρίδων από την γειτονική προς το Κίτιο Τρεμυθούτσος. Ο Άγιος Σπυρίδων έκανε κατά την Α' Οικουμενική το γνωστό θαύμα με το κεραμίδι για να δείξει την ενότητα της Αγίας Τριάδας εναντίον της μονοφυσιτικής αίρεσης του Αρείου. Στη 1^η αυτή Σύνοδο της Χριστιανοσύνης δεν καταγράφετε η δεν αναγνωρίστηκε μετά βεβαιότητας συμμετοχή επισκόπου από το Κίτιο παρόλο που αναφέρεται κάποιος Κύπριος Σιρίκιος Επίσκοπος Κ....., που μπορεί να είναι του Κιτίου της Καρπασίας ή του Κουρίου. Όμως λόγω του ιεραρχικού προβαδίσματος της Επισκοπής του Αγίου Λάζαρου και του μεγέθους της πόλης αυτή την εποχή, είναι πιθανότερο να ήταν ο επίσκοπος Κιτίου. Η Κυπριακή συμμετοχή στην 1^η Οικουμενική της Νίκαιας ήταν για μερικές πηγές 4μελής και αποτελείτο από τον Πάφου Κύριλλο, Σαλαμίνας Γελάσιο, Τρεμυθούτσος Σπυρίδωνα και αν η εκπροσώπηση ήταν όπως συνηθιζόταν ιεραρχική τότε ο αγνώστου επισκοπής ιεράρχης Σιρίκιος πρέπει να ήταν του Κιτίου, που ιεραρχικά παρέμεινε δια μέσου των αιώνων 2^{ος} ή 3^{ος} τη τάξη. Έτσι, ο Άγιος Σιρίκιος είναι ο 3^{ος} στην σειρά Άγιος από την Λάρνακα μετά τον Λάζαρο και τον Θεράποντα. Τελικά η επιφοίτηση της Κυπριακής συμμετοχής βοήθησε πολύ τον

Μέγας Κωνσταντίνος να διατηρήσει την ενότητα της χριστιανικής πίστης σαν ενοποιητική δύναμη στο αχανές Ρωμαϊκό Κράτος

Η Αγία Ελένη, μητέρα του Αυτοκράτορα, σε ειδική αποστολή στους Αγίους τόπους ανακάλυψε το Τίμιο Σταυρό το 326 μ.Χ. Κατά την επιστροφή της στην Κωνσταντινούπολη αναγκάστηκε να σταθμεύσει τα πλοία της κοντά στον ποταμό Βασιλοπόταμο. Εκεί χάθηκε ο Σταυρός και το βράδυ είδαν ένα φως στον γειτονικό βουνό Όλυμπος, που δεσπόζει της περιοχής και της πόλης του Κιτίου. Σύμφωνα με την παράδοση, εκεί που βρέθηκε ο Σταυρός η Αγία Ελένη έκτισε την πρώτη εκκλησία στην Κύπρο και δώρισε Τμήμα του Σταυρού. Το Σταυροβούνι φωτίζει πλέον επίσημα την νέα θρησκεία στο Κίτιο και σηματοδοτεί την έξοδο από τον αρχαίο και την είσοδο σε ένα νέο κόσμο. Μέρος του Τιμίου Ξύλου μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη και από τότε έγινε επίσημη πολιτική του Βυζαντινού Κράτους η φύλαξη στην Κωνσταντινούπολη των ιερών του Χριστιανισμού και των σκηνωμάτων των Αγίων. Στα πλαίσια αυτά το σκηνώμα του Αγίου Θεράποντα το 653 μ.Χ. και του Αγίου Λαζάρου το 890 μ.Χ. επισκόπων Κιτίου, μετακινήθηκαν από την Λάρνακα στην Κωνσταντινούπολη για να αποτελέσουν μαζί με τον Άγιο Σπυρίδωνα τους 3 μοναδικούς Κύπριους Αγίους που είχαν το σκηνώμα τους στις ομώνυμες εκκλησίες της Πόλης.

Μετά το παράδειγμα που έδωσε η Αγία Ελένη με την ανέγερση της Μονής Σταυροβουνίου το 326 μ.Χ., αρχίζουν να κτίζονται στην Κύπρο χριστιανικοί ναοί. Η θεμελίωση ενός τέτοιου παλαιοχριστιανικού ναού του 4ου αιώνα εντοπίστηκε στο ίδιο σημείο που είναι κτισμένος ο σημερινός ναός του Αγίου Λαζάρου. Εκεί είναι ο χώρος ενός Ρωμαϊκού κοιμητηρίου για τον οποίο φαίνεται να υπήρχε η βεβαιότητα ότι θάφτηκε ο Άγιος Λάζαρος 3 αιώνες νωρίτερα. Ο παλαιοχριστιανικός ναός του Αγίου Λαζάρου πιθανότατα καταστράφηκε κατά τις Αραβικές επιδρομές (647-890). Η γερή θεμελίωση του χριστιανισμού στην Λάρνακα, που έγινε από το 33 μ.Χ. μέχρι το 330 μ.Χ. είναι πλέον γεγονός το οποίο σηματοδοτεί και φωτίζει την υπόλοιπη ιστορία της πόλης.

330-381 μ.Χ.

ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Το 330 ο Μέγας Κωνσταντίνος εγκαινιάζει επίσημα την Κωνσταντινούπολη σαν τη νέα πρωτεύουσα του Ρωμαϊκού Κράτους, Από τώρα και στο εξής το Κίτιο είναι μέρος της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το 337 ο Μέγας Κωνσταντίνος βαπτίστηκε λίγο πριν πεθάνει. Πρόλαβε να κάνει την Χριστιανική Εκκλησία ικανή για φιλανθρωπικό έργο και ώριμη να αποτελέσει το πνευματικό κομμάτι του νέου κόσμου και του Βυζαντινού Κράτους γι' αυτό ανακηρύχθηκε Άγιος. Οι κοσμογονικές αλλαγές που έκανε ο Άγιος Κωνσταντίνος γίνονται μέχρι σήμερα αισθητές στη Λάρνακα λόγω της χριστιανικής δράσης της ντόπιας Επισκοπής του Αγίου Λαζάρου, του φίλου του Χριστού του οποίου Ναός λειτουργεί στην Λάρνακα από την εποχή αυτή. Εκτός από τον παλαιοχριστιανικό Ναό του Αγίου Λαζάρου, που ξανακτίστηκε από το Λέοντα το Σοφό το 890 μ.Χ., παλαιοχριστιανικές εκκλησίες στην ευρύτερη περιοχή Λάρνακας εντοπίστηκαν πολλές. Στην Τρεμυθούντα ήταν κατ' αρχή αφιερωμένη στους Αγίους Πατέρες, και το ψηφιδωτό της πάτωμα σώζεται φέροντας την υπογραφή του Καρτέριου που το κατασκεύασε. Αργότερα η ίδια εκκλησία αφιερώθηκε στον Άγιο Σπυρίδωνα, που πέθανε το 350 μ.Χ. και ανακηρύχθηκε σε

Άγιο όπως όλοι οι Επίσκοποι που μετείχαν σε Οικουμενικές Συνόδους, μεταξύ τους 4 ακόμη Άγιοι Επίσκοποι Κιτίου τους οποίους θα συναντήσουμε τον καθένα στην εποχή του. Παλαιοχριστιανική εκκλησία στη Λάρνακα υπήρχε σύμφωνα με γραπτές μαρτυρίες, που παραθέτει ο Μοναχός Χαρίτων Σταυροβουνίου, πάνω από το τάφο του Αγίου Θεράποντα (σήμερα στο Πρατήριο Πετρολίνα Λεωφ. Αυξεντίου), η οποία μάλιστα υπήρχε εκεί μέχρι το τέλος της τουρκοκρατίας σαν το Τζαμί του Τουραπή. Άλλες παλαιοχριστιανικές εκκλησίες στην ευρύτερη περιοχή Λάρνακας βρέθηκαν στην Πύλα, Ορόκλινη και Δεκέλεια.

Η νέα θρησκεία συνεχίζει να λύνει τα προβλήματα της με τη σύγκληση Συνόδων. Το 343 έγινε η Σύνοδος της Σάρδικας (Σόφιας), την εποχή που συγκυβερνούσαν οι γιοι του Μεγάλου Κωνσταντίνου, Κώνστανς Α' στην Δύση και Κωνσταντίνος στην Ανατολή, με θέμα το αίτημα των δυτικών επισκόπων για απαγόρευση της ανάμειξης των πολιτικών αρχών στις εκκλησιαστικές υποθέσεις και για νέο ξεκαθάρισμα των Αρειανών. Οι Κύπριοι υποστήριζαν τις θέσεις της Δύσης που επικράτησαν αλλά η Σύνοδος δεν ονομάστηκε Οικουμενική επειδή υπήρξαν διαφωνίες. Στη Ιερά Σύνοδο της Σάρδικας έλαβε μέρος Επίσκοπος από το Κίτιο. Εκεί υπόγραψε μαζί με του άλλους 12 Ιεράρχες από την Κύπρο τα πρακτικά της Συνόδου. Στα πρακτικά δεν αναφέρουν την έδρα τους και έτσι δεν γνωρίζουμε ποιο όνομα αντιστοιχεί με πια έδρα. Ο ιστορικός Άνδρος Παυλίδης στο έργο του «Ιστορία της Νήσου Κύπρου» υποθέτει ότι σύμφωνα με την λίστα συμμετοχής της Ιεράς Συνόδου της Σάρδικας, Επίσκοπος Κιτίου σ' αυτή πρέπει να ήταν ο Ειρηνικός και επομένως αν έτσι είναι τα πράγματα ο Ειρηνικός είναι ο 4^{ος} Άγιος Επίσκοπος Κιτίου.

Οι μεγάλοι σεισμοί του 332, 342 και του 365 κατέστρεψαν την Πάφο, το Κούριο και την Σαλαμίνα η οποία ξανακτίστηκε και μετονομάστηκε σε Κωνσταντία από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίο γιο του Μέγα Κωνσταντίνου. Οι σεισμοί αυτοί πρέπει να έγιναν καλά αισθητοί και στο Κίτιο με σημαντικές καταστροφές παρόλο που δεν αναφέρονται σε καμιά από τις πηγές που αναφέρουν τις καταστροφές των πιο πάνω πόλεων.

381-476 μ.Χ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΙΑΣ

Ο Μέγας Θεοδόσιος (379-395) σε ηλικία 32 ετών γίνεται Αυτοκράτορας της Ανατολής. Όμως, το 394 διώχνει τον Ευγένιο της Δύσης και γίνεται αυτός Αυτοκράτορας όλης της αυτοκρατορίας. Ήταν καλός χριστιανός, υπέρμαχος της Πίστης και πολέμησε την ειδωλολατρία, τον Αρειανισμό και όλες τις αιρέσεις της εποχής του. Κάλεσε για τον σκοπό αυτό την Β' Οικουμενική Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη (381). Εκεί συμπληρώθηκε το Σύμβολο της Πίστεως και καταδικάστηκαν οι αιρέσεις και η ειδωλολατρία. Στην Δεύτερη Οικουμενική συμμετέχει Κυπριακή αντιπροσωπία με τον Άγιο Μνημόνιο ή Μνήμιο Επίσκοπο Κιτίου και άλλους 3 Κύπριους ιεράρχες. Τον Ιούλιο Πάφου, Θεόπομπο Τριμιθούντος και Τύχωνα Αμαθούντος. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, Άγιος Επιφάνειος Κωνσταντίας δεν υπέγραψε το πρακτικά, αφού πήγε στην Ρώμη μετά από επείγουσα πρόσκληση της κόρης του αυτοκράτορα. Ο Άγιος Μνήμιος Επίσκοπος Κιτίου είναι ο 5^{ος} στην σειρά Άγιος από την Λάρνακα.

Το ναυτικό εγχειρίδιο «Σταδιασμός», που είναι έργο αυτής της περιόδου (4^{ος} αιώνας μ.Χ.) καταγράφει την απόσταση του Κιτίου από την Ασκαλώνα της Παλαιστίνης (Ισραήλ σήμερα) στα 3.300 στάδια, δίνοντας μας έτσι έμμεσα την πληροφορία ότι το Κίτιο ήταν το βασικό λιμάνι της Κύπρου από το οποίο εξακολουθούσε να γίνεται η ναυτική σύνδεση της Κύπρου με την Συρό-Παλαιστινιακή ακτή. Εφόσον ο Σταδιασμός γράφηκε σαν βοήθημα για ναυτιλλομένους, μπορούμε να υποθέσουμε ότι το Κίτιο εξακολουθεί να είναι οριοθετημένο σημείο πλοήγησης στην ανατολική Μεσόγειο και ένας σημαντικός ναυτικός προορισμός στην περιοχή. Το αρχαίο προστατευμένο λιμάνι του Κιτίου δεν αναφέρεται και πρέπει να άρχισε σταδιακά να προσχώνεται και να τίθεται σε αχρηστία, τουλάχιστον για τα μεγάλα πλοία, αν και υπάρχει αρχαιολογική μαρτυρία που σημειώνει την ύπαρξη θεμελίων Βυζαντινού οχυρωματικού κάστρου στην Παμπούλα (αρχαίο λιμάνι) και μετά τις Αραβικές επιδρομές (649-965).

Ο Θεοδόσιος με διάταγμα του που εκδόθηκε το 392 απαγόρευσε τους εθνικούς ιερείς, έκλεισε ή κατέστρεψε όλους τους ειδωλολατρικούς ναούς, κατάργησε τα μαντεία και εξάλειψε την ειδωλολατρία. Στη προσπάθεια του αυτή δυστυχώς κατάργησε το 394 τους Ολυμπιακούς και άλλους Διεθνείς αθλητικούς αγώνες, έκλεισε τις φιλοσοφικές σχολές στην Αθήνα και απαγόρευσε κι άλλες παγανιστικές δραστηριότητες όπως για παράδειγμα το θέατρο. Για τον λόγο αυτό ανακηρύχθηκε από τους Χριστιανούς σε Μέγα. Στο Κίτιο σημαντικές παλαιότερες δραστηριότητες της πόλης όπως ο αθλητισμός, οι αγώνες, οι θεατρικές παραστάσεις, η μη χριστιανική παιδεία καταργούνται, όπως και στο υπόλοιπο της αυτοκρατορίας, κάνοντας τη ζωή στη πόλη φτωχότερη. Ο Θεοδόσιος πέθανε το 395 αφού διαχώρισε την αυτοκρατορία στα δύο του παιδιά, τον Ονώριο στην Δύση και τον Αρκάδιο στην Ανατολή. Στη 3^η Οικουμενική Σύνοδο, που συγκλήθηκε το 431 στην Έφεσο από τον Θεοδόσιο Β΄ τον Μικρό (408-450) δεν έλαβε μέρος Επίσκοπος Κιτίου. Ο Μαρκιανός (450-457) συγκάλεσε την 4^η Οικουμενική Σύνοδο στην Χαλκιδόνα. Στην πολυμελή Κυπριακή αντιπροσωπεία δεν συμμετέχει πάλι Επίσκοπος από το Κίτιο. Η 4^η Οικουμενική ασχολήθηκε ξεχωριστά με το αυτοκέφαλο της Κυπριακής εκκλησίας, που αμφισβητούσε έντονα το Πατριαρχείο της Αντιόχειας. Στα 476 η δυτική αυτοκρατορία (Ρώμη) καταστράφηκε από βάρβαρους επιδρομείς και σταμάτησε να υπάρχει. Στην ανατολική αυτοκρατορία, που περιλαμβάνεται το Κίτιο, επικρατεί τώρα η Ελληνική γλώσσα, πολιτισμός και γίνεται σταδιακά μια ελληνική θρησκευτική αυτοκρατορία του Χριστού, το Βυζάντιο.

476-610 μ.Χ.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΙΡΗΝΗ

Ήδη η Κύπρος από την εποχή των Ρωμαίων έχει την τύχη να ζει στο κέντρο της ειρήνης που επέβαλε η παντοδύναμη αυτοκρατορία και ο συνεχιστής της το Βυζάντιο. Βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από τα σύνορα της αυτοκρατορίας και δεν χρειάζεται να σταθμεύουν εδώ στρατεύματα, ούτε υπάρχει απειλή. Οι κάτοικοι είναι απόλυτα ταυτισμένοι με τη νέα ελληνοχριστιανική κουλτούρα και φαίνεται να ευημερούν ιδιαίτερα αυτή την εποχή σύμφωνα με την Ιστορία της Νήσου Κύπρου του Άντρου Παυλίδη. Το 488 ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Ανθέμιος ανακάλυψε τον Τάφο του Αποστόλου Βαρνάβα κοντά στην Σαλαμίνα και εντός το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, που ως γνωστό είχε στην κατοχή του ο Απόστολος κατά την διάρκεια

των αποστολικών του περιοδειών. Ο αυτοκράτωρ Ζήνων (474-491) δέχεται στην Κωνσταντινούπολη τον Αρχιεπίσκοπο Ανθέμιο και την Κυπριακή αποστολή η οποία του παραδίδει το Ευαγγέλιο σαν αδιάσειστη μαρτυρία της Αποστολικής ίδρυσης της Εκκλησίας της Κύπρου, πράγμα που σύμφωνα με την απόφαση της 4^{ης} Οικουμενικής Συνόδου την καθιστούσε δικαιωματικά αυτοκέφαλη. Ο Ζήνων τότε παραχωρεί τα γνωστά προνόμια στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου. Αυτή την εποχή οι κατά τόπους Επίσκοποι της Κύπρου γίνονται επίσημο μέρος της νέας βυζαντινής διοικητικής δομής και λαμβάνουν μέρος στην εκτέλεση έργων στις περιοχές τους. Το υδραγωγείο της Κωνσταντίας είναι ένα τέτοιο έργο που φέρει αφιερωματικές πλάκες με αναφορά στον Επίσκοπο της Μητροπόλεως. Σήμερα πιστεύεται ότι και το ρωμαϊκό υδραγωγείο του αρχαίου Κιτίου βρισκόταν σε λειτουργία αυτή την περίοδο αλλά η μεγάλη επιδιόρθωση επί τουρκοκρατίας (1746) πρέπει να εξάλειψε τέτοιες μαρτυρίες σε αντίθεση με το υδραγωγείο Κωνσταντίας που καταστράφηκε μαζί με την πόλη αργότερα και δεν επιδιορθώθηκε ποτέ αφού ο οικισμός μετακόμισε σε νέα περιοχή την Αμμόχωστο.

Η ευημερία στο Κίτιο και τη Κύπρο γίνεται ακόμη πιο αισθητή επί των ημερών του Ιουστινιανού (527-565). Μεταξύ των νέων ακριβών ειδών που παράγονται τώρα στην Ορεινή Λάρνακας και άλλα μέρη της Κύπρου, αλλά εμπορεύονται από το Κίτιο είναι τα πολυτελή μεταξωτά υφάσματα. Αυτό μαρτυρείται και από Αραβικές πηγές της εποχής των αραβικών επιδρομών. Ο σπόρος του μεταξοσκώληκα μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη από μοναχούς και η καλλιέργεια του ξαπλώθηκε αστραπιαία. Στην ορεινή Λάρνακας η τέχνη αυτή διατηρήθηκε μέχρι και τον 20^ο αιώνα. Το 553 γίνεται στη Κωνσταντινούπολη η 5^η Οικουμενική Σύνοδος αλλά παραδόξως δεν συμμετέχει σ' αυτή κανένας Κύπριος Ιεράρχης. Όμως, από τον γεωγράφο της εποχής Ιεροκλή (6^{ος} αιώνας) και το έργο του «Συνέκδημος» μαθαίνουμε ότι η Κύπρος διοικείται από κονσουλάριο και το Κίτιο καταγράφεται μέσα στις 912 σημαντικές πόλεις της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στην περίοδο της ακμής επί Ιουστινιανού. Το Κίτιο καταγράφεται 3^η στη σειρά από τις 13 πόλεις της Κύπρου, μετά από την Μητρόπολη Κωνσταντία και τη Ταμασό. Στο έργο του Γεωργίου του Κύπριου «Περιγραφή του Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους», που γράφηκε προς το τέλος του 6^{ου} αιώνα, το Κίτιο αναφέρεται δεύτερο μετά την Μητρόπολη Κωνσταντία. Η σειρά δεν μπορεί να είναι εντελώς τυχαία αλλά πρέπει να σχετίζεται και με την πληθυσμιακή και οικονομική σημαντικότητα του Κιτίου αλλά και της τοπικής Επισκοπής. Η ίδια σειρά των Κυπριακών πόλεων απαντάται και στο έργο του Αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου «Περί Θεμάτων» (10^{ος} αιώνας). Το 15^ον Θέμα (επαρχία) της αυτοκρατορίας είναι η Κύπρος και το Κίτιον μεταξύ των 15 της πόλεων καταγράφεται πάλι δεύτερο μετά από την Μητρόπολη Κωνσταντία.

ΑΙΜΑΤΟΒΑΜΜΕΝΑ ΣΥΝΟΡΑ

610-632 μ.Χ.

Το 610 περνά και από την Κύπρο ο Ηράκλειος και εκδίδει εδώ δικά του νομίσματα πριν αναγορευθεί αυτοκράτορας τον ίδιο χρόνο. Η ανικανότητα του Φωκά που εκθρόνισε ο Ηράκλειος οδήγησε το Βυζάντιο σε δύσκολες εποχές. Οι Σέρβοι (Αβαροι) λεηλατούσαν τα Βαλκάνια και την Ελλάδα, οι Πέρσες την Μικρά Ασία και τους Αγίους Τόπους, και οι Λομβαρδοί και οι Γότθοι περιόρισαν ακόμη περισσότερο την Δυτική πτέρυγα του Βυζαντίου. Οι Πέρσες μάλιστα το 614 κατέλαβαν την

Ιερουσαλήμ, άρπαξαν το Τίμιο Σταυρό, έσφαξαν χιλιάδες χριστιανούς και συμπλήρωσαν καταλαμβάνοντας την βόρεια Αφρική πέραν της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου το 617. Το κλίμα φόβου και επικείμενης πιθανής Περσικής επίθεσης στην Κύπρο επέτεινε η επιστροφή στην Κωνσταντία του Κύπριου Πατριάρχη Αλεξάνδρειας και Βυζαντινών στρατηγών όπως ο Ασπαγούριος και ο Ισαάκιος με στρατεύματα από τα γειτονικά θέατρα των μαχών. Η κατάσταση για το Βυζάντιο ήταν απελπιστική και στο Κίτιο επικρατεί ανασφάλεια για πρώτη φορά μετά από 5 αιώνες. Ο ιστορικός Κώστας Κύρρης αναφέρει ότι οι Πέρσες τελικά επιτέθηκαν στην Κύπρο το 619.

Μετά από συνεχείς πολέμους ο Ηράκλειος καταφέρνει να ελέγξει την κατάσταση. Μεταξύ 626-628 εκδίδει ξανά βυζαντινό νόμισμα από την Κύπρο, προφανώς για να χρηματοδοτήσει την νικηφόρα του αντεπίθεση κατά των Περσών το 628. Η έκδοση βυζαντινών νομισμάτων από τον Ηράκλειο στην Κύπρο μετά από 3 αιώνες υποδηλεί κάποια ιδιαίτερη του σχέση με την Κύπρο. Οι Πέρσες τελικά εξαναγκάζονται να επιστρέψουν το Τίμιο Σταυρό, τον οποίο ο Ηράκλειος πήγε ο ίδιος προσωπικά στην Ιερουσαλήμ το 629 μ.Χ. Ενώ ο αυτοκράτορας βρισκόταν ακόμη στην Ιερουσαλήμ απολαμβάνοντας την πρόσφατη νίκη του, έλαβε γράμμα από κάποιο προφήτη Μωάμεθ, από τα βάθη της Αραβίας, που του ζητούσε να παραδώσει τα εδάφη του διαφορετικά θα υφίστατο επιθέσεις και θα τα έχανε. Η επιστολή αυτή δεν πρέπει να λήφθηκε στα σοβαρά από τον Ηράκλειο, αλλά ούτε υπήρχαν δυνάμεις για άλλους εχθρούς. Ο Μωάμεθ επωφελήθηκε της αδυναμίας Βυζαντινών και Περσών, που προκλήθηκε λόγω των αυτοκαταστροφικών πολυετών τους συγκρούσεων, εμφανίζεται στην Μεσόγειο και καταλαμβάνει την Συρία, την Παλαιστίνη και την Ιερουσαλήμ το 632. Την ίδια χρονιά ο Μωάμεθ πεθαίνει και διάδοχος του αναλαμβάνει ο φίλος, βοηθός και πεθερός του Αμπού Πέκρ. Το Κίτιο βρίσκεται τώρα σε ακόμη χειρότερη θέση, βρίσκεται απέναντι από τα νέα διοικητικά κέντρα των Μουσουλμάνων Αράβων, της νέας δύναμης στη ανθρωπότητα. Από το επίκεντρο της Ρωμαιο-βυζαντινής ειρήνης μετατρέπεται τώρα σ' ένα προκεχωρημένο φυλάκιο στα αιματοβαμμένα σύνορα δύο αντιθέτων πολιτισμών και θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Σύμφωνα με τον Άγγλο ιστορικό Γουέλς, πραγματικός ιδρυτής της αυτοκρατορίας του Ισλαμισμού δεν ήταν τόσο ο Μωάμεθ, όσο ο διάδοχος 1^{ος} χαλίφης Αμπού Μπεκρ (Αβουβεκήρ ή Αβουβάχαρος 632-634), που ήταν στην ουσία το στρατηγικό μυαλό της νέας δύναμης από την αρχή. Η προσφιλής του στρατηγική για την υποταγή των γύρω λαών ήταν συνδυασμός μικρών στρατιωτικών δυνάμεων των 3-4 χιλιάδων πολεμιστών με την ιδεολογία του Ισλάμ, που έβρισκε μεγάλη απήχηση στους λαούς, που δεν ήταν ευχαριστημένοι από το Βυζαντινό κατεστημένο. Οι επιτυχίες του Ισλάμ διαδέχονταν η μια την άλλη και σίγουρα η γειτονική Κύπρος πρέπει να θεωρήθηκε πολύ εύκολη λεία αφού ήταν γνωστό ότι δεν στάθμευαν σ' αυτήν σημαντικά αυτοκρατορικά στρατεύματα. Σύμφωνα με διάφορες πηγές το 632, και πριν ακόμη οι Άραβες αποκτήσουν αξιόμαχες ναυτικές δυνάμεις, αναφέρουν ότι οι Άραβες επιχείρησαν μια αστραπιαία επίθεση από την Συρία εναντίον του Κιτίου σύμφωνα με την αγαπημένη στρατηγική του Αμπού Μπεκρ.

632-649

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ

Η νέα θρησκεία του Μουσουλμανισμού και οι Άραβες έχουν ήδη επιβάλει την δύναμη τους η οποία εκτείνεται από τα βόρεια της Αραβίας μέχρι την Ιορδανία, τον Λίβανο, την Συρία και την Παλαιστίνη. Στη Συρία τον Λίβανο και την Παλαιστίνη αποκτούν τις πρώτες τους ναυτικές δυνάμεις και σύμφωνα με διάφορες πηγές μεταξύ 633-639 επιχειρούν επίθεση στο γειτονικό Κίτιο ελπίζοντας προφανώς εύκολη μετακίνηση του πληθυσμού στο Μωαμεθανικό στρατόπεδο, όπως ακριβώς έγινε με τους γειτονικούς πληθυσμούς της Συρίας -Ιορδανίας- Παλαιστίνης. Η επιλογή του Κιτίου ήταν λογική γιατί πέραν του καλού λιμένα, της εύπορης πόλης, και του μεγάλου άμαχου πληθυσμού, δεν διέθετε καθόλου στρατεύματα ή οχυρωματικές εγκαταστάσεις ήδη από την εποχή των Πτολεμαίων. Εδώ τα πράγματα δεν ήταν όπως τα περίμεναν οι Άραβες γιατί ο λαός της Κύπρου ήταν ιδιαίτερα προσκολλημένος στο Ελληνικό Βυζάντιο και τα χριστιανικά ιδεώδη, αλλά και οι δυνάμεις που διέθεσαν οι Άραβες φαίνεται να ήταν ανεπαρκείς. Αποχώρησαν μετά από προσωρινή κατοχή του Κιτίου χωρίς κανένα αποτέλεσμα πλην πιθανής λεηλασίας. Ο Θεοφάνης, βυζαντινή πηγή πληροφόρησης, αναφέρει ότι ο Αμπού Μεκρ και η κόρη του πέθαναν στο Κίτιο.

Οι άλλες Βυζαντινές πηγές, που αναφέρουν την Αραβική επίθεση εναντίον του Κιτίου επί Αμπού Μεκρ είναι: (α) ο Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος (913-959) στο έργο «Περί Θεμάτων», που αναφέρει επίσης το θάνατο της κόρης του Αμπού Μεκρ, (β) ο Κωνσταντίνος Σάθας, που έγραψε ακόμη αργότερα και λέει επί λέξη «Ο Αμπού Μπέκρ επιτέθηκε το 632 και αφού κράτησε προσωρινά το Κίτιο, απήλθε αφού έθαψε εκεί την αποθανούσα θυγατέρα του». Πολλοί ιστορικοί πιστεύουν ότι τα γεγονότα αυτά ταιριάζουν καλύτερα με γεγονότα της Αραβικής επιδρομής του 649, και τον θάνατο της Ούμ Χαράμ στο Κίτιο και ότι υπάρχει σύγχυση στα γραφόμενα του Σάθα και του Κωνσταντίνου Ζ΄, και ότι η επίθεση μεταξύ του 633-639 δεν έγινε ποτέ. Από την άλλη βέβαια αποδεικνύεται συνεχώς ότι οι Βυζαντινοί ήταν πολύ πιο οργανωμένοι και πληροφορημένοι απ' ό,τι είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε σήμερα. Εξ άλλου ο Κωνσταντίνος Ζ΄ και ο Σάθας δεν αναφέρουν ονομαστικά την Ούμ-Χαράμ σαν κόρη του Αμπού Μεκρ, πράγμα που μπορεί να σημαίνει ότι πράγματι πέθανε στο Κίτιο η κόρη του Αμπού Μεκρ το 633-639, που ήταν διαφορετικό πρόσωπο από την Ούμ Χαράμ που πέθανε στο Κίτιο το 649. Μια σύγχρονη με την εποχή του Αμπού Μεκρ κυπριακή μαρτυρία που προέρχεται από τον βίο του Αγίου Τριφυλλίου Επισκόπου Λήδρας, αναφέρει αραβική εχθρική επίθεση εναντίον του Κιτίου επί αυτοκράτορα Ηρακλείου (610-641), ενισχύοντας σε μεγάλο βαθμό τον Κωνσταντίνο Ζ΄, τον Θεοφάνη και τον Σάθα.

Ακόμη μια ένδειξη των πιθανών εχθροπραξιών που ακολούθησαν στο Κίτιο κατά την επίθεση του Αμπού Μεκρ είναι η βεβαιότητα κάποιων εκκλησιαστικών πηγών ότι ο Επίσκοπος Κιτίου Άγιος Θεράπων μαρτύρησε και θανατώθηκε από τους Άραβες σ' αυτή την επίθεση και όχι στους διωγμούς των χριστιανών του 3-4^{ου} αιώνα. Πάντως, όλες οι πηγές συμφωνούν ότι σκηνώμα του εκ Κιτίου Αγίου μεταφέρθηκε από την Λάρνακα στην Κωνσταντινούπολη πριν την μεγάλη Αραβική επιδρομή του 649 ή του 653 μ.Χ. και «μετά από την εμφάνιση του ίδιου του Αγίου που προειδοποίησε τους πιστούς στο Κίτιο για τα κακά που θα ακολουθούσαν και ζήτησε την μεταφορά του σκηνώματος του στην Κωνσταντινούπολη». Εκεί παραλήφθηκε από πιστούς της Πόλης οι οποίοι έκτισαν εκκλησία στο όνομα του και σύμφωνα με τον Άγιο Ανδρέα Αρχιεπίσκοπο Κρήτης βιογράφο του Αγίου Θεράποντα, το σκηνώμα συνέχισε μετά το Κίτιο να κάνει θαύματα και στην Κωνσταντινούπολη. Το 642 οι Άραβες κατάλαβαν αμαχητί και την Αίγυπτο, ένα μεγάλο Βυζαντινό προπύργιο με μεγάλη

ναυτική βάση και στόλο. Τώρα οι Άραβες αποκτούν μεγάλη ναυτική δύναμη και είναι έτοιμοι να επιβάλουν τον Μωαμεθανισμό στην Κύπρο «δια πυρός και σιδήρου».

649-653 μ.Χ.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ

Οι Άραβες είχαν οδηγίες από τον ίδιο τον Προφήτη ότι έπρεπε να καταλάβουν «τις πόλεις των παραλίων και τα νησιά των θαλασσών». Ο Εμίρης – Διοικητής της Συρίας Μωαβίας πήρε την έγκριση για κατάληψη της Κύπρου μόνο αφού διαπιστώθηκε ότι ο Αραβικός στόλος ήταν πλέον ικανός να αντιμετωπίσει τις ναυτικές δυνάμεις των Βυζαντινών και να προωθήσει την Αραβική κυριαρχία στη θάλασσα. Ο Μωαβίας τέθηκε ο ίδιος επικεφαλής της πρώτης ναυτικής εκστρατείας των Μουσουλμανικών δυνάμεων. Οι Αιγυπτιακές δυνάμεις, που συνενώθηκαν με τους Άραβες το 642 έκαναν την διαφορά. Ο συνδυασμένος Αιγυπτιακός και Αραβικός στόλος ήταν έτοιμος και κατέπλευσε κατά της Κύπρου με 1700 σκάφη και με χιλιάδες στρατεύματα το 649. Η αποβίβαση έγινε πιθανότερο στις ακτές του Κιτίου και η πόλη ήταν ο πρώτος εύκολος στόχος των επιδρομέων αφού σε αντίθεση με την Κωνσταντία δεν είχε οχυρωματικά τείχη, τα οποία βέβαια δεν βοήθησαν αφού μετά σύντομη πολιορκία η Κωνσταντία παραδόθηκε και λεηλατήθηκε αλύπητα όπως και οι άλλες πόλεις της Κύπρου. Οι Άραβες επικεφαλής της εκστρατείας, εκθαμβώθηκαν από τα πλούτη της Κύπρου.

Ο Μωαβίας αποβιβάστηκε στο Κίτιο με την σύζυγο του Φακχιτάχ και ο στρατηγός Ιμπντ-μπεν-Σαμίτ με την δική του γυναίκα Ούμ Χαράμ, σύμφωνα με το θρησκευτικό έθιμο των Αράβων, που ήθελε του ανώτερους αξιωματούχους να συνοδεύονται από τις συζύγους τους. Η Ούμ Χαράμ ήταν ισαρία του Προφήτη, δηλαδή αγία βοηθός του, και μια από τις πρώτες πιστές οπαδούς που ακολούθησαν τον Μωάμεθ στην πορεία από Μέκκα στη Μεδίνα. Ενώ λοιπόν περιόδευαν πάνω σε γαϊδούρια στις αλυκές Λάρνακας η Ούμ Χαράμ έπεσε από το ζώο και πέθανε. Με την ειρηνική αυτή εκδοχή συμφωνούν οι Βυζαντινές πηγές. Οι Αραβικές όμως, κάνουν λόγο για ξαφνική επίθεση από χριστιανούς απίστευτους Γενουάτες εναντίον της συνοδείας των γυναικών. Η περιγραφή των στρατιωτών σαν Γενουάτες δεν ξενίζει καθόλου γιατί είναι γνωστό ότι τα βυζαντινά στρατεύματα-φρουρές αποτελούνταν από μισθοφόρους απ' όλα τα γνωστά μέρη του κόσμου. Η μαρτυρία αυτή μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι στο Κίτιο έγιναν εχθροπραξίες-αντεπιθέσεις και η πόλη δεν καταλήφθηκε ειρηνικά.

Ο Εμίρης Μωαβίας διέταξε όπως η αγία βοηθός του Προφήτη ταφεί στο σημείο του δυστυχήματος. Σύμφωνα με την Ισλαμική παράδοση η Ούμ Χαράμ ήταν θαυματουργός και η ίδια μετακίνησε τους 3 ογκόλιθους του τάφου της από την Ιερουσαλήμ και τους έφερε στις Αλυκές. Τον ένα έβαλε στα πόδια τον άλλο στη κεφαλή και τον τρίτο άφησε να αιωρείται πάνω από το σώμα της. Ο τάφος της και το μετέπειτα τέμενος θεωρείται μέχρι σήμερα σαν πολύ σημαντικός Μουσουλμανικός ιερός χώρος. Για τους Μουσουλμάνους της Κύπρου θεωρείται προσκύνημα και σημαντικός ιερός χώρος όπως η Μέκκα η Μεδίνα και η Ιερουσαλήμ. Μετά τον Λάζαρο, στενό φίλο και συνεργάτη του ιδρυτού του χριστιανισμού τώρα η Λάρνακα φιλοξενεί επίσης στη γή της μια στενή συνεργάτιδα και φίλη του ιδρυτού του Μωαμεθανισμού, την Ούμ Χαράμ.

Η κατάκτηση της Κύπρου συμπληρώθηκε με επιτυχία και πέρα από την λεηλασία ο Μωαβίας επέβαλε φόρο υποτελείας από 7200 χρυσά νομίσματα (δηνάρια), διατήρησε φρουρά και επέβαλε στους κατοίκους να επιτρέπουν προσχωρήσεις στο Ισλάμ, να μη δίνουν βοήθεια ή πληροφορίες στους βυζαντινούς, να του δίνουν στους Άραβες πληροφορίες για τις κινήσεις των Βυζαντινών και ακολούθως αποχώρησε. Οι Βυζαντινές πηγές θεωρούν ότι ο Μωαβίας αποχώρησε με το άκουσμα της προσέγγισης του Βυζαντινού στόλου και ότι οι όροι που επέβαλε ο Μωαβίας καταργήθηκαν με την επέμβαση τον επόμενο χρόνο του Βυζαντινού στόλου με ηγέτη τον ναύαρχο της Μικράς Ασίας Κακόριζο. Το 653, αφού οι Κύπριοι βοήθησαν τους Βυζαντινούς σε μια εκστρατεία στην περιοχή, ο Μωαβίας θεώρησε ότι παραβιάστηκε η συμφωνία και ξαναστέλλει τον Αραβικό στόλο με 500 πλοία υπό την ηγεσία του Αμπούλ-Αβάρ. Η στρατηγική της άλληλο-υποστήριξης στρατού και στόλου, λόγω του φόβου της εμφάνισης των βυζαντινών, είχε σαν αποτέλεσμα να πλήττονται περισσότερο οι παράκτιες πόλεις και οικισμοί, έτσι το Κίτιο και η Κωνσταντία επλήγησαν εκ νέου και φαίνεται ότι τα νέα κτυπήματα είναι φοβερά, αν και το επίκεντρο ήταν αυτή τη φορά η Πάφος. Ο Αμπούλ Αβάρ άφησε εκεί 12.000 στρατό για την προστασία των ναυπηγείων της Πάφου για την ενδυνάμωση του ναυτικού τους, και τη σχεδιαζόμενη επίθεση κατά της Κωνσταντινούπολης. Ο Αβάρ επιβεβαίωσε την συμφωνία με τους Κύπριους και τους αναγνώρισε το δικαίωμα να συμβληθούν σε ξεχωριστή συμφωνία μαζί του ανεξάρτητοι από το επίσημο Βυζαντινό Κράτος. Στο μεταξύ ο Μωαβίας νίκησε και τους Πέρσες οριστικά το 651, οι οποίοι αποφάσισαν να ασπασθούν τον Μωαμεθανισμό. Το Βυζάντιο είναι τώρα μόνο του αντιμέτωπο με μια αχανή νέα αυτοκρατορία ένα αντίπαλο δέος.

653-691 μ.Χ.

ΟΥΔΕΝΟΣ ΕΛΑΦΟΣ

Οι συνέπειες της επιδρομής του 653 δεν ήταν μόνιμες στην Κύπρο γιατί οι Άραβες δεν μπόρεσαν να μετακινήσουν τον πληθυσμό στον Ισλαμισμό αλλά ούτε θέλησαν να κάνουν την Κύπρο μέρος του χαλιφάτου (ισλαμικής κυριαρχίας) παρά μόνο να αυξήσουν τα έσοδα του νεοϊδρυθέντος κράτους τους ετοιμαζόμενοι για επίθεση εναντίον της Κωνσταντινούπολης για τελική επικράτηση. Μέσα σε συνθήκες απρόσκοπτης τέλεσης των θρησκευτικών δικαιωμάτων στο νησί το 655 ο Θεόδωρος « Αγιώτατος Επίσκοπος της Κιτιέων φιλοχρίστου πόλεως » συλλειτουργεί στον εορτάζοντα Ναό του Αγίου Σπυριδώνα στην Τριμιθούντα κατά την 12^η Δεκεμβρίου με τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Άγιο Σέργιο, τον Αρχιεπίσκοπο Κρήτης Παύλο και τους επισκόπους Τριμιθούντος, Πάφου και Λαπήθου. Με άλλα λόγια η ζωή της Επισκοπής Κιτίου συνεχίζεται απρόσκοπτα όπως και του αποδεκατισμένου τώρα πληθυσμού παρόλες τις δυσκολίες τις προηγούμενης 5ετίας. Όμως, φαίνεται ότι ο πληθυσμός της πόλης αρχίζει να μετακινείται τώρα «στον Λάρνακαν», δηλαδή στο βαθούλωμα, την σημερινή περιοχή Χρυσοπολίτισσας,-Σωτήρας – Αϊ Γιάννη, περίπου 1-2 χιλιόμετρα μακρύτερα από την θάλασσα για να μη φαίνεται ο οικισμός, για να παρέχεται περισσότερος χρόνος απομάκρυνσης του πληθυσμού σε περιπτώσεις εχθρικών αποβάσεων, και γενικά για περισσότερη ασφάλεια σε περιπτώσεις επιθέσεων από την θάλασσα ακριβώς όπως έκανε και ολόκληρος ο πληθυσμός της Κύπρου την εποχή αυτή.

Ο Μωαβίας το 661 έγινε ο 5^{ος} Χαλίφης του Ισλάμ σκοτώνοντας τον Αλί, τελευταίο απόγονο του Μωάμεθ. Η δολοφονία του Αλί από τον Μωαβία και η εγκαθίδρυση

δικής του δυναστείας, σε βάρος της δυναστείας του Μωάμεθ, δημιούργησε σχίσμα στο Ισλάμ και την γένεση των Σιτών Μουσουλμάνων, που πίστευαν στον Αλί, και των Σουνιτών, που δέχθηκαν σαν διάδοχο του Μωάμεθ τον Μωαβία. Ο Χαλίφης πλέον Μωαβίας φθάνει μπρος στα τείχη της Κωνσταντινούπολης πρώτα το 668. Επανέρχεται το 673 και πολιορκεί την Πόλη ανεπιτυχώς για πέντε σχεδόν χρόνια. Το 677 υπογράφει 30ετή ειρήνη με τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Δ' Πωγωνάτο, πολύ ευνοϊκή για τους Βυζαντινούς. Ο Πωγωνάτος μέσα στο πνεύμα της ανασύνταξης όλων των δυνάμεων της αυτοκρατορίας συγκάλεσε την 6^η Οικουμενική Σύνοδο στη Κωνσταντινούπολη το 680/81. Εν όψη των μεγάλων εξωτερικών κινδύνων θέλησε να θέσει τέρμα στις εκκλησιαστικές έριδες. Την Κύπρο αντιπροσώπευσε 3μελής αποστολή με τον Κιτίου Τύχων, Σόλων Στρατόνικο και ο Τριμιθούντος Θεόδωρο. Το Κίτιο και η Επισκοπή του εξακολουθούν λοιπόν να βρίσκονται στο προσκήνιο μετά τις καταστροφικές επιδρομές σε μια περίοδο που η Κύπρος παρέμεινε έδαφος ουδενός αλλά πλήρωνε φόρους και στις 2 μεγάλες δυνάμεις της εποχής, προσπαθώντας να διατηρήσει τις ισορροπίες για να μη προκαλέσει νέες εχθροπραξίες και επιδρομές στο έδαφος της. Ο Άγιος Τύχων γίνεται αυτή την Εποχή ο 6^{ος} Άγιος από την Λάρνακα αφού όλοι οι Ιεράρχες που λάμβαναν μέρος σε Οικουμενικές Συνόδους ανακηρύσσονταν αργότερα σε Αγίους.

Ο Ιουστινιανός Β' Ρινόμητος(685-695 και 705-711), διάδοχος του Κωνσταντίνου Δ' Πωγωνάτου και ο Απτ αλ Μάλακ (685-705), διάδοχος του Μωαβία, ανανέωσαν την συμφωνία ειρήνης των προκατόχων τους το 688 με την επιμονή του νέου Χαλίφη, που ενδιαφερόταν να απαλλαχθεί από τους Μαδραϊτες αντάρτες πολεμιστές του Βυζαντίου στο Λίβανο, που με τις επιθέσεις και την ανδρεία τους αποτελούσαν ένα «μπρούντζινο τείχος» του Βυζαντίου στα μετόπισθεν και τις συγκοινωνίες της Αραβικής ενδοχώρας. Ο Χαλίφης προσέφερε μεγάλα νέα ανταλλάγματα στο νεαρό και άπειρο Ιουστινιανό Β', που ήταν εκείνη την χρόνια μόλις 18 ετών. Για την αποχώρηση των Μαδραϊτών από τα εδάφη του προσέφερε την αντίστοιχη αποχώρηση από την Κύπρο των Μωαμεθανών που εγκατέστησε ο Μωαβίας στη Πάφο και ένα εξωπραγματικό φόρο υποτελείας σε χρυσά νομίσματα και είδος τα οποία ο Ιουστινιανός Β' δέχθηκε με ευχαρίστηση και απομάκρυνε τους Μαδραϊτες από τον Λίβανο, διαπράττοντας έτσι ένα τεράστιο λάθος. Ένας σημαντικός αριθμός ήλθε στη Κύπρο φέρνοντας μαζί τους την λατρεία των στρατιωτικών τους Αγίων Μάμα και Γεωργίου, που αυτή την εποχή αρχίζουν να λατρεύονται στη Λάρνακα και το χωριό Τρούλλοι, μια ένδειξη πιθανής εγκατάστασης τους στις δύο αυτές περιοχές. Οι Μωαμεθανοί της Πάφου αποχώρησαν καταστρέφοντας και τον οικισμό που έκτισαν. Σε μερικά χρόνια όμως ο Απτ αλ Μάλακ αρχίζει σκόπιμα να αθετεί στην συμφωνία και να προκαλεί την απειρία και τον κυκλοθυμισμό του Ιουστινιανού Β', ο οποίος παρασύρεται το 691 σε στρατιωτική ήττα στην Μικρά Ασία και εκεί που είχε το πάνω χέρι και τους όρους της συμφωνίας με το μέρος του, να βρεθεί ηττημένος αντιστρέφοντας αδικαιολόγητα το πλεονέκτημα υπέρ των Αράβων. Τώρα αρχίζουν μερικές από τις χειρότερες περιπέτειες που έζησαν ποτέ οι Κύπριοι σ' όλη την διάρκεια της ιστορίας.

691-787 μ.Χ.

ΞΕΡΙΖΩΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μετά την στρατιωτική ήττα από τους Άραβες στην Σεβαστούπολη κοντά στην Καισαρεία της Μικράς Ασίας το 691, ο Ιουστινιανός Β' πανικοβάλλεται και ενεργεί

με ακόμη πιο αμφιλεγόμενο και επιπόλαιο τρόπο με αποτέλεσμα να διατάξει και να οργανώσει την μετακίνηση όλου του πληθυσμού της Κύπρου το 692. Η επίσημη δικαιολογία ήταν η απελευθέρωση των Κυπρίων από την δουλεία και η σωτηρία τους από τους φόρους και τις επιδρομές των Αράβων. Την εκδοχή αυτή δέχθηκε επίσης και η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (693) στην οποία έλαβαν μέρος και οι Κύπριοι Ιεράρχες από την Νέα Ιουστινιανή (Κύζικος του Ελλήσποντου) δίνοντας μάλιστα και έμφημον μνεία στο ευσεβή Βασιλέα για τον μόχθο του να σώσει τους Κυπρίους. Στην Πενθέκτη Οικουμενική δεν έλαβε μέρος Ιεράρχης από το Κίτιο. Αυτό μας κάνει να υποθέσουμε ότι ο Κιτίου πιθανόν να ήταν ηλικιωμένος, είτε παρέμεινε στην Κύπρο και να μετακινήθηκε από τους Άραβες στον Λίβανο αφού με δική τους νέα εκδικητική επίθεση στην Κύπρο οδήγησαν σε εξορία όσους Κυπρίους είχαν απομείνει στο νησί σε τοποθεσία μεταξύ Τύρου και Σιδώνας. Η κυκλοθυμική και επιπόλαιη συμπεριφορά του Ιουστινιανού Β' σε πάρα πολλά θέματα του κράτους οδήγησαν στην εκθρόνιση του το 695 και το κόψιμο της μύτης του από τους επαναστάτες. Φαίνεται ότι ο Τιβέριος Β' Αγίμαμαρος (695-705), που τον διαδέχθηκε στο θρόνο διέταξε τον επαναπατρισμό των Κυπρίων από την Κύζικο περί το 700 και ταυτόχρονα έστειλε επίσημη αποστολή για να παρακαλέσει τον Χαλίφη να επιτρέψει και στους υπόλοιπους Κυπρίους που κρατούσε να επιστρέψουν και αυτοί στη Κύπρο, κάτι το οποίο ο Χαλίφης δέχθηκε άμεσα. Οι ταλαιπωρίες και ο νέος αποδεκατισμός του Κυπριακού πληθυσμού καταγράφεται από πολλούς ιστορικούς της εποχής.

Αρχίζει τώρα μια νέα περίοδος ουδετερότητας για την Κύπρο αφού ο Τιβέριος Β' και αργότερα ο Λέων Γ' με στρατιωτικές νίκες επί των Αράβων κατάφεραν να επαναφέρουν τις ισορροπίες στην Περιοχή της Κύπρου. Επανήλθε δηλαδή η παλαιότερη συμφωνία όπου οι Κύπρος πλήρωνε φόρους και στις δύο δυνάμεις, με ελεύθερη διακίνηση στόλων και από τις δύο πλευρές αλλά χωρίς κατασκοπεία από μέρους Κυπρίων σε βάρος οποιουδήποτε. Το 726 και το 743 έχουμε νέες Αραβικές επιδρομές και απαγωγές Κυπρίων. Το 747 ναυλοχεί στην Κύπρο μεγάλος Βυζαντινός στόλος ο οποίος καταφέρει βορείως της Κύπρου στην Κεραμέα (Κερύνεια?) συντριπτικό κτύπημα στον διερχόμενο Αραβικό στόλο. Το 772/73 έχουμε νέα επιδρομή στην οποία οι Άραβες συνέλαβαν τον Βυζαντινό διοικητή Κούρικο Σέργιο προφανώς σε κίνηση διατήρησης της ουδετερότητας στο νησί. Αυτή την εποχή έχουμε την εικονομαχία (726-843) στο Βυζάντιο και επειδή η Κύπρος δεν απολαμβάνει ασφάλεια αλλά είναι εικονόφιλη, ο Βυζαντινός στρατηγός Λαχανοδράκων (770) απειλεί να εξορίσει εδώ μοναχούς που υποστήριζαν τις Άγιες εικόνες. Η Κύπρος και ιδιαίτερα το Κίτιο ήταν σ' όλη την διάρκεια της εικονομαχίας υπερ της διατήρησης των Εικόνων πράγμα που μαρτυρήθηκε από τον ίδιο Επίσκοπο Κιτίου Θεόδωρο κατά την παρουσία του στη έβδομη Οικουμενική Σύνοδο του 787.

Η εικονομαχία ξεκίνησε από τον Λέοντα Γ' που υπηρέτησε σαν στρατηγός στην Ανατολή και είχε μεγάλη επαφή με τις αντί-εικονικές απόψεις των Αράβων. Όταν έγινε αυτοκράτορας (726), σε μια προσπάθεια να απαμβλύνει τις θρησκευτικές διαμάχες και ιερούς πολέμους με τους Μωαμεθανούς εξέδωσε απαγορευτικό διάταγμα κατά των εικόνων (730). Άρχισε έτσι μια νέα εμφύλια βυζαντινή έριδα που διάρκεσε 120 περίπου χρόνια. Το 754 έγινε η εικονομαχική σύνοδος της Ιερείας η οποία αγνοήθηκε πλήρως από τους Κυπρίους Ιεράρχες, σε αντίθεση με την εικονοφιλική έβδομη Σύνοδο της Νίκαιας το 787 που εκπροσωπήθηκε από 7μελή αποστολή. Κατά τη διάρκεια της 7^{ης} Οικουμενικής Συνόδου ο Κιτίου Θεόδωρος έλαβε τον λόγο υποστηρίζοντας την θαυματουργική διάφορων εικόνων ανάμεσα τους

και μια από το Κίτιο. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατά την 7^η Οικουμενική ήταν ο Ταράσιος, Κυπριακής καταγωγής και επίσης εικονόφιλος. Κύπριος ήταν και ο Πατριάρχης Παύλος Δ΄ προκάτοχος του Ταράσιου, που ήταν επίσης εικονόφιλος. Και οι δύο αυτοί Ιεράρχες έζησαν την περίοδο της Αυτοκρατορίας Ειρήνης της Αθηναίας, επίσης εικονόφιλου. Ο Κιτίου Θεόδωρος είναι ο 7^{ος} Άγιος της Λάρνακας αφού ανακηρύχθηκε Άγιος λόγω της συμμετοχής του στην 7^η Οικουμενική.

787-886 μ.Χ.

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΠΙΔΡΟΜΩΝ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΠΑΛΛΑΓΗ

Στην 7^η Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας (787) ο Μητροπολίτης Κωνσταντίας Κωνσταντίνος μαρτυρεί ότι από το Κίτιο γινόντουσαν τακτικές αναχωρήσεις πλοίων με προορισμό Αραβικά λιμάνια. Μαρτυρίες για τακτικές εμπορικές συναλλαγές Κύπρου Αράβων γίνεται και από πολλές Μουσουλμανικές πηγές της εποχής. Όμως, οι Αραβικές επιδρομές του 7^{ου} – 8ου αιώνα μ.Χ. άλλαξαν το πρόσωπο της πόλης και μείωσαν δραστικά τον πληθυσμό της. Για ασφάλεια από τις επιδρομές ο πληθυσμός μετακινήθηκε 1-2 χιλιόμετρα από την θάλασσα, στον Λάρνακαν, δηλαδή το βαθούλωμα (περιοχή Μητροπόλεως – Χρυσοπολίτισσας – Αγίου Γιάννη), όπου και το κλειστό λιμάνι το οποίο κρίνοντας από απομεινάρια Βυζαντινού οχυρού, που βρέθηκε εκεί, πρέπει να λειτουργούσε ακόμη για μικρά σκάφη. Ο όγκος του πληθυσμού παραμένει στους προαναφερθέντες χώρους μέχρι και τις αρχές του 9^{ου} αιώνα αφού οι εχθροπραξίες μεταξύ Βυζαντινών και Αράβων συνεχίστηκαν με πολλή ένταση μεταξύ 790-813. Στην επιδρομή επί χαλίφη Ρασίντ το 806 έχουμε 17.000 Κύπριους αιχμαλώτους μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο. Ελευθερώθηκαν αφού κατέβαλαν ψηλές αποζημιώσεις. Η επιδρομή αυτή έγινε μετά τις ανεπιτυχείς επιχειρήσεις του Νικηφόρου Α΄ (802-811) εναντίον των Αράβων στην Συρία και την Φρυγία.

Στο Κίτιο παρόλο που το λιμάνι συνέχισε να λειτουργεί απρόσκοπτα ο πληθυσμός αρχίζει κατά τον 9^ο ή 10^ο αιώνα σταδιακά να δημιουργεί οικισμό κοντά στην θάλασσα. Στην περιοχή του σημερινού κάστρου, όπου υπήρχαν συνθήκες ασφαλούς αγκυροβόλησης. Την παρουσία πληθυσμού κοντά στην θάλασσα μαρτυρεί η Βασιλική του Αγίου Λαζάρου, που κτίστηκε μερικές δεκάδες μέτρα μακριά από την θάλασσα το 890 μ.Χ. Το μεγάλο της μέγεθος για τους μικρούς πληθυσμούς της Κύπρου αυτή την περίοδο, αποτελεί αψευδή μαρτυρία για την επιστροφή σημαντικού πληθυσμού κοντά στο νέο αγκυροβόλιο της πόλης, από όπου γίνεται σοβαρό εμπόριο με τα γειτονικά αραβικά εδάφη αλλά και με τα λιμάνια της βυζαντινής επικράτειας. Οι καλές σχέσεις των Κυπρίων, επί προσωπικού επιπέδου, με τους Άραβες καταγράφονται από ταξιδιώτες-προσκυνητές ήδη από το 725. Μια αξιόπιστη μαρτυρία είναι του Άγγλου Άγιου Γουίληπαλτ, που βρέθηκε τότε στην Κύπρο. Σε επεισόδιο στην Ιερουσαλήμ, ο Γουίληπαλτ μαρτυρεί ότι σώθηκε από τον Κύπριο καπετάνιο του πλοίου που τον μετέφερε γιατί υπήρχε βαθιά ειρήνη και φιλία ανάμεσα στους Έλληνες της Κύπρου και τους Σαρακηνούς.

Την πιο πάνω φιλία, ακόμη και πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ Κυπρίων και Αράβων μαρτυρεί ο Άραβας ιστορικός Ντάχαπι, που αναφέρει ότι κατά την διάρκεια της αναμορφωτικής προσπάθειας του Χαλίφη Αλ Μαμούν (813-833) διάφορα έργα Ελλήνων φιλοσόφων και άλλων αρχαίων συγγραφέων μεταφέρθηκαν από την Κύπρο στην Βαγδάτη όπου και μεταφράστηκαν στα αραβικά. Το 843 επί του ανηλίκου αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ΄ (842-867) και της επιτρόπου μητέρας του Θεοδώρας έγινε η

Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως που έθεσε οριστικό τέρμα στην εικονομαχία η οποία εορτάζεται μέχρι σήμερα με την Κυριακή της Ορθοδοξίας. Το Βυζάντιο εισέρχεται τώρα απρόσκοπτα από εσωτερικές έριδες σε μια νέα περίοδο δύναμης ενώ οι Άραβες περνούν δικά τους εσωτερικά προβλήματα. Δημιουργός και εκφραστής της νέας Βυζαντινής δύναμης είναι ο Βασίλειος Α' (867-886) ιδρυτής της Μακεδονικής δυναστείας, που κατάφερε να απαλλάξει προσωρινά την Κύπρο από την διπλή καταβολή φόρων και να την εντάξει για λίγο καιρό στην Αυτοκρατορία μεταξύ 874-881 σαν Βυζαντινό Θέμα (επαρχία). Στη θέση του νέου διοικητή του Θέματος της Κύπρου διορίστηκε τότε από τον Βασίλειο Α' ο Αρμενικής καταγωγής, υψηλόβαθμος αξιωματούχος Αλέξιος Μουζέλης και μετά ο Σταυράκιος.

886-912

ΛΕΩΝ ΣΤ' Ο ΣΟΦΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

Επί των ημερών του Λέοντα ΣΤ' του Σοφού (886-912), γιου του Βασίλειου Α', αναφέρεται παρών στην Κύπρο ο Πρωτοσπαθάριος Λέων γιος του Συμβατίκη. Το Βυζάντιο και οι Άραβες βρισκόντουσαν τότε σε εμπόλεμη κατάσταση και ο ναύαρχος Ιμέριος με τον στόλο του πολύ κοντά στα νερά της Κύπρου προετοιμάζε από την νέα θέση ισχύος του Βυζαντίου επιθέσεις σε αραβικά λιμάνια και την απελευθέρωση της Κρήτης και της Κύπρου από την Αραβική κατοχή η επιρροή αντίστοιχα. Ο Λέων ο Συμβατίκης, σημαντικός βυζαντινός αξιωματούχος, που σύμφωνα με την Ιστορία της Κύπρου του Θεόδωρου Παπαδόπουλου πιθανότατα ασκούσε στην Κύπρο ναυτικούς ελέγχους ή και κατασκοπεία σε βάρος των αραβικών πλοίων, βρισκόταν στο νησί σε μια συντονισμένη προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί η Κύπρος σαν ορμητήριο εναντίον των λιμανιών της Συρίας. Ο Συμβατίκης λοιπόν πρέπει να ήταν πολύ τακτικά ή και μόνιμα στο πλησιέστερο προς την Συρία και Λίβανο λιμάνι της Κύπρου και πρέπει να ήταν μάρτυρας της ανεύρεσης στο Κίτιο περί το 900 μ.Χ. του σκηνώματος του Αγίου Λαζάρου και δεν αποκλείεται να είναι αυτός που μεσολάβησε για την δωρεά του Λέοντα ΣΤ' για την ανέγερση της νέας μεγαλόπρεπης Βασιλικής του Αγίου Λαζάρου, αυτής που σώζεται μέχρι σήμερα. Φαίνεται ότι οι κάτοικοι κοντά στο νέο αγκυροβόλιο της πόλης αυξήθηκαν σημαντικά και προσπαθούσαν να ανακαινίσουν την παλιά παλαιοχριστιανική εκκλησία του Αγίου Λαζάρου στο σημείο του Τάφου, αφού όλες οι άλλες εκκλησίες της πόλης βρισκόντουσαν σε απόσταση 1-2 χιλιόμετρα. Τότε βρέθηκε ξανά ο τάφος του σημαντικού για την ορθοδοξία Αγίου. Η δωρεά του Λέοντα ΣΤ' του Σοφού δεν ήταν τυχαία αφού η Λάρνακα ήταν η τότε η 2^η πιο σημαντική πόλη της Κύπρου με μεγάλο φαίνεται πληθυσμό γι αυτό και το μέγεθος της εκκλησίας που είναι η μεγαλύτερη απ' όλες τις εκκλησίες της Κύπρου που κτίσθηκαν αυτή την περίοδο.

Η ναυτική ήττα όμως του Βυζαντινού ναύαρχου Ιμέριου, συνεργάτη του Συμβατίκη, και του πανικού που ασφαλώς προκλήθηκε στην Κύπρο, σίγουρα συνέβαλαν τα μέγιστα στην αποδοχή από μέρους του ντόπιου πληθυσμού της μετακίνησης της κάρας του Αγίου Λαζάρου για ασφάλεια στην Κωνσταντινούπολη. Η μετακίνηση αυτή καταγράφεται σε πολλές Βυζαντινές πηγές, που αναφέρουν μάλιστα ότι η σαρκοφάγος του Αγίου είχε επιγραφή στα Αραμαϊκά (την γλώσσα του Χριστού και του Αγίου) «Λάζαρος ο τετραήμερος και φίλος του Χριστού». Την ανεύρεση και μετακίνηση του σκηνώματος του Αγίου καταγράφει από βυζαντινές πηγές της εποχής η ιστορικός Β. Νεραντζή Βαρμάζη στην έκδοση «Σύνταγμα Βυζαντινών Πηγών Κυπριακής Ιστορίας». Φαίνεται όμως ότι οι κάτοικοι μερίμνησαν όπως μικρό

τεμάχιο του κρανίου του Αγίου παραμένει στην κρύπτη του Τάφου. Είναι αυτό που βρέθηκε το 1973 στην μέχρι τότε άγνωστη κρύπτη κάτω από την Αγία Τράπεζα του Ναού, που οι Βυζαντινοί κτίστες μερίμνησαν φαίνεται επιμελώς να εξαφανίσουν ξανά για τον φόβο των Αραβικών επιδρομών, που ο κίνδυνος τους δεν είχε οριστικά κοπάσει παρά μόνο 50 χρόνια αργότερα.

Εν όψη λοιπόν της δράσης του Πρωτοσπαθάρου Λέοντα Συμβατική στο νησί και της αποβίβασης βυζαντινών στρατευμάτων από τον Ιμέριο στην Κύπρο, όπως αναφέρει ο Πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός, έχουμε τη μονομερή ανατροπή της ουδετερότητας της Κύπρου από τους Βυζαντινούς. Η συνεχιζόμενη δράση του Ιμέριου σε γειτονικές με την Κύπρο περιοχές αλλά και η άμεση απειλή για αντίποινα στην Κύπρο από τους Άραβες ανάγκασαν τον Πρωτοσπαθάρου και τα Βυζαντινά τμήματα να εκκενώσουν την Κύπρο προφανώς σε μια προσπάθεια αποφυγής κόστους για την Κύπρο. Όμως η ανατροπή της συμφωνημένης ουδετερότητας προκάλεσε την εκδίκηση των Αράβων, που δεν άργησε να έλθει. Το επόμενο έτος, πιθανότερα το 910, η Κύπρος δέχθηκε μια από τις πιο καταστροφικές επιδρομές, με ηγέτη τον εξωμότη (πρώην χριστιανό) Δαμιανό ή Νταμιάνα, που παράμεινε στην Κύπρο για τέσσερις μήνες καίγοντας, λεηλατώντας, σκοτώνοντας, βιάζοντας και συλλαμβάνοντας χιλιάδες αιχμαλώτους τους οποίους μετέφερε στα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής. Με τη μεσολάβηση του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου Μυστικού προς τον Χαλίφη Αλ Μουχτατίρ πολλοί αιχμάλωτοι επιστρέφουν στην Κύπρο ανάμεσα τους και Επίσκοπος Χύτρων Άγιος Δημητριανός. Η αποπεράτωση της βασιλικής του Αγίου Λαζάρου ολοκληρώθηκε αυτή την περίοδο και γίνεται από δω και πέρα το επίκεντρο της ιστορίας της πόλης και ένα από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία που σώζονται σε τόσο καλή κατάσταση σήμερα στη Κύπρο.

910-965

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Μετά την αραβική επιδρομή με επί κεφαλής τον εξωμότη Δαμιανό η Κύπρος επανέρχεται στο καθεστώς ουδετερότητας. Οι Κύπριοι για να κρατούν τις ισορροπίες συνεχίζουν να καταβάλλουν φορολογία και στις δύο δυνάμεις. Όμως, Αραβική πηγή αυτής της περιόδου παραδέχεται ότι «Η θάλασσα ανήκει στους Βυζαντινούς και η στεριά στους Άραβες» και ότι «κανένα Αραβικό καράβι δεν μπορεί να την διασχίσει εκτός με απάτη». Ο Άραβας γεωγράφος και ιστορικός Ιμπν Ισχάκ Ιμπραχίμ, που έγραψε στα μέσα του 10^{ου} αιώνα το έργο «Οδοί και Βασίλεια» αναφέρει ότι όλοι οι κάτοικοι της Κύπρου είναι Χριστιανοί-Βυζαντινοί και δεν υπάρχει μεταξύ τους ούτε ένας Μουσουλμάνος, και βρίσκεται σε κατάσταση εκεχειρίας με τους Άραβες. Άλλος Άραβας Γεωγράφος, ο Μουγκαντασί, που έγραψε επίσης τον 10^ο αιώνα πληροφορεί ότι «...η Κύπρος έχει πολυάνθρωπες πόλεις και προσκομίζει πολλά οφέλη στους Μουσουλμάνους εξ αιτίας του εμπορίου και λόγω της αφθονίας των εμπορευμάτων, των υφαντών και των άλλων αγαθών που παράγονται εκεί. Το νησί εξουσιάζεται από όποιο έθνος έχει την κυριαρχία στην θάλασσα». Τέλος ο Αμπούλ Κάσιμ Χαουκάλ στο έργο του «Βιβλίο του Σχήματος της Γης», επίσης του 10^{ου} αιώνα αναφέρει ότι «...Η Κύπρος παράγει ωραία μαστίχη, άφθονη ρητίνη και μεταξωτά και μάλλινα υφάσματα, η δε γονιμότητα της γης ξεπερνά κάθε περιγραφή...». Άρα το Κίτιο, Κυπριακό λιμάνι που βρίσκεται στην μικρότερη απόσταση από τις ακτές της Συρίας και του Λιβάνου πρέπει να ήταν ένα από τα σημαντικά κέντρα εμπορίου και επαφών με τους Άραβες των περιοχών αυτών, πράγμα εξ άλλου που καταγράφηκε στα

πρακτικά της 7^{ης} Οικουμενικής Συνόδου με δήλωση από τον Επίσκοπο Κωνσταντίας και Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κωνσταντίνο στο τέλος του 8^{ου} αιώνα, ότι δηλαδή από το Κίτιον υπάρχουν τακτικές αναχωρήσεις πλοίων για τα Αραβικά εδάφη.

Ο γιος του Λέοντα ΣΤ' του Σοφού, Βασιλεύς Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος (913-959), στο έργο του «Περί Θεμάτων» αναφέρει μεταξύ των πόλεων της Κύπρου δεύτερο στην σειρά το Κίτιο μετά την Μητρόπολη Κωνσταντία, ενώ εμφανίζονται για πρώτη φορά σαν πόλεις της Κύπρου η Λεμεσός (Νεμεσός) και η Λευκωσία (Λευκουσία). Όταν ο Πορφυρογέννητος στο ίδιο έργο μιλά για απελευθέρωση της Κύπρου από τον Παππού του μάλλον εννοεί την απαλλαγή της από την φορολογία που κατέβαλλε στους Άραβες, γιατί στην Κύπρο δεν στάθμευαν μόνιμα Αραβικά στρατεύματα. Εξ' άλλου είναι πλέον ιστορικά αποδειγμένο ότι δεν υπήρξε αραβοκρατία στην Κύπρο. Υπήρξε από το 653 μια συνθήκη με όρους ουδετερότητας απευθείας μεταξύ του λαού της Κύπρου και των Μουσουλμάνων, την οποία επικαλείται και σε επιστολή του ο Πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός προς τον Χαλίφη Αλ Μουχατίρ μετά την επέμβαση του ναυάρχου Ημέριου και τα αντίποινα του Δαμιανού του εξωμότη. Μόνο όταν παραβιαζόταν αυτή η συνθήκη έσπευδαν σε αντίποινα οι Άραβες. Οι Βυζαντινοί από την άλλη θεωρούσαν την Κύπρο μέρος της αυτοκρατορίας, της οποίας η διοίκηση ανεστάλη προσωρινά αλλά προσπαθούσαν να βρουν την κατάλληλη στιγμή να την επαναφέρουν. Ποιος λοιπόν διοικούσε την Κύπρο για 300 χρόνια που διάρκεσε αυτή η ουδετερότητα? Ο Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος αναφέρει αυτή την εποχή τους «Φαγγομείς», που τους παρουσιάζει σαν τους εκπροσώπους όλων των Κυπρίων. Κέντρο μεγάλης εξουσίας φαίνεται να ήταν σύμφωνα με την «Ιστορία της Κύπρου» του Θεόδωρου Παπαδόπουλλου και ο Αρχιεπίσκοπος και οι κατά τόπους Επίσκοποι. Τέλος για θέματα εισπραξης των φόρων εκάστου υπήρχε στην Κύπρο Βυζαντινός αξιωματούχος καθώς και Μουσουλμάνος.

Οι Κύπριοι σε αντίθεση με τους υπόλοιπους βυζαντινούς, όταν επισκέπτονταν τις Αραβικές πόλεις και λιμάνια δεν θεωρούντο εχθροί και απολάμβαναν προστασίας από τις Μουσουλμανικές αρχές. Το ίδιο συνέβαινε και με τους Μουσουλμάνους που επισκέπτονταν την Κύπρο. Άρα η Κύπρος και το Κίτιο, σε εξαιρετικές σχέσεις με τους Βυζαντινούς αλλά και τους Άραβες πρέπει να επωφελείτο όχι μόνο από το τοπικό εισαγωγικό - εξαγωγικό εμπόριο αλλά πρέπει να απολάμβανε και σημαντικό μέρος του εμπορίου μεταξύ Βυζαντινής και Αραβικής επικράτειας. Απόδειξη των επαφών με τον πολυάριθμο γειτονικό Αραβικό κόσμο αποτελεί η μέχρι σήμερα τυχαία ανακάλυψη στην Λάρνακα αλλά και σε άλλες περιοχές της Κύπρου αραβικών νομισμάτων της περιόδου αυτής. Η οριστική κατάργηση της συμφωνίας ουδετερότητας γίνεται κατορθωτή όταν η δύναμη του Βυζαντίου επικρατεί συντριπτικά πλέον και στην περιοχή της Κρήτης-Κύπρου αλλά και της Μέσης Ανατολής.

965-1096

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ

Η οριστική απαλλαγή της Κύπρου από τους Άραβες ήλθε το 965, επί ημερών του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά (963-969). Όταν ήταν ακόμη στρατηγός συνέδεσε τ' όνομα του με την απελευθέρωση της Κρήτης το 960 την οποία οι Άραβες κατείχαν από το 824, και με την υποταγή όλων των εχθρών της αυτοκρατορίας στην δύση και

ανατολή. Το 963 ο στρατηγός του Ιωάννης Τσιμισκής κατανίκησε του Άραβες στην γειτονική Κιλικία και ο ναύαρχος Νικήτας Χαλκούτζης κατανίκησε και τον Αραβικό στόλο και αποβίβασε βυζαντινό στρατό στην Κύπρο και αποφασιστικά επανένταξε την Κύπρο στην Βυζαντινή αυτοκρατορία. Με βάση την Κύπρο και τα λιμάνια της ο Νικηφόρος Φωκάς στράφηκε εναντίον των Αραβικών κέντρων στην Συρία και τον Λίβανο με εξαιρετική επιτυχία. Η σημαντική αυτή υποχώρηση των Αράβων σ' όλα τα μέτωπα και η καταστροφή της στρατιωτικής και ναυτικής τους δύναμης συνέτεινε ώστε να δεχθούν σαν οριστική την αλλαγή του καθεστώτος στην Κύπρο. Βέβαια η φθορά και η διάσπαση της Αραβικής επικράτειας είχε αρχίσει περί το 800 με την ανεξαρτητοποίηση από το Χαλιφάτο ολόκληρης της Βόρειας Αφρικής, τον διαχωρισμό του υπόλοιπου κράτους σε χωριστές ηγεμονίες και με συγκρούσεις μεταξύ των δυναστειών. Οι νίκες των Βυζαντινών επί των Αράβων συνεχίστηκαν και επί των διαδόχων του Νικηφόρου Φωκά αυτοκρατόρων Ιωάννη Τσιμισκή και Βασιλείου Β' Βουλγαροκτόνου.

Η νέα βυζαντινή φιλοσοφία για την αποτελεσματικότερη άμυνα της Κύπρου καθόρισε και την νέα πρωτεύουσα της Κύπρου, που ορίστηκε πλέον η «Λευκουσία», ονομασία που διατηρήθηκε μέχρι τον 15^ο αιώνα όπου επικρατεί το «Λευκοσία». Οι εμπειρίες των Αραβικών επιδρομών καθόριζαν ότι η πρωτεύουσα δεν θα έπρεπε να ήταν στα παράλια αλλά για περισσότερη ασφάλεια στο κέντρο του νησιού όπου τα εχθρικά στρατεύματα δεν θα είχαν την υποστήριξη του στόλου. Η Λευκουσία ήταν εγγύτερα προς το λιμάνι της Κερύνειας όπου πλησιέστερη προς της ακτές της Μικράς Ασίας και τα εδάφη της αυτοκρατορίας. Τέλος από την κεντρική Λευκουσία μπορούσαν οι βυζαντινοί να ασκούν ευκολότερα διοίκηση σ' όλο το νησί. Η αποφασιστικότητα των βυζαντινών να διατηρήσουν την Κύπρο φαίνεται και από το γεγονός ότι άρχισαν να κτίζουν φρούρια, παρατηρητήρια και άλλες αμυντικές οχυρώσεις σ' όλο το νησί. Το αποκορύφωμα της βυζαντινής προσοχής για την άμυνα της Κύπρου έφτασε επί Αλέξιου Κομνηνού (1081-1118) και γενικά επί της δυναστείας των Κομνηνών, που διάρκεσε μέχρι το 1184. Αυτή την περίοδο ανάμεσα στα κάστρα που κτίζονται στον Πενταδάκτυλο και στα φρούρια που οικοδομούνται σ' όλες τις πόλεις λιμάνια της Κύπρου, θεμελιώθηκε και το Κάστρο της Λάρνακας στην θέση που βρίσκεται μέχρι σήμερα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε από έκτακτες ανασκαφές στα θεμέλια του κάστρου την δεκαετία του 1990 όπου το τμήμα αρχαιοτήτων διαπίστωσε ότι η θεμελίωση έγινε στα βυζαντινά πρότυπα και το κάστρο ήταν κτισμένο πάνω στην θάλασσα. Πολύ λογικό αφού την εποχή αυτή για την προστασία των λιμένων τα κάστρα κτίζονταν μέσα στην θάλασσα. Επομένως ο νέος λιμένας της Λάρνακας είχε τώρα και ανάλογη προστασία αφού η πόλη πρέπει να εξακολουθούσε να έχει σημαντικό μερίδιο του εμπορίου με τον Μουσουλμανικό Λίβανο και την Συρία.

Η βυζαντινή αυτή περίοδος στην Κύπρο καταγράφεται σαν μια καλή εποχή για την Κύπρο όπου η οικονομία αλλά και η βυζαντινή τέχνη και τα γράμματα ανθούν εκ νέου. Η κατάσταση των πραγμάτων στο Βυζάντιο και την Πόλη σε συνδυασμό με την αυτάρκεια της Κύπρου ώθησε βυζαντινούς σφετεριστές της εξουσίας να επωφεληθούν χωρίς όμως επιτυχία. Καταγράφονται λοιπόν στην Κύπρο η ανταρσία του Θεόφιλου Ερωτικού το 1042 και η στάση του δούκα Ραυομάτη το 1092. Οι στασιαστές συλλήφθηκαν και η Βυζαντινή τάξη αποκαταστάθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα. Όμως το 1096 η Κύπρος βρέθηκε στο δρόμο της Α' Σταυροφορίας. Ο θρησκευτικός φανατισμός στην δύση και η αποφασιστικότητα να ελευθερωθούν οι Άγιοι Τόποι από τους απίστους προκαλεί πρωτοφανή αλλαγή των

πολιτικών και στρατιωτικών συνθηκών στην περιοχή της Κύπρου αλλά και ολόκληρης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οι αλλαγές επί του χάρτη είναι ραγδαίες και η διπλωματία των βυζαντινών αλλά και η ίδια η χριστιανική τους πίστη δοκιμάστηκαν σκληρά.

1096-1185

Η ΠΡΩΤΗ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

Αφού ο Αυτοκράτορας Αλέξιος Κομνηνός (1081-1118) και το Βυζάντιο συνεργάστηκε πλήρως κατά την πρώτη Σταυροφορία (1096), η Κύπρος απετέλεσε σταθμό και πηγή ανεφοδιασμού των Φραγκικών στρατευμάτων και ναυτικών δυνάμεων χωρίς όμως αποφυγή σοβαρών προβλημάτων. Η επιτυχίες των σταυροφόρων διαδέχονταν η μια την άλλη και η Κύπρος αντί με Μουσουλμανικά Κράτη γειτνιάζει πλέον με τα Βασίλεια, Πριγκιπάτα ή Κομητείες, που δημιούργησαν οι σταυροφόροι μετά τις επιτυχίες τους στη Παλαιστίνη, Συρία, Λίβανο και Κιλικία. Τα λιμάνια της Κύπρου μαζί με αυτό του Κιτίου πρέπει να βίωναν αυξημένο εμπόριο για τον ανεφοδιασμό των Σταυροφόρων. Η αρπακτική όμως διάθεση πρέπει να οδήγησε τον στόλο της Πίζας στην Κύπρο. Με σκοπό τον εύκολο και ανέξοδο ανεφοδιασμό είχαμε ανεπιτυχή επίθεση το 1099 από τον στόλο της Πίζας, που ναυλοχούσε στο λιμάνι της Λαοδίκειας στην Συρία. Η απειλή αντιμετωπίστηκε επιτυχώς από τον Βυζαντινό Διοικητή δούκα Ευμάθιο Φιλοκάλη και το γεγονός καταδικάστηκε απ' όλες τις πλευρές. Ο Αλέξιος Κομνηνός πρόσεχε ιδιαίτερα την Κύπρο αλλά επέτρεπε όση βοήθεια ήταν δυνατόν από τα λιμάνια της. Με εντολές του Αυτοκράτορα βοηθήθηκε από την Κύπρο η κατάληψη της Τρίπολης του Λιβάνου από τους Σταυροφόρους το 1109. Το λιμάνι του Κιτίου βρίσκεται με την Τρίπολη στην μικρότερη απόσταση απ' όλα τ' άλλα λιμάνια της Κύπρου. Επί Αυτοκράτορα Ιωάννη Κομνηνού (1118-1143) και με την βοήθεια του ναυτικού των Ενετών καταλήφθηκε από τους Σταυροφόρους η Τύρος και η Ασκαλώνα το 1124 και έτσι η επέκταση των Σταυροφόρων βρίσκεται τώρα στο απόγειο της.

Από το 1044 η ορμή των Σταυροφόρων εξασθενεί, οι Μουσουλμάνοι αρχίζουν να ενώνουν τις δυνάμεις τους και να έχουν σημαντικές επιτυχίες εναντίον των Φράγκων. Για την στήριξη των Φράγκων το 1047 επιχειρείται ανεπιτυχώς η Β' Σταυροφορία. Οι δυσκολίες και οι ήττες που αντιμετώπισαν τα στρατεύματα των Φράγκων και η εν γένει αποτυχία χρεώθηκε από τους Δυτικούς στο αυτοκράτορα Μανουήλ Α' Κομνηνό (1143-1180). Παρά την φιλοδυτική πολιτική του Μανουήλ και την μεγάλη του διπλωματικότητα στην διατήρηση των ισορροπιών είχε σοβαρές διαφωνίες με τους Φράγκους και επί των ημερών του σοβαρές επιβουλές εναντίον της Κύπρου. Η πιο αιματηρή επίθεση κατά της Κύπρου έγινε από τον Γάλλο Ρενώ Ντε Σιατιγιόν από το Φραγκικό κράτος της Αντιόχειας (σήμερα στην Τουρκία κοντά στα σύνορα με την Συρία), ο οποίος θέλησε με τον τρόπο αυτό να εκδικηθεί τον αυτοκράτορα λόγω των διαφορών που είχαν εκείνη την περίοδο. Ο Σιατιγιόν αιχμαλώτισε τον δούκα της Κύπρου Ιωάννη Κομνηνό, ξάδελφο του αυτοκράτορα, και λεηλάτησε αλύπητα το νησί, το οποίο εγκατέλειψε μετά μικρό διάστημα (1156). Το 1159 ο αυτοκράτορας εισέρχεται θριαμβευτικά στην Αντιόχεια και ο Σιατιγιόν αναγκάστηκε να απολογηθεί ξυπόλυτος μπρος τον Μανουήλ για τα εγκλήματα του στην Κύπρο. Το 1158 είχαμε επίσης στην Κύπρο επίθεση από την Μουσουλμανική Αίγυπτο που ένωσε τις δυνάμεις μ' αυτές των άλλων Μουσουλμάνων εναντίον των χριστιανών. Τέλος το 1161 εισβάλλει στην Κύπρο και ο Ρευμόνδος Γ' της Τριπόλεως επειδή ο

αυτοκράτορας, μετά τον θάνατο της πρώτης συζύγου του, δεν παντρεύτηκε την αδελφή του αλλά την ανιψιά του Σατιγιόν. Το Κίτιον γεύτηκε αυτή την περίοδο, όπως και όλη η Κύπρος μια καλή πρώτη γεύση των Σταυροφοριών. Μια καλή γεύση των Σελτζούκων Τούρκων γεύτηκαν οι Βυζαντινοί στο Μυριοκέφαλο (Ματζικέρτ) της Μικράς Ασίας το 1176. Η καταστροφική αυτή ήττα του Μανουήλ σήμανε την αντίστροφη μέτρηση για την επικράτηση των Τούρκων στα εδάφη της Μικράς Ασίας.

Η τελευταία πράξη του Βυζαντίου στην Κύπρο γράφτηκε από τον Ισαάκιο Κομνηνό, ανιψιό των αυτοκρατόρων Μανουήλ και Ανδρόνικου Κομνηνών, που καταφέρνει το 1185 να αποσπάσει την Κύπρο από την Βυζαντινή επικράτεια μέσα από γεγονότα που διαδραματίστηκαν στο Κίτιο. Τα αποσχιστικά κινήματα ήταν αυτή την περίοδο ακόμη μια ανοικτή πληγή στο σώμα της αυτοκρατορίας αφού και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Κομνηνός (1183-1185) ήταν σφετεριστής. Όμως, μετά από επανάσταση διαπομπεύεται και δολοφονείται από το πλήθος στην Κωνσταντινούπολη. Ο διάδοχος του αυτοκράτορα Ισαάκιος Άγγελος (1185-1195) μετά μικρή καθυστέρηση στέλλει το 1186 στρατεύματα στην Κύπρο για την τιμωρία του σφετεριστή Ισαάκιου, ενώ την ίδια περίοδο στους Άγιους Τόπους ο Σαλαντίν κερδίζει από τους Σταυροφόρους την μια πόλη μετά την άλλη.

1185-1191

ΙΣΑΑΚΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΚΑΙ Η Γ΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

Ο Ισαάκιος ήταν σημαντικό μέλος της οικογένειας των Κομνηνών και αξιωματούχος της αυτοκρατορίας διοικητής στην Ταρσό της Κιλικίας από το 1175. Έμεινε αιχμάλωτος του Βοημούνδου Γ΄ της Αντιόχειας για πολλά χρόνια αφού σε μια αποτυχημένη επίθεση των Βυζαντινών συλλήφθηκε. Με την διαταγή του Αυτοκράτορα Ανδρόνικου Κομνηνού συγκεντρώθηκε από την Κύπρο το μισό ποσό των λύτρων και ο Βοημούνδος Γ΄ ελευθερώνει τον Ισαάκιο με την υπόσχεση ότι αυτός θα τον εξοφλήσει άμεσα μετά την απελευθέρωση του με λεφτά που θα έβρισκε από την Κύπρο. Ο Ισαάκιος έρχεται λοιπόν στην Κύπρο το 1185 με μικρή δύναμη Αρμενίων μισθοφόρων και επιδεικνύοντας πλαστά έγγραφα αυτοκρατορικής εντολής αναλαμβάνει την διοίκηση της Κύπρου. Εφαρμόζοντας στην αρχή πολιτική εναντίον των μεγάλων γαιοκτημόνων, αριστοκρατών και ευγενών στην Κύπρο κέρδισε την στήριξη των μαζών. Όμως, ο στόλος από 70 πλοία και στρατό που έστειλε ο αυτοκράτορας Ισαάκιος Άγγελος (1185-1195) φθάνουν στην Κύπρο το 1186 και αναγκάζουν με τις νίκες τους τον σφετεριστή της Κύπρου να οχυρωθεί στο Κάστρο της πόλης των Κιτιέων. Την πληροφορία αυτή βρίσκουμε στο «Σύνταγμα Βυζαντινών Πηγών Κυπριακής Ιστορίας» της Β. Νεραντζη-Βαρμάζη και συγκεκριμένα στο κείμενο του Θεοδοσίου Γουδέλη «Εγκώμιον εις τον Όσιον Χριστόδουλον». Το κείμενο αναφέρεται και στην βοήθεια που είχε ο Ισαάκιος από τον παραδοσιακό εχθρό των Βυζαντινών, Νορμανδό Βασιλιά Γουλιέλμο Β΄ της Σικελίας και τον στόλο του με αρχηγό τον Μεγαρείτη ή Μαργαρίτη, που βοήθησε στην εδραίωση του Ισαακίου Κομνηνού στην Κύπρο.

Λέγει λοιπόν ο Γουδέλης σε ελεύθερη νεοελληνική μετάφραση για την καταφυγή του Ισαακίου στο Κάστρο του Κιτίου. «Οι δικοί μας αυτοκρατορικοί νικούσαν στην αρχή τον Ισαάκιο, και διαφεύγει αυτός ο αντάρτης και της πατρίδας του πολέμιος και κλείνεται σε κάποιο φρούριο των Κιτιέων, και εκεί βρήκε την σωτηρία του πριν του συμβούν τα έσχατα. Αφού λοιπόν του ήλθαν όλα δεξιά, εμφανίζεται ο Σικελικός

στόλος και ο στρατός που μετέφερε και βοηθά τον αντάρτη. Οι δικοί μας καταλήφθηκαν από φόβο και λόγω δειλίας τρέπονται σε φυγή και ηττώνται κατά κράτος. Πολλοί συλλήφθηκαν μεταξύ τους και ο τυφλός θείος του Ισαάκιου, Αλέξιος και ο αρχηγός των αυτοκρατορικών Κοντοστέφανος, που ο Ισαάκιος τους χαρίζει στους Σικελούς μαζί με πολλά άλλα λάφυρα και δώρα». Το Κάστρο στο Κίτιο, που αναφέρει ο Γουδέλης είναι πιθανότερο να ήταν αυτό που κτίστηκε λίγες δεκαετίες νωρίτερα από την δυναστεία των Κομνηνών πάνω στην θάλασσα, προστατεύοντας το λιμάνι, και που βρισκόταν στην ίδια θέση με το σημερινό κάστρο Λάρνακας, και έτσι ο στόλος του Μαργαρίτη φθάνοντας στο Κίτιο μπόρεσε να σώσει τον αντάρτη. Ο Νορμανδικός στόλος του Σικελού Βασιλιά Γουλιέλμου Β΄ με ναύαρχο τον Ελληνικής καταγωγής Σικελό από την Μεσσηνία, πρώην πειρατή Μαργαρίτη, σύμφωνα με την Ιστορία της Κύπρου του Θεόδωρου Παπαδόπουλου, ήταν ισχυρότερος αυτή την περίοδο από τον Βυζαντινό, ο δε Ισαάκιος είχε επισφραγίσει την συμμαχία του με γάμο με αδελφή του Γουλιέλμου Β΄, του οποίου η άλλη αδελφή ήταν παντρεμένη με τον Μαργαρίτη. Όλα λοιπόν έγιναν από τους σύγαμβρους-κουινιάδους βάση καλά οργανωμένου σχεδίου αφού και οι Νορμανδοί αυτή την περίοδο ενθάρρυναν και πολλά άλλα αποσχιστικά κινήματα στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία, στα πλαίσια της σταδιακής αποδυνάμωσης του Βυζαντίου.

Όταν ο Ισαάκιος Κομνηνός (1185-1191) εδραίωσε την εξουσία του δημιούργησε ένα τυραννικό καθεστώς σύμφωνα με τις γραπτές μαρτυρίες του Αγίου Νεόφυτου, που έζησε ο ίδιος αυτή την εποχή. Το καλοκαίρι του 1187 ο Σαλαντίν παγίδευσε τον σταυροφορικό στρατό από 20.000 άνδρες στην Τιβεριάδα και τους κατέσφαξε. Τους επόμενους μήνες κατέλαβε όλες τις πόλεις των σταυροφόρων με αποκορύφωμα την ίδια την Ιερουσαλήμ στις 2 Οκτωβρίου. Ο Σαλαντίν έδιωξε απ΄ όλες τις πόλεις που κατάλαβε τους καθολικούς Φράγκους επέτρεψε όμως την παραμονή των ορθοδόξων Ελλήνων. Η εξέλιξη αυτή συνέτεινε όπως η Κύπρος και τα λιμάνια της να διατήρησαν τις επαφές τους με την Μουσουλμανική επικράτεια όπως και με τα χριστιανικά φράγκικα προπύργια. Οι μόνες πόλεις στα χέρια των σταυροφόρων παρέμεναν οι γειτονικές προς το Κίτιο πόλεις της Τύρου και Τρίπολης του Λιβάνου καθώς και η Αντιόχεια. Στην δυτική Ευρώπη σημαίνει ξανά συναγερμός και οργανώνεται η Τρίτη Σταυροφορία, που τελικά απέφερε σαν μοναδικό κέρδος για τους Φράγκους τη κατάληψη της Κύπρου. Οι Σταυροφόροι άρχισαν να κινούνται προς τους Αγίους Τόπους δια ξηράς αλλά και δια θαλάσσης με κάποια καθυστέρηση το 1189. Ο βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος Α΄ ο Λεοντόκαρδος, συναρχηγός με τον Φίλιππο Β΄ της Γαλλίας στην Γ΄ σταυροφορία, έφθασε με τον στόλο του πρώτα στην Σικελία το 1190 όπου η αδελφή του ήταν παντρεμένη με τον ήδη θανόντα το 1189 Βασιλιά της Σικελίας Γουλιέλμο Β΄, αυτόν δηλαδή βοήθησε τον Ισαάκιο Κομνηνό να εδραιώσει την εξουσία του στην Κύπρο. Η Σικελία και οι Νορμανδοί βρισκόταν ακόμη σε συνεχή εμπόλεμη κατάσταση με το Βυζάντιο και τις βυζαντινές κτίσεις στην Ιταλία αλλά και Ελλάδα και φαίνεται ότι και Ριχάρδος έγινε και αυτός μέρος της ευρύτερης επιβουλής από μέρους των Νορμανδών εναντίον του Βυζαντίου και φαίνεται ότι κλήθηκε να συμπληρώσει με την τελική κατάληψη της Κύπρου αυτό που είχε αρχίσει ο Γουλιέλμος Β΄ με την στήριξη του σφετεριστή Ισαάκιου Κομνηνού. Δεν ήταν λοιπόν καθόλου τυχαίο που ο Λεοντόκαρδος σαλπάρει μεν το 1191 από την Σικελία με προορισμό τους Αγίους τόπους με την συνοδεία της αρραβωνιαστικιάς του Βερεγγάριας της Ναβάρρας (Ισπανίας) και της χήρας αδελφής του βασίλισσας της Σικελίας, αλλά ενδιάμεσα κατέλαβε την Κύπρο.

Η Κύπρος ξεκομμένη πλέον από τον κύριο βυζαντινό κορμό αποτελούσε εύκολη λεία για τους σταυροφόρους, οι οποίοι τώρα την χρειαζόντουσαν ιδιαίτερα γιατί ο Σαλαντίν δεν τους άφηνε άλλους τρόπους ανεφοδιασμού εκτός από την θάλασσα. Εξ άλλου υπήρχε και ο φόβος ότι ο Ισαάκιος έκανε συμφωνία με τον Σαλαντίν για να μη επιτρέψει από την Κύπρο ανεφοδιασμό των σταυροφόρων. Η άρνηση του Ισαάκιου να ανεφοδιάσει τα πλοία του Ριχάρδου επιβεβαίωσαν την αρνητική προς τους σταυροφόρους στάση που θα τηρούσε ο Ισαάκιος και έτσι ο Ριχάρδος ανέλαβε άμεσα δράση. Ο Ισαάκιος αντιστάθηκε σφόδρα εναντίον της αποβίβασης των στρατευμάτων του Ριχάρδου αλλά αυτός κατάφερε να τα αποβιβάσει στην Λεμεσό στις 8 Μαΐου χωρίς εκεί να βρει παραταγμένα Κυπριακά στρατεύματα. Σύμφωνα με τον Άγιο Νεόφυτο, ο Ισαάκιος αναγκάστηκε να διαπραγματευτεί και στο τέλος να παραδοθεί στον Ριχάρδο γιατί τον εγκαταλείψαν οι πάντες και έμεινε «έρημος λαού». Κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων στις 11 Μαΐου έφθασε στην Κύπρο ο Βασιλιάς της καταλυμένης Ιερουσαλήμ Γκυ Λουζινιάν με τρία καράβια ιπποτών για να ενισχύσουν τον Ριχάρδο. Ο Ισαάκιος ορκίστηκε υποτέλεια στο Ριχάρδο και πλήρη βοήθεια στην Σταυροφορία ενόπιον του Γκυ Λουζινιάν, του Βουημούνδου Γ΄ της Αντιόχειας, του Ρεϋμούνδου Γ΄ της Τριπόλεως και του Λέοντα Β΄ της Μικρής Αρμενίας στην Κιλικία. Δραπέτευσε όμως από το στρατόπεδο του Ριχάρδου κάπου στη Λεμεσό με σκοπό να αντισταθεί, γιατί φαίνεται ότι θεώρησε ότι οι σταυροφόροι δεν είχαν αρκετές δυνάμεις στην Κύπρο. Ο Ριχάρδος μετά τον γάμο του στις 12 Μαΐου με την Βερεγγάρια στην Λεμεσό, εκστρατεύει εναντίον του Ισαάκιου με τον στόλο και τον στρατό του και καταλαμβάνουν τις επόμενες ημέρες το Κίτιο. Η τελική αναμέτρηση έγινε στις 17 Μαΐου μερικά χιλιόμετρα από το Κίτιο στην περιοχή της Τρεμετουσιάς. Τις αναφορές αυτές σημειώνει ο Φραγκίσκος Αμάτι, συνεχιστής του χρονογράφου Γουλιέλμου της Τύρου. Η κατάληψη της Κύπρου ολοκληρώθηκε από τον Ριχάρδο και τον Γκυ Λουζινιάν. Ο Ισαάκιος παραδίδεται στις 25 Μαΐου του 1191. Ο Ριχάρδος αναχωρεί για τους Αγίους τόπους στις αρχές Ιουνίου, αλλά αφήνει στην Κύπρο διοικητές δυο από τους αξιωματούχους του.

1191-1194

Ο ΛΕΟΝΤΟΚΑΡΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΩΝ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝ

Η απώλεια της Κύπρου συρρίκνωσε δυσανάλογα του μεγέθους της την Βυζαντινή Αυτοκρατορία, γιατί η στρατηγική σημασία του νησιού στο κέντρο των διεργασιών και της σύγκρουσης των πολιτισμών στην Ανατολική Μεσόγειο και τους Αγίους Τόπους καθιστούσαν το Βυζάντιο για 2 περίπου αιώνες πρωταγωνιστή. Με την απώλεια της Κύπρου η αυτοκρατορία απουσιάζει πλήρως και δεν έχει κανένα λόγο πια στην περιοχή. Το κενό συμπλήρωσαν τώρα οι δυτικές δυνάμεις, που άρχισαν να επωφελούνται πλήρως ελέγχοντας το εμπόριο και τα έσοδα εξασθενώντας έτσι ακόμη περισσότερο το Βυζάντιο. Η απώλεια της Κύπρου επιβάρυνε ακόμη περισσότερο τις ήδη κακές σχέσεις μεταξύ των Ορθοδόξων και των Λατίνων, οι οποίοι βλέπουν πλέον τα Βυζαντινά εδάφη σαν χώρους επέκτασης και μόνιμης παρουσίας στους στην Ανατολή. Για την Κύπρο και το Κίτιο βέβαια αρχίζει μετά από 1000 περίπου χρόνια μια νέα περίοδος ξενοκρατίας, που επιφύλασσε πολλές δοκιμασίες για τον λαό του νησιού και πολλές περιπέτειες για την πόλη.

Στο μεταξύ ο Ριχάρδος με τον στόλο και τα σταυροφορικά του στρατεύματα βοήθησε στην κατάληψη της Άκρας, που παραδόθηκε τον Ιούλιο του 1191, αλλά δεν μπόρεσε ούτε καν να πλησιάσει ποτέ την Ιερουσαλήμ αφού οι σταυροφόροι δεν

μπόρεσαν να έχουν κανένα άλλο αποτέλεσμα. Στις 2 Σεπτεμβρίου 1192 οι σταυροφόροι υπογράφουν συνθήκη με τον Σαλαντίν, τερματίζοντας έτσι και επίσημα την Τρίτη Σταυροφορία. Το μόνο θετικό της συμφωνίας ήταν ότι οι χριστιανοί θα μπορούσαν να επισκέπτονται άοπλοι την Ιερουσαλήμ για προσκυνήματα, και θα κρατούσαν την παραλιακή λωρίδα που ήδη κατείχαν, δηλαδή από την Τρίπολη – Τύρο - Άκρα μέχρι Γιάφα. Δηλαδή σήμερα τις ακτές του Λιβάνου και μέρος της εφαπτόμενης προς τον Λίβανο Παλαιστινιακής ακτής (Βόρειο Ισραήλ). Όμως, ο Ριχάρδος αντιμετώπισε άμεσα την εχθρότητα των Ελλήνων και των Αρμένιδων της Κύπρου, και αφού δεν χρειάζεται πλέον την Κύπρο την πωλεί στους Ναΐτες ιππότες. Αυτοί με συνολικά 117 άνδρες, δηλαδή 14 ιππότες, 29 ιππείς και 74 πεζούς δεν μπόρεσαν βέβαια να κρατήσουν την Κύπρο και την παραδίδουν πίσω τον επόμενο χρόνο (1192) μετά από αιματηρά γεγονότα που συνέβησαν στην Λευκουσία. Ο Λεοντόκαρδος για να συμφιλιώσει τους Λατίνους της Παλαιστίνης, έπεισε τον Γκυ Λουζινιάν να παραιτηθεί του τίτλου του βασιλιά, του ανύπαρκτου για τους σταυροφόρους Κράτους της Ιερουσαλήμ, υπέρ του άλλου διεκδικητή Κορράδου Μονφερρατικού, πωλώντας σ' αυτόν την Κύπρο για να ιδρύσει το δικό του Φραγκικό Κράτος.

Ο Γκυ Λουζινιάν, αφού πλήρωσε μέρος μόνο του συμφωνηθέντος ποσού στον Λεοντόκαρδο, αρχίζει άμεσα την δημιουργία ενός φεουδαρχικού Λατινικού Βασιλείου το οποίο σε δύο χρόνια ήταν ήδη πραγματικότητα. Η επιτυχία βασίστηκε στη πολιτική του Λουζινιάν να δέχεται και να διανέμει κλήρους και φέουδα σ' όλες τις Λατινικές οικογένειες, ευγενείς, στρατιωτικούς και απλούς ανθρώπους που έχασαν τα πάντα στις καταλυθείσες από τον Σαλατίν Λατινικές κτίσεις στους Αγίους Τόπους και την ευρύτερη Ανατολή. Δέχθηκε επίσης για μόνιμη εγκατάσταση στην Κύπρο νέους εποίκους από την Δύση καθώς και τα Ιπποτικά θρησκευτικά τάγματα, όπως τους Ιωαννίτες και τους Ναΐτες τους οποίους προίκιζε με κτήματα για να έχουν πόρους και να πληρώνουν τις φορολογίες τους, σε βάρος βέβαια του ντόπιου πληθυσμού. Όλοι είχαν την υποχρέωση να είναι τακτικοί στις πληρωμές τους στον Βασιλιά αλλά πάνω απ' όλα πιστοί σ' αυτόν υπηρετώντας όποτε χρειαστεί στον στρατό του. Στη διανομή αυτή το Κίτιο κρατήθηκε από τον ίδιο τον Βασιλιά, γιατί οι πλουτοπαραγωγικοί του πόροι όπως τα τεράστια έσοδα από την συγκομιδή άλατος, διαφυλάχθηκαν για τις ανάγκες του Στέμματος, και το λιμάνι του για τις ανάγκες του πολεμικού ναυτικού και του στρατού του νέου βασιλείου. Ο Γκυ πέθανε το 1195 αλλά η σοβαρή διαχείριση που έκανε στα συμφέροντα των σταυροφόρων στην Κύπρο, γέννησαν ένα πολεμικό και εμπορικό ορμητήριο για τους δυτικούς στο μέσο των Μουσουλμανικών εδαφών και το τελευταίο φιλικό έδαφος για όλους τους χριστιανούς πριν από το προσκύνημα στους Αγίους Τόπους.

1194-1205

Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ Η “L' ARNICA”

Το έργο του Γκυ (Γουΐδου) Λουζινιάν συμπλήρωσε με μεγαλύτερη ακόμη επιτυχία ο αδελφός του Αιμερύ (Αμάλρυχος), που τον διαδέχθηκε (1194-1205) και στέφθηκε πρώτος Βασιλιάς της Κύπρου, με την έγκριση του Βασιλιά της Γερμανίας το 1197. Αργότερα ο Αιμερύ, λόγω του γάμου του στέφεται και Βασιλιάς της Ιερουσαλήμ. Το επίσημο Βυζάντιο διαμαρτυρήθηκε και ζήτησε την επιστροφή της Κύπρου αλλά μάταια, αφού οι δυτικοί, μια δεκαετία αργότερα το 1204, κατά την διάρκεια της 4^{ης} σταυροφορίας καταλαμβάνουν και την ίδια την Κωνσταντινούπολη και στα πρότυπα

των Αγίων Τόπων και της Κύπρου δημιουργούν Φραγκικά κράτη στην Ελλάδα, Μικρά Ασία και σχεδόν σ' όλα τα εδάφη της Αυτοκρατορίας, πλην του Πόντου, της Ηπείρου και της Νίκαιας στην Μικρά Ασία κοντά στην Κωνσταντινούπολη, όπου οι Βυζαντινοί διατήρησαν εδάφη και δημιούργησαν τις ομώνυμες τους «Αυτοκρατορίες».

Η συνέχιση της σταυροφορικής παρουσίας στις ακτές απέναντι από το Κίτιο συνέτεινε ώστε το λιμάνι του Κιτίου να διατηρήσει την σημαντικότητα του σαν ναυτική βάση τώρα των Λουζινιάν, ενώ η Λεμεσός στην αρχή αλλά ιδιαίτερα η Φαμαγκούστα αργότερα αναδύονται επί των Φράγκων σαν σημαντικότερα αστικά κέντρα και εμπορικά λιμάνια. Η Λεμεσός εκμισθώθηκε σε δυτικούς εμπόρους και τα δύο πρώτα χρόνια άφησαν στον βασιλιά Αιμερύ από ρεγάλα (ποσοστά) το μυθικό ποσό των 28.050 αργυρών βυζαντινών. Το συμπέρασμα ότι το Κίτιο και η ευρύτερη του περιοχή διατηρήθηκε για το κράτος και δεν διανεμήθηκε στους ευγενείς, συνάγεται από το γεγονός ότι στην Αραδίππου μαρτυρείται η ύπαρξη βασιλικού παλατιού και στρατόπεδο βασιλικής φρουράς (απλίκιν δεσποτικών), στις Αλυκές στρατόπεδον (απλίκιν του πύργου των αλυκών), και στο Κίτιον Πύργος, που ήταν όπως ήδη είδαμε πάνω στην θάλασσα και βοηθούσε στην προστασία του βασιλικού ναυτικού. Στο Κίτιον (Le Quid) μαρτυρείται επίσης ύπαρξη βασιλικής οικίας και κτήματος προφανώς πάνω στην θάλασσα. Αυτό το τελευταίο αποκλείεται να ήταν στο χωριό Κίτι αλλά ήταν με κάθε βεβαιότητα στην Λάρνακα, για τους λόγους που θα εξηγήσουμε πιο κάτω. Τις αναφορές αυτές για την Λάρνακα σημειώνουν στα κείμενα τους οι μεσαιωνικοί χρονογράφοι της Κύπρου, όπως ο προαναφερθείς Λεόντιος Μαχαιράς, ο Φλώριος και Γεώργιος Βουστρώνιος καθώς και δυτικοί επισκέπτες ή συγγραφείς.

Η διατήρηση της περιοχής Λάρνακας στην δικαιοδοσία του κράτους με την παρουσία στρατού ενισχύεται και από το γεγονός ότι η Λάρνακα είχε μεγάλα έσοδα από την εξόρυξη του άλατος τα οποία έπρεπε να διαφυλαχθούν για το στέμμα. Η μέχρι τις ημέρες μας συλλογή του άλατος από εργάτες από την Αραδίππου είναι πιθανόν να ανάγεται στα χρόνια αυτά, όπου οι Λουζινιάν μπορεί να παραχώρησαν αυτό το δικαίωμα στους έμπιστους ανθρώπους τους που εγκατάστησαν γύρο από το καλοκαιρινό τους παλάτι και βασιλικό στρατόπεδο για να έχουν οι Λουζινιανοί καλύτερο έλεγχο και να αποφεύγονται οι κλοπές ενός είδους πανάκριβου για την εποχή αυτή. Το ότι το Κίτιο λειτουργούσε σαν ναυτική βάση του βασιλικού ναυτικού, συνάγουμε από τις πολλές αναφορές για την διακίνηση των βασιλικών γαλέρων, των επιβατών τους, των απεσταλμένων ξένων αποστολών και του ίδιου του βασιλιά και του στρατού από την Λάρνακα ακόμη και τα χρόνια όπου η Αμμόχωστος ήταν το κυριότερο λιμάνι.

Η οικονομική σημασία του άλατος είναι τέτοια που οι νεοφερμένοι γαλλόφωνοι Φράγκοι ονομάζουν πλέον το Κίτιον σύμφωνα με το πιο αναγνωρίσιμο του σημείο. Ονομάζουν λοιπόν την πόλη Αλυκές ή χρησιμοποιούν το Φραγκικό συνώνυμο «Σαλίνες». Η παραλιακή συνοικία της πόλης με το κάστρο και το Ναό του Αγίου Λαζάρου βρίσκονται εξ' άλλου μόνο σε 400 μέτρα απόσταση από τις αλυκές. Το μέρος αυτό της πόλης ο χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιράς το καταγράφει στην γλώσσα του λαού ως «Κίτιν». Η ονομασία αυτή δεν έχει σχέση με το χωριό Κίτι, γιατί πάντα δίνεται σε αναφορές με δραστηριότητα σχετική με την θάλασσα, ενώ το χωριό Κίτι βρίσκεται σε απόσταση 7 χιλιομέτρων από την θάλασσα και η κοντινότερη του ακτή είναι εκτός του κόλπου Λάρνακας, που την καθιστά επικίνδυνη

για προσάραξη πλοίων, η δε ακτή εντός του κόλπου βρίσκεται πολύ εκτεθειμένη στους ανέμους, σε αντίθεση με το οργανωμένο αγκυροβόλιο που λειτουργούσε μεταξύ του κάστρου και αλυκών και δεχόταν εκατοντάδες πλοία τον χρόνο ιδιαίτερα την περίοδο της εξαγωγής του άλατος. Σε απόσταση λιγότερο από 1 χιλιόμετρο από τις αλυκές βρίσκεται και η άλλη συνοικία της πόλης, αυτή που ο Γεώργιος Βουστρώνιος ονομάζει στα ελληνικά «τον Λάρνακαν», όπως δηλαδή στο αρσενικό ονομάζεται μέχρι σήμερα ή περιοχή Χρυσοπολίτισσας – Αγίου Ιωάννη – Μητρόπολης. Ο Λάρνακας επί Λουζινιάν παρέμεινε η περισσότερη κατοικημένη συνοικία της πόλης γιατί οι ληστρικές επιθέσεις από τα γύρω Μουσουλμανικά εδάφη έγιναν ξανά την περίοδο αυτή πολύ συχνές, έτσι ο πληθυσμός έμεινε σε μικρή απόσταση για προστασία αφού η πόλη δεν ήταν οχυρωμένη.

Οι νεοφερμένοι Φράγκοι, που μιλούσαν βέβαια Γαλλικά, άρχισαν επίσης να ονομάζουν τώρα το Κίτιο “Arnica” και στους χάρτες να σημειώνουν τ’ όνομα και να προσθέτουν το άρθρο και να ακούγεται “L’Arnica”, δηλαδή Λάρνακα. Στα γαλλικά όμως ARNICA σημαίνει «αναθρίκα». Μέχρι τις μέρες μας το φυτό που επικρατούσε γύρο από τις αλυκές και στις άλλες συνοικίες της πόλης ήταν πράγματι η αναθρίκα. Έτσι από παρανόηση νόμιζαν ότι η ονομασία Λάρνακα είχε σχέση με το χαρακτηριστικό φυτό της περιοχής. Η ονομασία Λάρνακα όπως είπαμε και στα πρώτα κεφάλαια είναι πανάρχαια και υπήρχε περιγράφοντας μια περιοχή της πόλης από τα αρχαϊκά χρόνια, όπου συναντούμε σε επιγραφή τον «Λαρνάκιο Δία». Οι γλωσσολόγοι εξ’ άλλου σημειώνουν ότι Κίτιον και Λάρνακα είναι συνώνυμα και σημαίνουν «Κιβωτός», επομένως στα ελληνικά είναι απόλυτα δικαιολογημένη η ύπαρξη και των δύο ονομάτων για τις δύο διαφορετικές συνοικίες της πόλης και η διατήρησή τους μέχρι σήμερα, ενώ οι νεόφερτοι γάλλοι φαίνεται ότι τα έμπλεξαν, όπως με την Αμμόχωστο που την ονόμαζαν «Φαμαγκούστα», την Λευκωσία που την ονόμαζαν «Νικοζιά» και την Λάρνακα που την έλεγαν «Ερνικα», «Αρνικα» «Ορνικα» ή και «Σαλίνες».

1205 -1253

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Στα χρόνια που ακολούθησαν τον Αιμερύ διαδέχθηκε ο ανήλικος γιος του Ούγος Α΄ (1205-1218) και αυτόν ο ανήλικος γιος του Ερρίκος Α΄ (1218-1253). Τον καιρό της ανηλικότητας κυβερνούσαν εκ μέρους τους Αντιβασιλείς. Η οικονομική δραστηριότητα στην «Λ’Αρνικα» ή τις «Σαλίνες» αυτή την εποχή περιορίζονται σημαντικά σε σχέση με την Αμμόχωστο η οποία άρχισε να ευνοείται από τους Λουζινιάν που την αναβάθμισαν από κάστρο σε οχυρό. Τα τείχη και η νέα ασφάλεια που προσφέρει στους κατοίκους της αλλά και τα εμπορικά προνόμια που δόθηκαν σε δυτικούς εμπόρους από την Βενετία, την Γένοβα την Πίζα και άλλους, κατέστησαν σταδιακά την Φαμαγκούστα μια από τις πιο εύπορες πόλεις του τότε γνωστού κόσμου. Εύνοιας και προσοχής έτυχε επίσης και η Λευκωσία, που εξελίχθηκε σύντομα σαν πραγματική πρωτεύουσα με νέα δημόσια και άλλα μνημειώδη κτίρια, όπως ο Ναός της Αγίας Σοφίας, που θεμελιώθηκε το 1209. Λόγω μάλιστα αυτών των εξελίξεων παρακμάζει συγκριτικά πλην της Λάρνακας η Πάφος και η Λεμεσός. Οι τρεις αυτές πόλεις αποκτούν αυτή την περίοδο δευτερεύοντες αστικούς και εμπορικούς ρόλους. Το καθεστώς στην Λάρνακα βέβαια είναι κάπως διαφορετικό αλλά μεγάλης σημασίας για το Βασίλειο, όπως θα δούμε, κυρίως λόγω των μεγάλων προσόδων του Στέμματος από το αλάτι.

Κατά την διάρκεια της Βασιλείας του Ούγου Α΄ αναλαμβάνει την 5η Σταυροφορία το 1215 ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος Β΄ (1212-1250), στην οποία δεν έλαβε μέρος ο ίδιος. Οι στόλοι των Σταυροφόρων πέρασαν από την Κύπρο και πήγαν στην Συρία με ηγέτες τον δούκα της Αυστρίας, τον Βασιλιά Ανδρέα Β΄ της Ουγγαρίας και τον νεαρό Ούγο Α΄ της Κύπρου. Ο Ανδρέας Β΄ αρρωστά και φεύγει. Αρρωστά και ο Ούγος, ο οποίος όμως πεθαίνει στην Τρίπολη του Λιβάνου και θάβεται εκεί σε ηλικία 23 ετών. Μετά από μικρές επιτυχίες η 5η Σταυροφορία αρχίζει να εξασθενεί με αποτέλεσμα η Κύπρος να δεχθεί το 1221 Μουσουλμανική επίθεση η οποία στοίχισε σε θύματα ή αιχμαλώτους 13.000 ανθρώπους. Επίκεντρο της επίθεσης ήταν η Λεμεσός. Οι Σταυροφόροι αναγκάζονται να εκκενώνουν αργότερα την ίδια χρονιά την Δαμιέτη της Αιγύπτου, που είχαν κατακτήσει, και να υπογράψουν συνθήκη ειρήνης με τους Μουσουλμάνους διάρκειας 8 ετών. Το 1222 επιβεβαιώνεται σε σύνοδο της Λατινικής Εκκλησίας στην Αμμόχωστο, που ήταν συνέχεια παρόμοιας στην Λεμεσό το 1220, η καταπιεστική πολιτική που ακολουθούσε έναντι των Ορθοδόξων της Κύπρου. Τα καταπιεστικά μέτρα που υιοθετήθηκαν και άμεσα εφαρμόστηκαν με πολλή σκληρότητα και από το κράτος των Λουζινιάν, οδήγησαν την Ορθοδοξία της Κύπρου στο περιθώριο. Μερικά από τα μέτρα αυτά θα δούμε πιο κάτω. Τη συνολική εικόνα των σχέσεων Λατίνων – Ορθοδόξων παραθέτει ο Άντρος Παυλίδης στο έργο του «Ιστορία της Νήσου Κύπρου».

Κατά την διάρκεια της αντιβασιλείας του ανήλικου Ερρίκου Α΄ οργανώνεται στην Δύση η 6η Σταυροφορία και σ΄ αυτή τίθεται επί κεφαλής ο ίδιος Γερμανός αυτοκράτορας της Αγίας πλέον Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, Φρειδερίκος Β΄. Το 1228 αποπλέει με μεγάλες δυνάμεις από την Ιταλία καθ΄ οδόν προς την Ιερουσαλήμ και σταθμεύει στην Κύπρο. Οι σχέσεις του Φρειδερίκου με τον Αντιβασιλέα της Κύπρου Ιωάννη Ντ΄ Ιμπελέν ήταν πολύ άσχημες λόγω των διεκδικήσεων του αυτοκράτορα της Γερμανίας πάνω στην Κύπρο, που την θεωρούσε υποτελή αφού ο πρώτος της Βασιλιάς Αιμερύ Λουζινιάν στέφθηκε με την έγκριση του Γερμανικού Στέμματος. Ο Φρειδερίκος είχε επίσης διεκδικήσεις στο Φέουδο της Βυρητού, που ανήκε στον Αντιβασιλέα Ντ΄ Ιμπελέν. Δεν άργησε η εχθρότητα να οδηγήσει σε συμπλοκές. Ο Φρειδερίκος περιόρισε μαζί του τον ανήλικο Βασιλιά Ερρίκο Α΄ και ετοιμάστηκε να επιτεθεί στον αντιβασιλέα που οχυρώθηκε στα κάστρα του Πενταδάκτυλου. Μετακίνησε τον στόλο του από την Λεμεσό στο Κίτιο, όπου κατέφθασαν οι ενισχύσεις του. Στο Πυροί συναντήθηκε και με τους Ιππότες που έφθασαν από την Αντιόχεια, και βάδισαν όλοι μαζί για να κτυπήσουν τον Αντιβασιλέα, ο οποίος τελικά δέχθηκε συμβιβασμό. Μετά από μια πρόχειρη συμφωνία με τον Ντ΄ Ιμπελέν στην οποία ο αυτοκράτορας του επέβαλε ότι θα φύγει από την Κύπρο και ότι θα είναι αυτός κύριος της νήσου, ο Φρειδερίκος αναχώρησε για την Ιερουσαλήμ. Στην Κύπρο διόρισε δικούς του κηδεμόνες του αιχμάλωτου Ερρίκου Α΄, και για την φύλαξη της Κύπρου άφησε τους μισθοφόρους του που ήταν κυρίως Λογγοβάροι. Ο Φρειδερίκος Β΄ κατάφερε άμεσα, τον Φεβρουάριο του 1229 να ελευθερώσει την Ιερουσαλήμ και την Άκρα μετά από συμφωνία με τους Μουσουλμάνους. Νικητής και δικαιωμένος επέστρεψε στην πατρίδα του τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Ο Αντιβασιλέας Ιωάννης Ντ΄ Ιμπελέν επιστρέφει τώρα ελεύθερα στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1229, και με μικρή δύναμη από το Φέουδο του της Βυρητού, και με την βοήθεια και άλλων Κυπρίων ευγενών νικά τους μισθοφόρους του Φρειδερίκου και αποκαθιστά τους Λουζινιάν και τον ανήλικο Βασιλιά Ερρίκο Α΄.

Οι σχέσεις Ορθοδόξων και Λατίνων φθάνουν στο χειρότερο τους σημείο το 1231 όταν ο Λατίνος Αρχιεπίσκοπος καίει τους 13 καλογήρους της Καντάρας για λόγους δογματικής ανυπακοής και έτσι αναγκάζει όλους τους Ορθοδόξους, φαινομενικά τουλάχιστον να υποταχθούν στους Λατίνους. Όμως, οι Γερμανοί του αυτοκράτορα Φρειδερίκου Β΄ ξανάρχονται το 1232, για να επιβληθούν στους Λουζινιάν. Με την είδηση της παρουσίας τους στην περιοχή, ο Αντιβασιλέας Ιωάννης Ντ' Ιμπελέν και ο ανήλικος Ερρίκος Α΄ στρατοπεδεύουν στο Κίτιον, όπου κήρυξαν συναγεμιά και γενική επιστράτευση. Από το Κίτιον είχαν αμεσότερη επαφή με τη Βηρυτό και τις άλλες φιλικές τους κτίσεις από τις οποίες μετάφεραν τις δυνάμεις τους για την άμυνα της Κύπρου. Στον εξοντωτικό ιπποτικό εμφύλιο πόλεμο των Λογγεβάρων (1232-1233), που ακολούθησε και όπου τα θέατρα των μαχών ήταν άλλοτε στην Κύπρο και άλλοτε στην Βηρυτό, η καταστροφή των πόρων του βασιλείου ήταν σχεδόν ολοκληρωτική. Στο τέλος των εχθροπραξιών, που βρήκε νικητές τους Λουζινιάν, οι βαρόνοι και οι ευγενείς της Κύπρου δεν μπορούσαν να καταβάλουν τις φορολογίες τους αλλά ούτε ο Βασιλιάς μπορούσε να πληρώσει τους μισθοφόρους του, τις οφειλές του ή τις άλλες οικονομικές υποχρεώσεις του που δημιουργήθηκαν από την λυσσαλέα σύγκρουση. Το Βασίλειο λοιπόν βρισκόταν στα πρόθυρα οικονομικής κατάρρευσης και διασυρμού με απρόβλεπτες συνέπειες. Η σωτηρία ήλθε από την Λάρνακα και τον Λατίνο Αρχιεπίσκοπο Λευκωσίας, που δάνεισε τον Βασιλιά 24.000 βυζαντινά με αντάλλαγμα την εκχώρηση σ' αυτόν πρόσοδο 2.000 βυζαντινών ετησίως από τα έσοδα των Αλυκών. Σαν αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης ο Πάπας απάλλαξε το 1247 τον Ερρίκο Α΄ από τον όρκο υποτελείας έναντι του Γερμανού Αυτοκράτορα και έθεσε το Βασίλειο της Κύπρου υπό την αιγίδα της Αγίας Έδρας.

Το επόμενο έτος 1248 εξελίσσεται πάλι στην Κύπρο και τα λιμάνια της η έβδομη Σταυροφορία. Επικεφαλής της ο Γάλλος Βασιλέας Λουδοβίκος Θ΄, ο οποίος συγκέντρωσε τα στρατεύματα του στην Λεμεσό. Εκεί καταφθάνουν όλοι οι συνεργάτες της Σταυροφορίας η οποία αναγκάζεται να διαχειμάσει στην Κύπρο. Λόγω του επικρατούντος λοιμού οι χιλιάδες των στρατευμάτων σκορπίζονται για λόγους προστασίας σ' όλο το νησί. Πολλοί πεθαίνουν ανάμεσα τους και ο Άγιος των Λατίνων Ιωάννης Ντε Μονφόρτ, το σκήνωμα του οποίου παράμεινε σαν προσκύνημα στη Λευκωσία μέχρι την Οθωμανική κατάληψη το 1571. Ο Λουδοβίκος μαζί με τους άλλους ηγέτες της Σταυροφορίας, συμπεριλαμβανομένου και του Ερρίκου Α΄ αποπλέουν για την Δαμιέττα της Αιγύπτου τον Μάιο του 1249, την οποία κατάλαβαν άμεσα. Μετά από αυτή την επιτυχία ο Ερρίκος Α΄ της Κύπρου επιστρέφει ενώ στις 6 Απριλίου του 1250 οι Σταυροφόροι του Λουδοβίκου, που ανακηρύχθηκε σε Άγιο, ηττώνται και συλλαμβάνονται. Ο ίδιος ο Λουδοβίκος ήταν στο Λατινικό Φρούριο της Άκρα και διέφυγε την σύλληψη από τους Μαμελούκους της Αιγύπτου, οι οποίοι κατέλαβαν την Αρχή της Μουσουλμανικής αυτής χώρας εκείνη την χρονιά.

1253-1324

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΛΥΚΩΝ

Ο Ερρίκος Α΄ πέθανε σε ηλικία 36 ετών και τον διαδέχθηκε ο ανήλικος γιος του Ούγος Β΄ (1253-1267), που πέθανε κι αυτός σε ηλικία 14 χρονών χωρίς να βασιλεύσει ο ίδιος. Τον διαδέχθηκε ο Ούγος Γ΄ (1267-1284), που ήταν εξάδελφος του. Την περίοδο αυτή στην Αίγυπτο και τους Αγίους Τόπους αρχίζει να επικρατεί η νέα Μουσουλμανική δύναμη, οι Μαμελούκοι. Οι τρεις Σταυροφορίες της προηγούμενης περιόδου κράτησαν τις Αλυκές και το Κίτιον στο επίκεντρο των ναυτικών

συγκοινωνιών και ανεφοδιασμού της εποχής. Το ανεπιτυχές τέλος τους και ο αποκλεισμός του απευθείας εμπορίου με τους Μουσουλμάνους κατέστησε όμως κατά πρώτο λόγο την Αμμόχωστο ένα κέντρο μεσιτών και διακομιστικού εμπορίου μεγαλώνοντας τον πλούτο της ακόμη περισσότερο. Οι συνθήκες αυτές αναβίωσαν οικονομικά και διοικητικά το κράτος των Λουζινιάν σε μικρό διάστημα μετά τον καταστροφικό πόλεμο των Λογγοβάρδων. Η διοίκηση της Κύπρου επί Λουζινιάν ήταν υποδιαιρεμένη σε 12 διαμερίσματα με πρώτο αυτό της Λευκωσίας με επικεφαλής τον Βισκόντη, ιεραρχικά ανώτερο των 11 Τζιβιτάνων (civitanus), που διοικούσαν τ' άλλα διαμερίσματα. Το διαμέρισμα των Αλυκών ήταν από τα μικρότερα με 26 χωριά, ανάμεσα τους το παραλιακό Κίτιον (Κίτιν κατά τον Λ. Μαχαιρά), ένα χιλιόμετρο πιο μέσα ο Λάρνακας (κατά τον Γ. Βουστρώνιο) και τα χωριά της ευρύτερης λεκάνης των Αλυκών όπως η Δρομολαξιά, η Αγρίνου (σημερινή συνοικία Αγ. Γεωργίου Μακρή), η Αραδίππου κλπ. Εφαπτόμενο με αυτό των Αλυκών ήταν και το διαμέρισμα του Τζιβιτάνου του Μαζωτού με 40 χωριά.

Η διοίκηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας από τους Λατίνους δημιουργεί δυσκολίες για τους ντόπιους. Η προικοδότηση με πόρους της Λατινικής Εκκλησίας σε βάρος της Ορθόδοξης και των Ελλήνων από τα πρώτα χρόνια της Φραγκοκρατίας την έκανε και πολιτικά παντοδύναμη σ' όλο το νησί. Οι νέοι θρησκευτικοί αφέντες συρρίκνωσαν τον αριθμό των Ορθόδοξων Επισκοπών από 13 σε μόνο 4, αφού όταν πέθαινε κάποιος Επίσκοπος δεν επέτρεπαν την εκλογή άλλου. Οι 4 Ορθόδοξες εναπομείνουσες Επισκοπές Λευκωσίας, Λεμεσού, Αμμοχώστου και Πάφου μετακινήθηκαν σε απομακρυσμένα χωριά. Η Ορθόδοξη Επισκοπή Λεμεσού αυτή την περίοδο είχε ήδη έδρα το χωριό Λεύκαρα στην περιοχή Λάρνακας. Οι ίδιες Λατινικές Επισκοπές είχαν απόλυτο θρησκευτικό έλεγχο στην αστική τους περιοχή, έδειχνα όμως σχετική ανοχή στην ύπαιθρο. Οι Αλυκές και το Κίτιον περιλαμβάνονταν στην περιφέρεια της Λατινικής Αρχιεπισκοπής της Νικοζι (Λευκωσία). Οι δύο Βυζαντινές εκκλησίες της Λάρνακας, βασιλικού αρχιτεκτονικού ρυθμού, που γνωρίζουμε ότι υπήρχαν αυτά τα χρόνια, ο Άγιος Λάζαρος (του 10^{ου} αιώνα) στην παραλιακή συνοικία, και ο Άγιος Γεώργιος (Τζαμί Τούζλα κοντά στην σημερινή Μητρόπολη Κιτίου του 11-12 αιώνα) στον Λάρνακαν, μετατρέπονται και οι δύο σε Λατινικές εκκλησίες. Η Εκκλησία μάλιστα του Αγίου Γεωργίου μετονομάστηκε από τους Φράγκους σε Εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, και οι Ορθόδοξοι αναγκάζονται να κτίσουν νέα στην σημερινή θέση. Πάνω από την βόρεια είσοδο του Ναού του Αγίου Λαζάρου σώζεται μέχρι σήμερα ο Σταυρός της Ιερουσαλήμ, που ήταν το έμβλημα της Λατινικής Εκκλησίας της Κύπρου. Η Ορθοδοξία περιορίζεται υπό όρους μόνο σε δευτερεύουσες εκκλησίες στις παρυφές της πόλης, όπου είναι γνωστό ότι υπήρχαν. Τέτοιες εκκλησίες είναι ο Άγιος Γεώργιος ο Κοντός και ο Μακρής, η Χρυσοπολίτισσα, και ο Άγιος Ιωάννης. Παρόμοια μέτρα λήφθηκαν και στις άλλες πόλεις της Κύπρου αλλά στην Λευκωσία και στην Αμμόχωστο κτίζονται μεγαλόπρεπες Λατινικές εκκλησίες στο πρώιμο Γοτθικό ρυθμό. Η ευνοιοκρατία υπέρ της Λατινικής Εκκλησίας, όχι μόνο της Κύπρου αλλά και των επισκοπών ή θρησκευτικών ταγμάτων που έδρευαν στις φραγκικές πόλεις του Λιβάνου-Συρίας, είναι μεγάλη και η προικοδότηση τους με ιδιοκτησίες είναι απεριόριστη. Το χωριό Λιβάδια, για παράδειγμα, κοντά στην Λάρνακα προικοδοτήθηκε από τον Βασιλιά Αιμερύ στην Αρχιεπισκοπή της Τύρου το 1197. Μερικές δεκαετίες αργότερα το χωριό αυτό πωλήθηκε από την Αρχιεπισκοπή Τύρου στην Αρχιεπισκοπή Λευκωσίας.

Η Κωνσταντινούπολη μετά από 57 χρόνια Φραγκικής κατοχής ανακτήθηκε από τους Βυζαντινούς το 1261, αλλά παραμένει απόμακρη στα θέματα της Κύπρου. Στον

ευρύτερο Βυζαντινό χώρο οι έλληνες κατάφεραν να καταργήσουν κι άλλα Φραγκικά κράτη, όμως στην Κύπρο η διαδοχή των Λουζινιάν συνεχίζεται παρά τα προβλήματα ανηλικότητας και το Βασίλειο περνά άνοδο και μια πλούσια περίοδο. Το 1270 οργανώνεται η 8^η Σταυροφορία πάλιν από τον Βασιλιά της Γαλλίας Άγιο Λουδοβίκο με κύριο στόχο την Τύνιδα. Μέρος των δυνάμεων της πέρασε από την Κύπρο. Για αντιπερισπασμό οι Αιγύπτιοι επιχείρησαν ανεπιτυχή, λόγω των ανέμων, επιδρομή στην Λεμεσό. Όταν σε ηλικία 14 ετών ανεβαίνει στον θρόνο ο Ερρίκος Β΄ (1285-1324) το Βασίλειο της Ιερουσαλήμ και οι Φραγκικές κτίσεις είχαν ήδη συρρικνωθεί σημαντικά από την ορμή των Μαμελούκων. Πρωτεύουσα ήταν η Άκρα και διατηρείτο ακόμη η στενή λωρίδα επί της ακτής μεταξύ των φρουρίων της Τύρου, Τρίπολης, Βηρυτού, Σιδώνας και η Λαοδικείας. Ο Ερρίκος Β΄ στέφθηκε Βασιλιάς Κύπρου το 1285 στην Λευκωσία, και της Ιερουσαλήμ στην Τύρο τον επόμενο χρόνο. Όμως, γίνεται μάρτυρας στην νέα καταστροφή από τους Μαμελούκους της Αιγύπτου του εναπομείναντος Βασιλείου της Ιερουσαλήμ, και όλων των άλλων Φραγκικών κτίσεων. Το Βασίλειο της Κύπρου και τα νότια λιμάνια της, συμπεριλαμβανομένου των Αλυκών και του Κιτίου δέχονται την μεγάλη κοσμοσυρροή που ακολούθησε και τις μαζικές αφίξεις χριστιανών από τους Αγίους Τόπους μεταξύ 1289-1291, αφού όσοι δεν σφαγιάστηκαν εκκενώθηκαν από τα Λατινικά καράβια στην Κύπρο. Οι Ιωαννίτες Ιππότες, όπως και τ΄ άλλα Θρησκευτικά Τάγματα αναγκάζονται να μεταφέρουν τώρα την έδρα τους στην Κύπρο.

Η καταστροφή όμως, όλων Φραγκικών κτίσεων ωφέλησε ακόμη περισσότερο τους Λουζινιάν. Η Κύπρος μονοπωλεί το εμπόριο με την Ανατολή και το Βασίλειο συσσωρεύει μεγάλο πλούτο. Η Φαμαγκούστα είναι η κυρίως έδρα του οργανωμένου εμπορίου με αποστολές απ΄ όλες τις εμπορικές πόλεις της Ευρώπης, αφού μέσω Κύπρου γίνεται και το εμπόριο με την ενδότερη Ασία. Όμως, τα μεγάλα συμφέροντα προκαλούσαν συνεχώς έριδες αναμεταξύ των Γενουατών και Βενετών εμπόρων και του Βασιλιά που έφθασαν στα άκρα. Το 1292 στα νερά της Κύπρου οι Γενουάτες με 7 καράβια επιτέθηκαν εναντίον 6 καραβιών των Ενετών με αποτέλεσμα τον θάνατο 300 Ενετών. Ο Ερρίκος Β΄ ήταν φιλικότερος προς τους Γενουάτες. Σε αντεκδίκηση οι Ενετοί έστειλαν 25 γαλέρες το 1294, όπου έδεσαν στη Λεμεσό, αποβίβασαν τα πληρώματα και επιτέθηκαν εναντίον των Γενουατών, των οχυρώσεων, των σπιτιών και περιουσιών τους, προκαλώντας τεράστιες καταστροφές. Από την Λεμεσό οι Ενετικές γαλέρες έσπευσαν στις Αλυκές με πρόθεση να κάνουν το ίδιο. Στη Λάρνακα όμως βρισκόταν ο Βασιλιάς Ερρίκος με πολλούς ιππότες που δεν επέτρεψε επανάληψη. Εκεί παράδωσαν στο Βασιλιά επιστολή από τον Δόγη της Βενετίας που του εξηγούσε ότι αποστολή του στόλου ήταν η τιμωρία των Γενουατών. Οι Ενετοί απέπλευσαν αμέσως μετά από τις Σαλίνες για την Αμμόχωστο. Εκεί δεν βρήκαν κανένα Γενουάτη αφού όλοι διέφυγαν για προστασία στην Λευκωσία και δεν επιτέθηκαν. Οι Ενετοί συνέχισαν την τιμωρητική τους αποστολή σε Γενουατικά συμφέροντα στην Μικρά Ασία. Η παρουσία του Βασιλιά στις Σαλίνες κι όχι απευθείας στην σημαντικότερη Αμμόχωστο, μπορεί να ερμηνευθεί με το γεγονός ότι και στις Αλυκές πιθανόν να υπήρχαν Γενουατικά συμφέροντα, αλλά και μεγαλύτερα από την Αμμόχωστο συμφέροντα του κράτους, όπως για παράδειγμα μεγάλης αξίας ποσότητα άλατος, που ο Βασιλιάς έσπευσε για να διασώσει. Οι συγκρούσεις Γενουατών – Ενετών – Στέμματος συνεχίστηκαν με σοβαρότατες επιπτώσεις στην Κύπρο και το Κράτος των Λουζινιάν.

1324-1373

Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ Α΄

Τον Ερρίκο Β΄, που πέθανε άτεκνος, διαδέχθηκε ο στενότερος του συγγενής, ο Ούγος Δ΄ (1324-1359). Στέφθηκε Βασιλιάς της Κύπρου στην Λευκωσία και Βασιλιάς της Ιερουσαλήμ στην Αμμόχωστο. Το παράδειγμα του ακολούθησαν και οι άλλοι Βασιλείς των Λουζινιάν απ' εδώ και μπρος. Ο Ούγος Δ΄ συμπλήρωσε τις οχυρώσεις της Λευκωσίας και Αμμοχώστου, ενώ αυτή την περίοδο οι Αλυκές αφήνονται σε σχέση με την κοσμοπολίτικη Νικοζι, Φαμαγκούστα αλλά και την Λεμεσό σε δεύτερη μοίρα. Όμως, οι εγκαταστάσεις και οι ευκολίες του λιμανιού είναι πολύ καλές και χρησιμοποιούνται κυρίως για την εξαγωγή του άλατος και για τις ανάγκες του Βασιλικού ναυτικού. Ο συσσωρευμένος πλούτος του νησιού ήταν στα χέρια των τοπικών εμπόρων αλλά η ειρηνική πολιτική του νέου Βασιλιά γέμισε το θησαυροφυλάκιο του κράτους. Σημαντική μαρτυρία, αυτής της εποχής, του Ιταλού Μοναχού Ιακώβου της Βερόνας αναφέρει ότι όλοι οι Κύπριοι μιλούν την Ελληνική γλώσσα αλλά καταλαβαίνουν καλά την Αραβική και Γαλλική. Επομένως, οι επαφές με τους Άραβες ιδιαίτερα στα λιμάνια της Κύπρου δεν είχαν σταματήσει ποτέ. Μια νέα σταυροφορία ήταν ψηλά στις προτεραιότητες της Δύσης, αφού οι Λατίνοι δεν είχαν από το 1291 οποιοδήποτε έδαφος στην Συριακή, Λιβανική, Παλαιστινιακή ή Αιγυπτιακή ακτή. Οι φιλονικίες όμως ανάμεσα στους μεγάλους βασιλείς της Δύσης την σταματούσαν.

Ο Πέτρος Α΄ (1359-1369), πριν ακόμη ανέβει στον θρόνο του πατέρα του Ούγου, αλλά και σαν Βασιλιάς, ταξίδευε τακτικά στην Δύση και δεσμεύτηκε προσωπικά για μια νέα σταυροφορία, αφού η απελευθέρωση των Αγίων Τόπων θα μεγάλωνε το βασίλειο του. Το 1365 τελικά ο Πέτρος τέθηκε επί κεφαλής της Σταυροφορίας εναντίον της Αλεξάνδρειας των Μαμελούκων της Αιγύπτου, η επικράτεια των οποίων έφθανε μέχρι τους Αγίους Τόπους. Επί της Βασιλείας του Πέτρου Α΄ οι αναφορές στις Αλυκές - Κίτιν αυξάνονται ιδιαίτερα αφού ο Βασιλιάς, ο στρατός και ο στόλος, οι ντόπιοι ευγενείς αλλά και ξένες επίσημες αντιπροσωπείες χρησιμοποιούν το λιμάνι των Αλυκών πράγμα που καταγράφηκε από τον χρονογράφο Λεόντιο Μαχαιρά, που έζησε την εποχή αυτή. Ο Πέτρος μετακινήθηκε εκτός Κύπρου από τις Αλυκές για επιθέσεις σε Μουσουλμανικά προπύργια σε διάφορες περιπτώσεις. Στις 12 Ιουλίου 1360 ο Βασιλιάς Πέτρος διατάζει την συγκέντρωση του στόλου και του στρατού του στην Αμμόχωστο για εκστρατεία στην Αττάλεια της Τουρκίας. Από την Αμμόχωστο τα 119 πλοία του στόλου πάνε στις Αλυκές και τους Μύλους όπου φορτώνουν τ' άλογα και «φαγούραν» (αλεύρι) για τους ανθρώπους και τα άλογα. Φαίνεται ότι στο λιμάνι των αλυκών λειτουργούσε ευκολία για την φόρτωση ζώων στα καράβια, αλλά εδώ μαρτυρείται και η λειτουργία αλευρόμυλου. Έμμεσα λοιπόν εδώ έχουμε την πληροφορία ότι το πανάρχαιο υδραγωγείο της πόλης δυνατόν να βρισκόταν σε λειτουργία και με το νερό του κινείτο ο μύλος ή οι μύλοι οι οποίοι τροφοδότησαν τον στρατό του Πέτρου Α΄. Η μαρτυρία για την τοποθεσία Μύλοι στις Αλυκές και φορτώματος αλόγων δίνεται επίσης από τον Λεόντιο Μαχαιρά κατά την προετοιμασία και την σύναξη του στόλου της Σταυροφορίας κατά των Αράβων της Αιγύπτου, που έγινε το 1365, κατά την επιδρομή στην Μικρά Ασία το επόμενο έτος, καθώς και την επιδρομή εναντίον της Τριπόλεως. Στις Αλυκές έφθασαν και οι αντιπρόσωποι του Σουλτάνου το 1367. Στο Κίτιν, δηλαδή την παραλιακή συνοικία της Λάρνακας όπου το στρατόπεδο (απλίκι) του κάστρου επί της θάλασσας, επέστρεψε ο Πέτρος Α΄ μετά την εκστρατεία του από την Αττάλεια το ίδιο έτος. Όταν ο Πεκίρ Πασάς ανακαίνισε το υδραγωγείο της Λάρνακας το 1746, έκτισε ή

επιδιόρθωσε δύο αλευρόμυλος επ' αυτού. Ένα κοντά στον Άγιο Γεώργιο Μακρή και ένα στην έξοδο του νερού απ' τα λαγούμια κοντά στην Δρομολαξιά. Αφού ο Μαχαιράς χρησιμοποιεί τον πληθυντικό «Μύλοι», δεν είναι απίθανο να λειτουργούσαν την εποχή του και οι δύο, και έτσι το έργο της ανακαίνισης του υδραγωγείου από τον Μπεκίρ Πασά το 1746-48 να ήταν απλούστατο. Την άποψη αυτή υιοθετούν οι Σοφοκλής Χριστοδουλίδης και Αλέξης Μιχαηλίδης στο βιβλίο τους «Υδατοπρομήθεια Λάρνακας: 4000 χρόνια Ιστορία». Η λειτουργία εξ άλλου του υδραγωγείου Λάρνακας μαρτυρείται και κατά την Ενετική περίοδο στην Λάρνακα.

Ο ιστορικός Θεόδωρος Παπαδόπουλος στο έργο του «Ιστορία της Κύπρου» πιστεύει ότι η επιθετική πολιτική του Πέτρου Α΄ εναντίον των Μαμελούκων δεν επεδίωκε τα εδαφικά οφέλη αλλά εμπορικό κέρδος σε βάρος των λιμανιών των Μαμελούκων που επεκτείνονταν τώρα μέχρι τον Λίβανο καθώς και των άλλων ανταγωνιστών των Κυπριακών λιμανιών. Την περίοδο αυτή το εμπόριο της Αμμοχώστου είχε υποβαθμιστεί σε μεγάλο βαθμό λόγω των απευθείας πλέον συναλλαγών των Δυτικών με τους Μουσουλμάνους λόγω της ειρήνης που επικράτησε. Ο Βασιλιάς πίστευε ότι ένας πόλεμος εναντίον των Μαμελούκων και οι εμπορικές απαγορεύσεις που θα επέβαλε ο Πάπας εναντίον τους θα επαναδραστηριοποιούσε τους μεσίτες της Φαμαγκούστα. Ο πόλεμος με τους Μαμελούκους της Αιγύπτου διάρκεσε μέχρι το 1370 και αναγνωρίστηκε από τους ιστορικούς σαν μεγάλο λάθος, αφού η μεγαλύτερη απειλή για την Δύση προερχόταν από τους Οθωμανούς Τούρκους που επεκτείνονταν στην Μεσόγειο και την Ανατολική Ευρώπη. Ο Πέτρος αρχικά είχε κάποιες επιτυχίες εναντίον των Τούρκων αλλά αυτές περιορίστηκαν στην κατάληψη της Αττάλεια και της Κωρικού στην Μικρά Ασία το 1361, όπου ο Κυπριακός στόλος απέπλευσε για την εκστρατεία από τις Αλυκές, όπως έγινε και για την Σταυροφορία του 1365. Ο Πέτρος Α΄ δολοφονήθηκε το 1369 για λόγους τιμής από ευγενείς της Κύπρου αλλά και για κακή διαχείριση του κράτους και των πόρων του. Σαν παράδειγμα της κακής οικονομικής διαχείρισης του θησαυροφυλακίου κατά την διάρκεια της βασιλείας του Πέτρου Α΄, αναφέρονται από τον Λατίνο χρονογράφο Τζ. Ρίτσαρτ στο έργο του «Η Επανάσταση» οι εκχωρήσεις σε τρίτους των εισοδημάτων του Στέμματος από τις αλυκές Λάρνακας.

Η επιθετική πολιτική του Πέτρου απέφερε πράγματι καρπούς στην Κύπρο, αφού τα καράβια των δυτικών απέφευγαν ή δεν μπορούσαν λόγω απαγορεύσεων και από τις δύο πλευρές να προσεγγίζουν στα Μουσουλμανικά λιμάνια. Οι κατακτήσεις του Πέτρου Α΄ στην Μικρά Ασία διατηρήθηκαν όμως, μόνο μέχρι το 1373, γιατί ο αντιβασιλέας Ιωάννης, αδελφός του Πέτρου Α΄ αναγκάστηκε να εγκαταλείψει για να ενισχύσει την άμυνα της Κύπρου εναντίον των Γενουατών. Η κόντρα με τους Γενουάτες υπόβοσκε από χρόνια, όμως μετά από γεγονότα που συνέβησαν κατά την στέψη του γιου του δολοφονηθέντα βασιλιά, αλλά ανήλικου διαδόχου Πέτρου Β΄, το 1372 το κράτος των Λουζινιάν συγκρούεται ξανά με τους Γενουάτες. Η τύχη της Λάρνακας αλλάζει απότομα και ξαφνικά, αφού τώρα καλείται να αντικαταστήσει για τους Λουζινιάν το λιμάνι της Φαμαγκούστα.

1373 - 1374μ.Χ.

ΟΙ ΓΕΝΟΥΑΤΕΣ ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

Τα προβλήματα με τους Γενουάτες είχαν αρχίσει, όπως είδαμε προηγουμένως πολλές δεκαετίες νωρίτερα. Τα προβλήματα συνεχίζονταν αλλά ο Πέτρος Α΄ τα

διευθέτησε το 1365, πριν την έναρξη της Σταυροφορίας κατά των Μαμελούκων της Αιγύπτου. Η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι και οδήγησε σε θερμή σύγκρουση μεταξύ Λουζινιάν και Γενοβέζων ήταν κατά την δεύτερη στέψη του Πέτρου Β΄ σαν Βασιλιά της Ιερουσαλήμ στην Αμμόχωστο το 1372. Ο ανταγωνισμός μεταξύ Ενετών και Γενοβέζων παροίκων ως προς το πια αντιπροσωπία θα κρατούσε το δεξιό χαλινάρι του αλόγου του νέου Βασιλιά στην εθιμοτυπική πομπή προς το Παλάτι, οδήγησε σε οχλαγωγία και αλληλοεπιθέσεις μεταξύ των δύο πλευρών που συνεχίστηκαν και αποκορυφώθηκαν με δολοφονίες πολλών Γενοואτών της Αμμοχώστου από τους θιγμένους Κυπρίους οπαδούς του Βασιλιά, αφού μάλιστα ο αντιβασιλέας Ιωάννης ανακοίνωσε επίσημα ότι υπεύθυνοι για τα γεγονότα και την αμαύρωση της στέψης ήταν οι Γενοואτες. Στην συνέχεια ο Βασιλιάς και οι Κυπριακές αρχές αρνήθηκαν να ακούσουν με συμπάθεια τις απαιτήσεις των Γενοואτών, οι οποίοι ζήτησαν από την μητρική πόλη επανόρθωση δια της βίας. Η Δημοκρατία της Γένοβα ήταν εκείνη την περίοδο στην πιο επιθετική φάση της ιστορίας της, και συγκρότησε άμεσα επιθετικό στόλο κατά της Κύπρου. Όταν έφθασε η εμπροσθοφυλακή του στόλου στην Κύπρο οι απαιτήσεις των Γενοואτών για εγγυήσεις και επανορθώσεις ήταν εξωπραγματικές. Ανάμεσα στους όρους ήταν και η παραχώρηση ενός οχυρού στην Κύπρο όπου θα μπορούσαν να ζουν κυρίαρχα οι έμποροι τους αφού δεν έτρεφαν πια καμιά εμπιστοσύνη για την ασφάλεια τους από τους Κυπρίους. Παρά την προσπάθεια του Πάπα, των Ιωαννιτών Ιπποτών και των Ενετών να συμβιβάσουν τις πλευρές ούτε οι Λουζινιάν αλλά ούτε οι Γενοβέζοι δεν σταμάτησαν τις αμοιβαίες προκλήσεις και την προετοιμασία για σύγκρουση. Οι Λουζινιάν εγκαταλείψαν τις κατακτήσεις τους στην Μικρά Ασία στους Τούρκους, και επανέφεραν όλες τους τις δυνάμεις στην Κύπρο το 1373 πριν η εμπροσθοφυλακή του στόλου των Γενοואτών αρχίσει επιθετικές ενέργειες εναντίον των παραλίων πόλεων της Κύπρου.

Μετά από πολλές λεηλασίες άλλων περιοχών κοντά στην Αμμόχωστο, οι 6 Γενοואτικές γαλέρες της εμπροσθοφυλακής ήλθαν στην Αλυκή, περί τα μέσα Μαΐου του 1373, για να κουρσέψουν, και όπως περιγράφει ο Λεόντιος Μαχαιράς «...στην Αλυκή βρήκαν τον διοικητή της περιοχής με ισχυρό στρατό από ιππικό και πεζικό και δεν μπόρεσαν να κάνουν τίποτα. Τα παράτησαν και πήγαν στην Λεμεσό «...όπου οι υπερασπιστές ήταν λιγότεροι και πιο αδύνατοι. Εκεί αποβιβάστηκαν και έκαψαν τα σπίτια και ο λαός έφυγε, και έκαμαν μεγάλες καταστροφές. Μετά την νίκη αυτή διαλάλησαν ότι δέχονταν στις τάξεις του στρατού τους όλους τους σκλάβους και δουλοπάροικους, φονιάδες, κλέφτες και ότι θα τους υποδέχονταν και θα τους συμπεριφέρονταν καλά και θα τους απελευθέρωναν αν εντάσσονταν μαζί τους και θα ζήσουν καλά μαζί μας και εμείς μαζί τους». Και σχηματίστηκε μια ομάδα περίπου 2000 άνθρωποι και κατάλαβαν στην συνέχεια τα φρούρια της Πάφου τα οποία οχύρωσαν καλύτερα για να αμυνθούν και να τα κρατήσουν». Στην αιφνιδιαστική αυτή επίθεση των Γενοואτών σώθηκε προφανώς η Λάρνακα γιατί εκεί ήταν το Δεσποτικό (Βασιλικό) απλίκι (στρατόπεδο) της Αραδίππου, απ' όπου το ιππικό και στρατός, αλλά και το απλίκι του κάστρου των αλυκών, όπου και επιπρόσθετες μόνιμες φρουρές. Αντίθετα η Λεμεσός και η Πάφος καταλήφθηκαν αμαχητί γιατί δεν στάθμευε εκεί στρατός η σημαντική φρουρά. Μέχρι να φθάσουν στην Πάφο τα Βασιλικά στρατεύματα κυκλοφόρησε η πληροφορία ότι ο κύριος όγκος του Γενοואτικού στόλου από 36 γαλέρες έφθανε στην Κύπρο με συνολικό στρατό 14.000 ανδρών, μια συντριπτική δύναμη για τα δεδομένα του στρατού των Λουζινιάν. Το απόγευμα της 1^{ης} Οκτωβρίου του 1373 οι 36 γαλέρες έφθασαν στις Αλυκές. Η συντριπτική δύναμη των Γενοואτών ανάγκασε το λαό και τον στρατό να

εγκαταλείψουν αυτή την φορά την πόλη. Πήγαν όλοι στην Λευκωσία, σύμφωνα με τον Μαχαιρά, όπου η πρωτεύουσα οχυρώθηκε και ανάμενε την επίθεση.

Η μεγάλη όμως δύναμη των Γενοατών μετακινήθηκε προς την Αμμόχωστο τις επόμενες μέρες, όπου άρχισε να την πολιορκεί, παρόλες τις ενισχύσεις που μετάφεραν οι Λουζινιανοί. Με δόλο, τις επόμενες εβδομάδες και κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων που ακολούθησαν οι Γενοάτες αιχμαλώτισαν τον Βασιλιά και την μητέρα του που ήλθαν στην Φαμαγκούστα για να συμβιβαστούν. Προσποιούμενοι ότι ήλθαν στην Κύπρο μετά από πρόσκληση της Ελεονώρας, για να εκδικηθούν τους δολοφόνους του Πέτρου Α΄ προσπάθησαν να πάρουν με το μέρος τους τον νεαρό Βασιλιά και την μητέρα του η οποία πράγματι ζητούσε επίμονα από τον Πάπα την τιμωρία των ενόχων της δολοφονίας του Πέτρου Α΄, συζύγου της και πατέρα του νέου Βασιλιά. Οι Γενοάτες εκτέλεσαν όλους τους γνωστούς δολοφόνους αλλά οι αδελφοί του Πέτρου Α΄, Ιωάννης και Ιάκωβος, που ήταν παρόντες στην δολοφονία, οχυρώθηκαν για καλύτερη δική τους ασφάλεια και για καλύτερη άμυνα του Βασιλείου στα φρούρια του πενταδάκτυλου και την Κερύνεια. Οι εχθροπραξίες διάρκεσαν πολλούς μήνες και ο ισχυρός στρατός και στόλος των Γενοβέζων είχε μεγάλες απώλειες γιατί οι αμυνόμενοι είχαν το υγρό ή ελληνικό πυρ αλλά και γιατί ο ντόπιος πληθυσμός στάθηκε ακλόνητος στο πλευρό του Βασιλιά. Παρά την στρατιωτική τους υπεροπλία οι Γενοβέζοι δεν κατάφεραν να καταλάβουν όλη την Κύπρο και συμβιβάστηκαν με ψηλές αποζημιώσεις από τον Βασιλιά, φόρο υποτέλειας του βασιλείου, και κράτησαν την Αμμόχωστο σαν οχυρό της εμπορικής τους κοινότητας κάτω από την πλήρη κυριότητα της Γένοβα. Στα τέλη Απριλίου του 1374 ο Γενοατικός στόλος απέπλευσε από την Κύπρο με δώδεκα μόνο Γαλέρες σε σύγκριση των πενήντα που είχαν έλθει στην Κύπρο το προηγούμενο έτος. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Γενοάτες προκάλεσαν συμφορά. Όλες οι πόλεις της Κύπρου είχαν υποστεί μεγάλες καταστροφές από τις εχθροπραξίες και τις λεηλασίες πλην των Αλυκών, που βρέθηκε φαίνεται εκτός του κυκλώνα. Η Αμμόχωστος παρήκμασε άμεσα και απότομα γιατί όλοι οι ντόπιοι αλλά και ξένοι έμποροι, πλην των Γενοατών, την εγκαταλείψαν. Επίκεντρο της νέας τάξης πραγμάτων στον ελλιμενισμό και το εμπόριο στις νότιες ακτές έγιναν πλέον οι Αλυκές, αφού και η Λεμεσός και η Πάφος υπέστησαν μεγάλες καταστροφές.

1374-1425

Η ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΑΛΥΚΩΝ

Ο Πέτρος Β΄ (1371-1382) πέθανε πριν περάσει τα τριάντα, αλλά 2 φορές προσπάθησε να ανακαταλάβει την Φαμαγκούστα από τους Γενοάτες χωρίς επιτυχία. Η μητέρα του Ελεονώρα πρόλαβε να εκδικηθεί ακόμη περισσότερο την δολοφονία του άνδρα της σκοτώνοντας τον αδελφό του, τον πρώην αντιβασιλέα Ιωάννη Λουζινιάν. Οι συνεχείς δολοπλοκίες της και η κακές της σχέσεις με την νέα Βασίλισσα, σύζυγο του γιου της ανάγκασαν τον Πέτρο Β΄ να την στείλει πίσω στην Αραγωνία. Ο ξαφνικός θάνατος όμως του Βασιλιά έφερε την Υψηλή Αυλή της Κύπρου σε αμηχανία αφού ο Πέτρος Β΄ δεν άφησε απογόνους. Τελικά το Στέμμα δίδεται στον Ιάκωβο Λουζινιάν, τον άλλο ένοχο αδελφό παρόντα στην δολοφονία του Πέτρου Α΄. Ο Ιάκωβος ήταν ήρωας στον πόλεμο κατά των Γενοατών και αφού συλλήφθηκε στην Ρόδο, γιατί θεωρήθηκε ένας από τους υπεύθυνους του πολέμου, κρατήθηκε στην Γένοβα αιχμάλωτος από το 1374 μέχρι το 1382.

Όταν έγινε γνωστή η επιλογή του Ιακώβου για να γίνει Βασιλιάς της Κύπρου, οι Γενουάτες προθυμοποιήθηκαν να τον μεταφέρουν στην Κύπρο, δεσμεύοντας τον μάλιστα με διάφορους όρους προς όφελος τους. Οι δύο Γενουάτικες γαλέρες, που μετέφεραν τον Ιάκωβο με την σύζυγο και τα παιδιά τους έδεσαν στις Αλυκές και χωρίς να τους ελευθερώσουν ειδοποίησαν τις αρχές στην Λευκωσία για να τους παραλάβουν. Οι ευγενείς όμως δεν δέχθηκαν τους όρους απελευθέρωσης του Ιακώβου και άρχισαν νέο κύκλο επιλογής άλλου διαδόχου. Μετά από παραμονή πολλών ημερών πάνω στα καράβια στις Αλυκές, ο Ιάκωβος μεταφέρεται πίσω στην Γένοβα. Η νέα διαδικασία επανεκλέγει τον Ιάκωβο Α΄, που επιστρέφει, αυτή την φορά από την Κερύνεια και στέφεται επίσημα Βασιλιάς Κύπρου και Ιερουσαλήμ στην Λευκωσία το 1385. Οι Γενουάτες μαλάκωσαν λίγο τις απαιτήσεις τους και κατάφεραν να υπογραφεί συνθήκη με την Κύπρο η οποία μεταξύ άλλων κατοχύρωνε την Αμμόχωστο σαν έδαφος της Γένοβα, και ανάγκαζε τον νέο Βασιλιά να πληρώσει νέες μεγάλες αποζημιώσεις. Μεταξύ των εμπορευμάτων που ακρίβωσαν, λόγω νέων φορολογιών για τον ντόπιο πληθυσμό για να μπορέσει το Βασίλειο να πληρώνει τα χρέη του, ήταν και το αλάτι. Το εξαγωγικό εμπόριο του άλατος αυτή την περίοδο ήταν ήδη στα χέρια των Ενετών.

Επί της βασιλείας του Ιακώβου Α΄ (1382-1398) λόγω της κατοχής της Αμμοχώστου από τους Γενουάτες, δημιουργούνται οι συνθήκες ανάδειξης του λιμανιού των Αλυκών σαν του σημαντικότερου στις νότιες ακτές της Κύπρου, αφού η Κερύνεια εξακολουθούσε να διαδραματίζει τον ίδιο ρόλο στις βόρειες ακτές. Αυτή την περίοδο είναι βέβαιο ότι στην Λάρνακα εγκαταστάθηκαν πολλές μεγάλες οικογένειες ντόπιων και ξένων εμπόρων συμπεριλαμβανομένων και Ενετών, αφού πλην των Γενουατών εκκένωσαν όλοι την Φαμαγκούστα. Μια επιφανής Ενετική οικογένεια που την βρίσκουμε αργότερα να απόκτησε σημαντική περιουσία στο Κίτιν ήταν οι Ποδοκάταρο. Οι Ενετοί αυτοί είχαν περιουσία στο Κίτιν, δηλαδή την παραλιακή Λάρνακα και όχι το χωριό Τζίτι, που αυτή την περίοδο εμφανίζεται στους χάρτες σαν Τίτα ή Τζοίτα (Δηλαδή Κοίτα = Παρατηρητήριο). Στην Τζοίτα ή ορθότερα Τζοίτιν υπήρχε από την εποχή των Λουζινιάν παρατηρητήριο της ναυτικής κίνησης προς το λιμάνι των Αλυκών για έγκαιρη προειδοποίηση των ναυτικών και στρατιωτικών μονάδων που έδρευαν στο απλίκιν του κάστρου των Αλυκών σε περίπτωση που τα πλοία ήταν εχθρικά. Το στρατόπεδο (απλίκιν) του Κάστρου και η ναυτική βάση των πολεμικών γαλέρων του Βασιλείου φρουρούσαν πλέον από την Λάρνακα τις νότιο-ανατολικές ακτές της Κύπρου από τις πειρατικές δραστηριότητες των Μουσουλμάνων. Εξ΄ άλλου τις πειρατικές επιδρομές εναντίον των Μουσουλμανικών ακτών στήριζαν και ενθάρρυναν από την πλευρά τους σαν επίσημη πολιτική του κράτους και οι Λουζινιάν. Το λιμάνι των Αλυκών ήταν λοιπόν ένα από επίσημα ορμητήρια των χριστιανών πειρατών.

Ο Ιάκωβος Α΄, σύμφωνα με τον χρονογράφο Φλώριο Βουστρώνιο, έκανε αναβάθμιση του Κάστρου της Λάρνακας σε οχυρό. Δηλαδή μεγάλωσε τις ήδη υφιστάμενες από την εποχή των Κομνηνών εγκαταστάσεις του Κάστρου, ώστε να φιλοξενούνται εντός του οχυρού μεγαλύτερες δυνάμεις για την καλύτερη προστασία της περιοχής. Αυτό ήταν πολύ αναγκαίο λόγω της εμπόλεμης κατάστασης με τους Μουσουλμάνους που διατηρήθηκε όλα τα χρόνια μετά την Σταυροφορία του 1365. Το 1394, για παράδειγμα, ο επισκέπτης Νικόλαος ντι Μαρτόνι μαρτυρεί ότι είχε δει πολλά χωριά μεταξύ Λάρνακας και Αμμοχώστου καταστρεμμένα από τους Τούρκους και εγκαταλειμμένα, και αναφέρει επίσης το Κάστρο της Λάρνακας. Ένα άλλος επίσημος επισκέπτης των Λουζινιάν επί Βασιλείας του Ιανού γιου του Ιακώβου, ο

μαρκήσιος Νικολό ντ' Εστέ επισκέφθηκε τις Αλυκές το 1412. Εκεί έτυχε υποδοχής από ανώτατους αξιωματούχους του Βασιλείου και εντυπωσιασμένος αναφέρει το ανάκτορο της Αραδίππου. Το περιγράφει σαν «ένα υπέροχο σε ωραιότητα βασιλικό ανάκτορο». Μπορούμε λοιπόν να υποθέσουμε ότι το ανάκτορο που έχασαν οι Λουζινιάν στην Φαμαγκούστα, αντικατέστησαν τώρα αναβαθμίζοντας αυτό στην περιοχή Λάρνακας αλλά κι αυτό στην Ποταμιά, στα μέσα του δρόμου από την Λάρνακα στην Λευκωσία.

Ο Ιανός(1398-1432) γεννήθηκε στην Γένοβα όταν ο πατέρας του ήταν εκεί αιχμάλωτος. Κληρονόμησε πλην από το Στέμμα της Κύπρου και Ιερουσαλήμ, και το Στέμμα της Αρμενίας, που περιήλθε στον Ιάκωβο Α΄ λόγω του ότι ο τελευταίος Αρμένιος Βασιλιάς της Κιλικίας, πέθανε άτεκνος στην Γαλλία μετά την οριστική της κατάληψη από τους Τούρκους. Θεωρήθηκε λοιπόν ότι οι Λουζινιάν λόγω συγγενικών δεσμών ήταν οι κληρονόμοι ακόμη ενός ανύπαρκτου Βασιλείου. Ο Ιανός παράμεινε κι αυτός αιχμάλωτος στην Γένοβα μέχρι το 1392, οπότε με την καταβολή πρόσθετων λύτρων τα οποία ο πατέρας του συγκέντρωσε από την αναγκαστική πώληση άλατος σ' όλους τους φεουδάρχες και όλους τους Κύπριους, απελευθερώνεται. Την πληροφορία αυτή δίνει ο Λεόντιος Μαχαιράς. Το 1398 ο Ιανός στέφθηκε επίσημα Βασιλιάς και των τριών Βασιλείων, αλλά η αίγλη και η αξιοπιστία του κράτους των Λουζινιάν άρχισε να φθίνει ραγδαία, ιδιαίτερα στο εξωτερικό. Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του ο Ιανός κατάλαβε μεγάλες προσπάθειες για να ελευθερώσει την Αμμόχωστο, και πάλι χωρίς επιτυχία. Αποτέλεσμα ήταν να αναγκασθεί η Κύπρος να πληρώνει στην Γένοβα μεγαλύτερες δόσεις για τις παλιές και τις νέες αποζημιώσεις, που επιβλήθηκαν. Το 1425 συναντούμε σαν διοικητή (τζιβιτάνο) των Αλυκών τον Ιωάννη Γκαζέλ, ο οποίος στήριζε και ευνοούσε την δραστηριότητα πειρατών, που ορμώμενοι από τις Αλυκές διενεργούσαν επιδρομές στα παράλια της Συρίας – Λιβάνου – Παλαιστίνης. Ο Ιωάννης Γκαζέλ μάλιστα ήταν ο κυριότερος έμπορος των λαφύρων που έφερναν οι πειρατές στις Αλυκές. Την ίδια πολιτική ακολουθούσε και ο Διοικητής της Λεμεσού Φίλιππος Πικίني. Οι προαναφερθείσες περιοχές ήταν κτίσεις του Μαμελούκου Σουλτάνου της Αιγύπτου, ο οποίος κατ' επανάληψη προειδοποίησε τον Βασιλιά Ιανό για να θέσει άμεσο τερματισμό σ' αυτές τις επιδρομές εναντίον των εδαφών του. Η πολιτική της «επίσημης πειρατείας» έφερνε στο κράτος των Λουζινιάν πρόσθετους πόρους για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις βαριές οικονομικές υποχρεώσεις που δημιούργησε η πολυετής σύγκρουση με την Γένοβα, επομένως δεν υπήρχε πρόθεση τερματισμού. Σύμφωνα με Αραβικές πηγές που επικαλείται ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος στην «Ιστορία της Κύπρου», και επιβεβαιώνονται στο Χρονικό του Μαχαιρά, οι Μαμελούκοι της Αιγύπτου έκανα μιας μικρής κλίμακας προειδοποιητική επιχείρηση στην Λεμεσό το 1424, όπου διαμαρτυρήθηκαν στον Βασιλιά για την επίσημη ανάμιξη του κράτους στην πειρατεία. Στη Λεμεσό βύθισαν μάλιστα 3 κουρσάρικα πλοία, έκαναν λεηλασίες αλλά επέστρεψαν γρήγορα πίσω στην Αίγυπτο για να ετοιμάσουν μεγαλύτερες δυνάμεις .

1425-1426

ΟΙ ΜΑΜΕΛΟΥΚΟΙ ΑΝΑΚΟΙΠΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι Μαμελούκοι επέστρεψαν με μεγαλύτερες δυνάμεις το επόμενο έτος. Στις 5 Αυγούστου του 1425 και αποβιβάσθηκαν κοντά στην Αμμόχωστο, την οποία δεν πείραζαν αφού ήταν Γενουάτικη κτίση, και οι Γενουάτες τους έδωσαν πληροφορίες

για τον στρατό του Βασιλιά. Την Τετάρτη 8 Αυγούστου, οι Σαρακηνοί «έρχονταν παραγιάλιν παραγιάλιν» με κατεύθυνση προς την Αλυκή και ο Πρίγκιπας Ερρίκος, αρχηγός του Κυπριακού στρατού, τους παρακολουθούσε από την ξηρά. Όταν νύκτωσε είχαν φτάσει απέναντι από την Πύλα, οπότε ο Ερρίκος πήγε όλο τον στρατό του στην Αραδίππου και κοιμήθηκαν στην αυλή του εκεί ανακτόρου. Την Πέμπτη 9 Αυγούστου ο πρίγκιπας έστειλε μερικούς άνδρες του στην Αλυκή όπου συναντήθηκαν και συγκρούστηκαν με σαρακηνούς του πεζικού. Οι Κυπριακές απώλειες ήταν μεγάλες. Όταν το ναυτικό των Μαμελούκων έφθασε στις Αλυκές, σύμφωνα με Αραβικές πηγές, έγινε μεγάλη μάχη. Εκεί έγινε η πρώτη στην Κύπρο ναυμαχία με ανταλλαγή βολών πυροβολικού. Στην σύγκρουση φάνηκε η ανωτερότητα του μουσουλμανικού πυροβολικού και των τοξοτών, όπου το μεγάλο τους βεληνεκές ανάγκασε τον Κυπριακό στόλο σε υποχώρηση. Όμως, και τα μουσουλμανικά πλοία δεν μπόρεσαν να καταδιώξουν τα Κυπριακά λόγω της μεγαλύτερης τους ταχύτητας και της κωπηλατικής ικανότητας των πληρωμάτων. Μετά την υποχώρηση του Κυπριακού στόλου οι Μαμελούκοι κατάφεραν να αποβιβάσουν πρώτα το πεζικό, που με τα τόξα απόθιξε τους στρατιώτες του Βασιλιά από την ακτή και μπόρεσαν έτσι τα πλοία να αποβιβάσουν το ιππικό που μετέφεραν. Εκεί σκοτώθηκε και ο διοικητής των Αλυκών Ιωάννης Γκαζέλ και περίπου 700 κάτοικοι των Αλυκών αιχμαλωτίστηκαν. Στις 10 Αυγούστου Παρασκευή, κατά τον Μαχαιρά «... εφέρασιν μαντάτα του ρηγός το μεσομέριν, το πως οι Σαρακηνοί εκάψαν τα Κελλιά και την Αραδιππου και ούλον το απλίκι το δεσποτικόν, και το απλίκιν του πύργου της Αλυκής, και την Αγρίνουν και την Βρωμολαξιάν και το Κίτιν και εκάβγασιν απού τόπον εις τόπον και επήγαν ως την Λεμεσόν εις το κάστρον...». Οι Μαμελούκοι μετά από την καταστροφική πορεία που έκαναν από Αμμόχωστο μέχρι Λεμεσό αποχώρησαν με 1000 περίπου αιχμάλωτους περί τις 22 Αυγούστου με πολλά πολύτιμα λάφυρα για να επανέλθουν δριμύτεροι τον επόμενο χρόνο.

Παρά τις προσπάθειες για μεσολάβηση και ειρήνη, οι Μαμελούκοι επιστρέφουν ακόμη με μεγαλύτερο στόλο και στρατό το 1426, αφού κατά τον προηγούμενο χρόνο είχαν διαπιστώσει την αδυναμία του Κυπριακού στρατού για σωστή άμυνα αλλά και την απροθυμία των δυτικών δυνάμεων της εποχής να στηρίξουν την Κύπρο. Τα πλοία των Μαμελούκων αυτή την φορά ήταν για κάποιες πηγές 100, ενώ για άλλες 180. Η αποβίβαση έγινε στην Αυδήμου, κοντά στην Λεμεσό στα τέλη Ιουνίου. Η Λεμεσό καταλήφθηκε μετά πολιορκία 6 ημερών. Απ' εκεί στόλος και στρατός ορίζουν συνάντηση στην Λάρνακα, αφού βέβαια καταστρέψουν και πάλι ότι έβρισκαν μπροστά τους. Στις 7 Ιουλίου, την πρώτη μέρα της μετακίνησης προς την Λάρνακα, ο στρατός του Βασιλιά συγκρούεται με τους Μαμελούκους στην Χοιροκίτια. Ο Κυπριακός στρατός τράπηκε εύκολα σε φυγή και ο Βασιλιάς Ιανός συλλήφθηκε αιχμάλωτος. Ο αδελφός του Ερρίκος σκοτώθηκε, καθώς και πολλοί ευγενείς, συνολικά 1000 ή 2000 Κύπριοι νεκροί. Ο στρατός των Μαμελούκων προήλασε προς τις Αλυκές, που είχαν ήδη κατακτηθεί από τον στόλο και στις 10 Ιουλίου ο Βασιλιάς μεταφέρθηκε μέσα στα πλοία τους που ναυλοχούσαν στη Λάρνακα. Στις 11 Ιουλίου οι Μαμελούκοι λεηλάτησαν το Σταυροβούνι και μπήκαν στην Λευκωσία χωρίς αντίσταση, ενώ την ίδια μέρα ο Κυπριακός στόλος από 40 περίπου πλοία έκανε πολύ αργοπορημένα την εμφάνιση του στις Αλυκές. Ο Μαχαιράς λέει ότι μια πιο έγκαιρη επέμβαση, θα απέτρεπε το κακό. Οι Σαρακηνοί ανάγκασαν τον αιχμάλωτο Βασιλιά Ιανό να διατάξει τον στόλο σε υποχώρηση. Όμως, οι Αραβικές πηγές αποδίδουν την υποχώρηση στην ανωτερότητα του Αιγυπτιακού πυροβολικού. Τις επόμενες μέρες και ενώ ο Κυπριακός στόλος παράμενε στα ανοικτά, εμφανίσθηκαν στις Αλυκές 2 ευρωπαϊκά καράβια γεμάτα προσκυνητές για τους Αγίους Τόπους. Ακολούθησε

ναυμαχία, όπου οι Μαμελούκοι αιχμαλώτισαν όλους τους Ευρωπαίους, αφού ο Κυπριακός στόλος δεν έλαβε τελικά μέρος, και στην ακτή της Λάρνακας σκότωσαν τους αιχμαλώτους μπροστά στα μάτια του ίδιου του Βασιλιά. Σύμφωνα με τον Μαχαιρά ο Κυπριακός στόλος εμφανίσθηκε ξανά στις Αλυκές, και ο στόλος των Μαμελούκων θορυβήθηκε για κάποιο λόγο (πιθανόν να άρχισαν να τελειώνουν τα πυρομαχικά των κανονιών), και ειδοποίησαν τον στρατό να επιστρέψει από την Λευκωσία στις Αλυκές. Ο στρατός επέστρεψε άμεσα, επιβιβάσθηκε στα καράβια φορτωμένος λάφυρα και αναχώρησε στις 18 Ιουλίου μεταφέροντας τον Ιανό αιχμάλωτο αυτή την φορά στην Αίγυπτο. Κάποιες άλλες πηγές σημειώνουν ότι ο στόλος των Μαμελούκων αναχώρησε από τις Αλυκές στις 22 ή 23 Ιουλίου.

Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου και όταν οι Μαμελούκοι επιδείκνυαν στα πλήθη της πρωτεύουσας τους τον Κύπριο Βασιλιά, οι χωρικοί της Κύπρου επαναστάτησαν διαμαρτυρόμενοι για την ανικανότητα του καθεστώτος να τους προστατεύσει. Επωφελούμενοι το τεράστιο κενό εξουσίας που δημιούργησε η εισβολή των Μαμελούκων, επέλεξαν νέο ηγέτη της Κύπρου κάποιο όμοιο τους με τ' όνομα Αλέξης και τον ανακήρυξαν σε Βασιλιά δηλαδή σε Ρήγα. Η επανάσταση καταπνίγηκε γρήγορα και έμεινε γνωστή σαν η εξέγερση του Ρε-Αλέξη. Ο Βασιλιάς Ιανός επέστρεψε στην Κύπρο μετά από την καταβολή των απαιτούμενων λύτρων τον Μάιο του 1427, και αφού το Βασίλειο της Κύπρου συμφώνησε να γίνει φόρου υποτελής της Αιγύπτου. Όμως, η ετήσια φορολογία που θα πληρωνόταν στους Μαμελούκους ήταν κατά πολύ χαμηλότερη απ' αυτή που πληρωνόταν ήδη στους Γενοβέζους. Το Βασίλειο της Κύπρου μπήκε για καλά στην αντίστροφη μέτρηση και η ανάπτυξη των Αλυκών ανακόπηκε προσωρινά αφού λόγω της παρουσίας του όγκου των εισβολέων σ' αυτή καθ' όλη την διάρκεια των επιχειρήσεων πρέπει να τις προκάλεσε τις μεγαλύτερες καταστροφές απ' όλα τ' άλλα θέατρα των μαχών. Ο Ιανός φαίνεται να έπαθε σύντομα μετά την επιστροφή του εγκεφαλικό και δεν έγινε ποτέ ξανά ο ίδιος άνθρωπος μέχρι που πέθανε το 1432, και τον διαδέχθηκε ο δεκαοκτάχρονος γιος του Ιωάννης.

1432-1460

Η ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΙΝΑ ΚΑΙ Ο ΤΖΙΒΙΤΑΝΟΣ ΤΩΝ ΑΛΥΚΩΝ

Ο Ιωάννης Β' (1432-1458) στέφθηκε Βασιλιάς Κύπρου, Ιερουσαλήμ και Αρμενίας στον Καθεδρικό της Αγίας Σοφίας στη Λευκωσία. Ο Ιωάννης παντρεύτηκε δύο Ελληνίδες πριγκίπισσες γόνους των Παλαιολόγων του Βυζαντίου. Η πρώτη πέθανε λίγο μετά τον γάμο της το 1440. Την δεύτερη, την Ελένη Παλαιολογίνα, ανενιά του τελευταίου Βυζαντινού αυτοκράτορα, παντρεύτηκε το 1442. Η Βασίλισσα Ελένη ήταν ιδιαίτερα δυναμική σε σχέση με τον σύζυγο της και κατάφερε να έχει σύντομα αυτή τον πρώτο λόγο στις υποθέσεις του κράτους. Ο Ιωάννης Β' είχε σχέσεις και με μια τρίτη Ελληνίδα, την Μαριέττα της Πάτρας, με την οποία απέκτησε το 1440 ένα νόθο γιο, τον Ιάκωβο, ο οποίος έμελε να γίνει ο τελευταίος Βασιλιάς των Λουζινιάν. Ο Ιωάννης απέκτησε αργότερα με την Ελένη Παλαιολογίνα μια νόμιμη κόρη, την Καλότα. Τα προβλήματα με τους Γενοβάτες και τους Μαμελούκους δεν έλειψαν, χωρίς όμως να φθάσουν ποτέ ξανά σε καταστάσεις εκτός ελέγχου για το Βασίλειο. Η άνοδος της δύναμης των Οθωμανών έκανε την Κύπρο πολύ επισφαλής και οι δυτικοί αντίκρισαν θετικότερα την ενίσχυση της. Αντίθετα το Βυζάντιο δέχθηκε ελάχιστη βοήθεια με αποτέλεσμα την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453.

Την εποχή της Άλωσης η Ελένη ήταν Αντιβασιλέας της Κύπρου με απεριόριστες εξουσίες. Είχε ήδη ευνοήσει την Ορθόδοξη Εκκλησία και το Ελληνικό στοιχείο του νησιού, και δέχθηκε κύματα προσφύγων από την Κωνσταντινούπολη. Αργότερα δέχθηκε πολλούς έλληνες από την Πελοπόννησο, που επίσης καταλήφθηκε από τους Τούρκους. Το δεξί της χέρι στην Κύπρο ήταν ο καλαδελφός της Θωμάς, κι αυτός από το Μοριά, τον οποίο μάλιστα διόρισε Τζαμπερλάνον (Πρωθυπουργό). Η κόρη της Καρλότα παντρεύτηκε τον Ιωάννη της Κόμπρα το 1456, αλλά αυτός έγινε σύντομα το αντίπαλο δέος στην εξουσία της Παλαιολογίνας. Το 1457 ο σύζυγος της Καρλόττας δολοφονείται και διαδίδεται ότι ο δολοφόνος ήταν το δεξί χέρι της Παλαιολογίνας, ο Τζαμπερλάνος Θωμάς. Ο ετεροθαλής αδελφός της Καρλότας Ιάκωβος, που με παρέμβαση του Βασιλιά πατέρα του σε ηλικία 16 ετών διορίστηκε Αρχιεπίσκοπος Λευκωσίας, δολοφονεί κι αυτός μέσω 2 Σικελών συνεργατών του τον Πρωθυπουργό Θωμά, για να εκδικηθεί τον θάνατο του συζύγου της αδελφής του. Ο Βασιλιάς γίνεται έξω φρενών και καθαιρεί τον Ιάκωβο από την θέση του Αρχιεπισκόπου Λευκωσίας. Από φόβο για αντίποινα εναντίον του αλλά και για να καταλαγιάσει ο θυμός του Βασιλιά, ο Ιάκωβος πάει στις Αλυκές και επιβιβάζεται σε πλοίο. Τελικός προορισμός η Ρόδος. Εκεί βρίσκει καταφύγιο στο θρησκευτικό τάγμα των Ιωαννιτών Ιπποτών για 5 μήνες. Τον Μάιο του 1458 επιστρέφει αποφασισμένος να διεκδικήσει πίσω το αξίωμα του Αρχιεπισκόπου. Δολοφονεί πάλι μέσω δικών του ανθρώπων τον διοικητή της Λευκωσίας, που αντιτίθετο. Μετά από την κρίση που δημιουργήθηκε ο Ιωάννης αποκαθιστά τον νόθο γιο στην Αρχιεπισκοπή Λευκωσίας, η οποία με τα τεράστια της εισοδήματα έκανε ξανά τον Ιάκωβο άνθρωπο μεγάλης επιρροής στο Βασίλειο. Σαν Αρχιεπίσκοπος ο Ιάκωβος ήταν γνωστός και σαν Αποστόλε.

Το 1458 πεθαίνει πρώτα η Βασίλισσα Παλαιολογίνα και λίγους μήνες αργότερα ο Ιωάννης Β'. Στον θρόνο ανεβαίνει τον Οκτώβρη του ίδιου έτους η Καρλότα (1458-1460). Οι σχέσεις των δύο αδελφών εκτραχύνονται διότι διαδιδόταν ότι ο Ιάκωβος σκόπευε να σκοτώσει την Καρλότα, η δε Καρλότα σχεδίαζε την σύλληψη του ετεροθαλούς αδελφού της. Ο Ιάκωβος για μια ακόμη φορά διαφεύγει με άλογα που κάλπασαν για τις Αλυκές. Από εκεί ανέβηκε σε καράβι και έπλευσε για Συρία και τελικό προορισμό την Αίγυπτο και τον Μαμελούκο Σουλτάνο. Το ίδιο εκείνο βράδυ που έψαχναν τον Ιάκωβο στην Λευκωσία, μερικοί ψαράδες από την Λάρνακα, που πήγαν εκεί για να πουλήσουν την ψαριά τους, πληροφορήσαν τις αρχές ότι είχαν δει τον Ιάκωβο να σαλπάρει από την Λάρνακα. Στόχος πλέον του Ιακώβου ήταν να εξασφαλίσει βοήθεια από τους Μαμελούκους για να εκθρονίσει την αδελφή του. Η Καρλότα ετοίμαζε αυτή την εποχή νέο γάμο με το εξάδελφο της Λουδοβίκο της Σαβοΐας, γιο της Άννας Λουζινιανής. Ο γάμος γίνεται τον Οκτώβρη του 1459, ενώ ο Ιάκωβος ήταν ακόμη στην αυλή του Σουλτάνου. Το Βασίλειο της Κύπρου έχει ήδη μπει σε μια νέα περίοδο ανασφάλειας, εμφύλιας έριδας, εκφυλισμού και αυτοκαταστροφής. Ο Σουλτάνος αποφάσισε να στηρίξει τον Ιάκωβο αφού για τους Μουσουλμάνους ήταν ανήκουστο την εξουσία να κατέχει μια γυναίκα.

Η φρικτή καταστροφή που έπαθε η πόλη των Αλυκών κατά τις επιδρομές των Μαμελούκων το 1425-26 φαίνεται τώρα να έχει επιδιορθωθεί πλήρως. Το λιμάνι της εξακολουθεί να είναι το σημαντικότερο της Κύπρου. Ένα ενδεικτικό στοιχείο είναι ότι ο Αρχιεπίσκοπος Ιάκωβος ή Αποστόλε έβρισκε άμεσα καράβι για να διαφύγει στο εξωτερικό μέσω των Αλυκών. Άλλο αποδεικτικό στοιχείο της σημαντικότητας του λιμανιού Λάρνακας είναι η μαρτυρία από κάποιο επισκέπτη Χανς Μπ. Φον Έπτινγκεν. Αυτός ο επισκέπτης προσκυνητής πέρασε από τις Αλυκές το 1460 και με

κολακευτικά λόγια μιλά για το καλά επανδρωμένο φρούριο, το προστατευμένο λιμάνι, τα πολεμικά καράβια και μια συνεχή κατάσταση επιφυλακής και ετοιμότητας από τον διοικητή του φρουρίου, ο οποίος μάλιστα πρόσφερε φιλοξενία στους επισκέπτες. Λέγει λοιπόν ο Έπιτιγκεν «... όταν οι επί κεφαλής του φρουρίου είδαν την γαλέρα μας, πήραν τα όπλα και ετοιμάστηκαν να μας κτυπήσουν. Όταν όμως κατάλαβαν ότι είμαστε προσκυνητές και είχαμε πρόχειρο οπλισμό, μας έδειξαν τις φιλικές τους διαθέσεις. Βάλαμε κι εμείς φιλικό σήμα στην πλώρη του καραβιού. Μας υποδέχθηκαν με σάλπιγγες και θόρυβο. Πλησίασαν οι βάρκες και ο διοικητής ανέβηκε στο καράβι όπου μας προσέφερε ξηρούς καρπούς και μας προσκάλεσε να τον επισκεφθούμε. Ήθελε να πωλήσει στον καπετάνιο μας δυο αδέρφια από την Τουρκία, ένα αγόρι και ένα κορίτσι, καθώς και ένα σαλπικτή και ένα μαύρο για 100 δουκάτα. Πάνω στις βάρκες είχαν κι άλλους αιχμαλώτους που προσπαθούσαν να πωλήσουν...». Από τις λίγες αυτές γραμμές μπορούμε με σιγουριά να συμπεράνουμε ακόμα, ότι οι πειρατείες και τα σκλαβοπάζαρα δεν είχαν ακόμη τερματισθεί, και ότι οι Αλυκές εξακολουθούσαν να είναι το επίκεντρο. Η επίσκεψη αυτή δεν αποκλείεται να έγινε την εποχή που αναμένονταν εξελίξεις από την Αίγυπτο και την βοήθεια που θα έδιναν οι Μαμελούκοι στον Ιάκωβο, γι αυτό και η κατάσταση επιφυλακής στο λιμάνι. Διοικητής των Αλυκών στην περιγραφή αυτή δεν αποκλείεται να ήταν ήδη ο Τζιβιτάνος Γεώργιος Βουστρώνιος, ο οποίος αργότερα έγινε υποστηρικτής του νόθου Ιακώβου, τον οποίο βοήθησε σημαντικά στην εκθρόνιση της Καρλότας. Όταν μάλιστα ο Ιάκωβος έφθασε τον Σεπτέμβρη του 1460 στον Κόλπο της Αγίας Νάπας με στρατεύματα του Μαμελούκου Σουλτάνου για να καταλάβει την εξουσία, απέστειλε εκπροσώπους του στις Αλυκές, συνοδευόμενους από μαμελούκους στρατιώτες, για να φέρουν απ' εκεί αμάξια για να μεταφέρουν τα κανόνια και τις προμήθειες που αποβίβασαν στην Αγία Νάπα.

1460-1474

Ο ΙΑΚΩΒΟΣ Β΄ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝ

Ένα από τα πρώτα σημαντικά κέντρα του Βασιλείου που έθεσε άμεσα υπό τον έλεγχο του ο Ιάκωβος με την βοήθεια των μαμελούκων ήταν οι Αλυκές. Λίγο αργότερα έθεσε υπό τον έλεγχο του και την Λευκωσία. Οι ευγενείς και ο λαός διχάστηκαν. Οι παλιοί ευγενείς και Φεουδάρχες στήριζαν την Καρλότα ενώ μια νέα τάξη φιλόδοξων παλιών και νέων στήριξε τον Ιάκωβο. Η Καρλότα και ο Βασιλιάς σύζυγος της αποφασίζουν να αμυνθούν στην Κερύνεια. Στις αρχές Νοεμβρίου του 1460, ο Διοικητής των Αλυκών Γεώργιος Βουστρώνιος σημειώνει στο Χρονικό του ότι πήρε εντολή από τον Ιάκωβο να στρατολογήσει άνδρες από την περιοχή των Αλυκών και να τους πάρει στην Λευκωσία για την ενίσχυση του στρατεύματος του. Ο Βουστρώνιος συγκέντρωσε συνολικά 225 άνδρες οπλισμένους με τόξα, καθόλου ευκαταφρόνητο αριθμό για το πληθυσμό της Κύπρου αυτής της εποχής. Φαίνεται λοιπόν ότι η ευρύτερη Λάρνακα είχε αυτή την περίοδο σημαντικό πληθυσμό. Ο Βουστρώνιος συνέχισε και αργότερα να στρατολογεί για τον Ιάκωβο άνδρες όχι μόνο από τις Αλυκές αλλά και από τα ευρωπαϊκά καράβια που έδεναν στο λιμάνι. Από τις Αλυκές ναύλωσε ο Ιάκωβος 2 ξένα καράβια, και τους έδωσε χαρτιά για να πάνε στην Τρίπολη και να επιστρέψουν με νέες ενισχύσεις από Μαμελούκους στρατιώτες. Αυτό έγινε κατά τον Γεώργιο Βουστρώνιο τον Μάιο του 1461. Σύντομα η μόνη αντίσταση κατά της εξουσίας του Ιακώβου Β΄ (1460-1473) και η μη αναγνώριση του, προερχόταν μόνο από την Κερύνεια της Καρλότας, την Αμμόχωστο των Γενουατών και το Κολλόσι των Ιωαννιτών Ιπποτών, που αντιτίθεντο προσπαθώντας να

κρατήσουν τις ισορροπίες μεταξύ των δύο αδελφών. Όλο το άλλο Βασίλειο βρισκόταν στα χέρια του Ιακώβου και των συμμάχων του.

Τον Ιούνιο του 1461 ο Ιάκωβος ναυμάχησε με μερικά καράβια των Γενουατών που μετέφεραν προμήθειες στην Αμμόχωστο. Αυτά περνούσαν ανοικτά των Αλυκών και ο Ιάκωβος με τα καράβια του που είχε στις Αλυκές τα καταδίωξε και τα αιχμαλώτισε με όλες τους τις προμήθειες. Η Καρλότα έφυγε από την Κερύνεια το ίδιο καλοκαίρι του 1461 για να εξασφαλίσει βοήθεια από την Ευρώπη. Ο Γεώργιος Βουστρώνιος τον Οκτώβρη του ίδιου έτους δέχεται στις Αλυκές την επίσκεψη γαλέρων από την Καταλονία με επικεφαλής τον Τζαν Πέρες. Ο Τζιβιτάνος προσπάθησε να επιστρατεύσει τα πλοία προς όφελος του Βασιλιά Ιακώβου. Για να δοθεί καιρός στον Βασιλιά να απαντήσει, ο Βουστρώνιος φιλοξένησε τον Πέρες στο σπίτι του στον «Λάρνακαν». Εκεί έφαγε κοιμήθηκε και αφού ο Τζιβιτάνος τον κράτησε κοντά του και τον έπεισε ότι από τον Βασιλιά θα μείνει πολύ ευχαριστημένος, ο Πέρες έμεινε τελικά στην Κύπρο και στην υπηρεσία του Ιακώβου. Ο Βασιλιάς ήταν πολύ απλόχερος σ' όσους τον βοήθησαν να παγιώσει την εξουσία του και διένειμε φέουδα στους περισσότερους απ' αυτούς ντόπιους και ξένους. Ο σύζυγος της Καρλότας, Λουδοβίκος έφυγε κι αυτός από την Κερύνεια προς αναζήτηση βοήθειας από την οικογένεια του στην Δύση το 1463. Μάταιη όμως απέβη η προσπάθεια και των δύο με αποτέλεσμα η Κερύνεια να καταληφθεί το 1464 από τον Ιάκωβο λίγο μετά την παράδοση της Αμμοχώστου, που παρέμενε κι αυτή χρόνια πολιορκημένη. Μετά από 4 χρόνια εμφύλιου πολέμου ο σφετεριστής Βασιλιάς κατάφερε όχι μόνο να απλώσει την εξουσία του σ' όλο το Βασίλειο αλλά κατάφερε να επανεντάξει και την Αμμόχωστο μετά από 91 χρόνια Γενουατικής κατοχής.

Το 1468 ο Ιάκωβος νομίζει ότι τελικά παίρνει και την διεθνή αναγνώριση αφού διευθετήθηκε ο γάμος του με την Ενετή αριστοκράτισσα Αικατερίνη Κορνάρο, η οποία τότε ήταν μόλις 14 ετών. Η Αικατερίνη υιοθετήθηκε επίσημα από το κράτος της Βενετίας το 1472, πράγμα που σήμαινε ότι σε περίπτωση μη ύπαρξης απογόνων, το Στέμμα των Λουζινιανών κληρονομιόταν από τον κηδεμόνα, που ήταν η ίδια η Βενετία. Η μεγάλη αστάθεια και ο μεγάλος κίνδυνος που προκάλεσε ο επιπόλαιος χειρισμός του Ιακώβου με την ανάμιξη των εχθρών του Χριστιανισμού και της Δύσης στα θέματα του τελευταίου προπυργίου τους στην Ανατολή, ανάγκαζε τώρα την Δύση υποχθόνια να βρει νέους πιο αξιόπιστους και δυνατούς κυβερνήτες στην Κύπρο. Η Ενετική Δημοκρατία, που ήταν τώρα η κυριότερη δύναμη της Δύσης και ο Δόγης ανάλαβαν βελούδινα αλλά πολύ αποτελεσματικά αυτή την αποστολή. Ο γάμος του Ιακώβου έγινε με την ενηλικίωση της Αικατερίνης, η οποία στην ίδια τελετή στέφθηκε Βασίλισσα της Κύπρου (1472). Ο Ιάκωβος Β' όμως αρρωστά και πεθαίνει μυστηριωδώς το επόμενο έτος σε ηλικία 33 ετών. Το ίδιο παθαίνει και ο γιος του που γέννησε η Αικατερίνη λίγο αργότερα. Ο δρόμος για την απόκτηση του Στέμματος των Λουζινιανών από την Βενετία είναι τώρα ορθάνοικτος.

Η εύνοια προς τους Ενετούς ήταν ήδη η επίσημη πολιτική του κυπριακού κράτους από την ημέρα της κατάληξης του συνοικεσίου του Ιακώβου Β' με την Ενετή Αριστοκράτισσα. Από πριν αλλά περισσότερο μετά τον θάνατο του Ιακώβου, πολλοί Ενετοί απέκτησαν τώρα γαίες στην Λάρνακα. Η οικογένεια Ποδοκάταρο στο Κίτιν, δηλαδή την Παραλιακή Λάρνακα και ο Φίλιππος τε Νόρες την Αγρίνου, δηλαδή την περιοχή του Αγίου Γεωργίου Μακρή όπου ο Αλευρόμυλος και το πέρασμα του πανάρχαιου υδραγωγείου της πόλης. Αργότερα η οικογένεια των Συγκλητικών αποκτά φέουδο στον Λάρνακαν. Η ίδια η πόλη έχει τώρα ακόμη περισσότερους επισκέπτες,

που άφησαν διάφορες ενδιαφέρουσες μαρτυρίες. Καταγράφουμε αυτή του 1470 από τον επισκέπτη Φον Κίρκμπεργκ, που λέει ότι στην παραλία βρισκόταν ένας φτωχός οικισμός κοντά στον Ναό του Αγίου Λαζάρου, που όμως αναγνωρίζει ότι ήταν αξιόλογο οικοδόμημα. Μιλά επίσης και για ένα ακάθαρτο πανδοχείο, κάτι που αναφέρουν κι άλλοι επισκέπτες αυτή την περίοδο. Ο Φον Κίρκμπεργκ σημειώνει επίσης τα ερείπια μιας άλλης εκκλησίας, όπου είδε Έλληνες να τρώνε και να πίνουν. Η ενδιαφέρουσα αυτή μαρτυρία για δεύτερη εκκλησία στην παραλιακή Λάρνακα μας κάνει να υποθέσουμε ότι ο επισκέπτης προφανώς είδε την εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης κοντά στο κάστρο όπου έγινε με την Οθωμανική κατάκτηση Τζαμί. Αυτό που είδε ο περιηγητής ήταν πιθανότατα η παλιά προυπάρχουσα εκκλησία, που ήταν ερειπωμένη πριν κτισθεί το νέο οικοδόμημα που σώζεται μέχρι σήμερα. Ο Φον Κίρκμπεργκ προφανώς δεν είχε πάει στον Λάρνακαν, που ήταν το σπίτι του διοικητή Βουστρώνιου ή «Larnacho», όπως σημειώνουν οι χάρτες της εποχής και που ήταν ο κύριος οικισμός της περιοχής λιγότερο από ένα χιλιόμετρο μακριά από την θάλασσα.

Μετά τον θάνατο του Ιακώβου Β΄ το Βασίλειο της Κύπρου περνά νέα κρίση. Η νεαρή Βασίλισσα γέννησε τον διάδοχο των Λουζινιάν το καλοκαίρι του 1473. Για την καλύτερη ασφάλεια που μπορούσαν να τις προσφέρουν οι Ενετοί με τον στόλο τους, η Αικατερίνη παραμένει στην Αμμόχωστο. Ενόσω ήταν εκεί δολοφονήθηκαν οι Ενετοί οι οποίοι θεωρήθηκαν ένοχοι για την δηλητηρίαση του συζύγου της. Οι Ενετοί δεν ήταν καθόλου δημοφιλής ανάμεσα στην παλιά άρχουσα τάξη η οποία προσπάθησε να πάρει συνωμοτικά την αρχή, χωρίς επιτυχία. Αντίθετα ο λαός της Λευκωσίας με αρχηγό κάποιο Έλληνα, τον Στέφανο Κουδουνά, καταλαμβάνει την πόλη και δηλώνει ότι θα την παραδώσει μόνο στην νεαρή Βασίλισσα. Οι Ενετοί, με την βοήθεια της μεγάλης δημοτικότητας της Αικατερίνης ανάμεσα στον Ελληνικό πληθυσμό γίνονται σύντομα οι απόλυτοι κυρίαρχοι του Βασιλείου. Ο Ιάκωβος Γ΄ σε ηλικία ενός έτους πεθαίνει από υψηλό πυρετό και έτσι η Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας γίνεται ο νόμιμος διάδοχος του Βασιλείου της Κύπρου. Οι Λουζινιάν δεν υπάρχουν πια και ήταν πλέον θέμα χρόνου πως οι Ενετοί θα τροχοδρομούσαν την βελούδινη διαδοχή τους στο Βασίλειο της Κύπρου.

1474-1489

Η ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΡΝΑΡΟ

Το 1474 πέρασε από την Λάρνακα ο Αλεσσάντρο Ρινουτσίνι που λέει επί λέξη «... Περί το ένα τέταρτο του μιλιού από το λιμάνι των Αλυκών (ήταν περίπου εκεί που είναι σήμερα το ψαρολίμανο) στην παραλία, υπάρχουν διάφορα ίχνη που μαρτυρούν ότι σ' αυτό το μέρος βρισκόταν κάποτε μια θαυμαστή αρχαία πόλη. Από τα κτίσματα της απέμεινε τώρα μόνο ένας πύργος (το κάστρο της Λάρνακας), που ορθώνεται εκεί ακέραιος. Υπήρχε επίσης μια αρχαία εκκλησία η οποία αν και στέκει ακόμη, ωστόσο οι τοίχοι της είναι σε πολλά μέρη κατεστραμμένοι. Επίσης της απέμειναν οι τρεις τρούλοι καθώς και οι απίδες και οι κολόνες. Λέγεται ότι η εκκλησία είναι αφιερωμένη στον Άγιο Λάζαρο. Αλλά οι άπιστοι (εννοεί οι ορθόδοξοι) κάτοικοι αυτής της χώρας έχουν εκεί ζωοπάζαρο με γαϊδούρια και χοίρους. Σε πολλά μέρη της πόλης διακρίνονται τα κατάλοιπα διαφόρων κτιρίων και ανακτόρων ευγενών και σωροί από μεγάλους ογκόλιθους...». Ο Ρινουτσίνι δεν αναγνώρισε ανάμεσα στα κατάλοιπα διαφόρων κτηρίων άλλη εκκλησία εκτός αυτή του Αγίου Λαζάρου. Από τις πιο πάνω αναφορές μαθαίνουμε λοιπόν ότι ο Άγιος Λάζαρος χρειαζόταν ριζική συντήρηση, πράγμα που έκαναν μερικές δεκαετίες αργότερα οι Ενετοί, όπως φαίνεται

από την σχετική αλληλογραφία που ανακάλυψε πρόσφατα η Κύπρια ερευνήτρια Νάσα Παταπίου στα αρχεία της Βενετίας. Οι 3 τρούλοι της εκκλησίας μαρτυρείται ότι υπήρχαν καθ' όλη την Φραγκοκρατία. Είναι λοιπόν πιθανότερο ότι κατεδαφίσθηκαν από τους Τούρκους μετά το 1571. Το κάστρο διατηρείτο επίσης σε αρκετά καλή κατάσταση. Μπορούμε βέβαια να υποθέσουμε από τις πιο πάνω αναφορές ότι υπήρχαν ακόμη πολλά ίχνη της μεγάλης καταστροφής στην παραλιακή πόλη, που έγινε κατά την διάρκεια της εισβολής των μαμελούκων το 1425-26 και του εμφυλίου πολέμου του 1460-64. Τέλος σημειώνουμε την παράδοση να λειτουργούν ζωοπάζαρα κοντά στις εκκλησίες της πόλης. Αυτή η πολύ χρήσιμη εμπορική παράδοση σώθηκε μέχρι τις μέρες μας στο πανηγύρι του Αγίου Γεωργίου όπου στην είσοδο της πόλης στο δασάκι απέναντι από το νεκροταφείο οργανωνόταν ζωοπάζαρο. Αυτό γινόταν εκεί μέχρι το 1970, όπου ζωοπάζαρο πέραν από την γιορτή του Αγίου Γεωργίου, διοργανωνόταν και κατά την διάρκεια του Κατακλυσμού στον ίδιο ακριβώς χώρο.

Μια άλλη αναφορά της εποχής από τον γερμανό ιππότη Κόνραντ Γκρούνεμπεργκ, που πέρασε από την Λάρνακα το 1486 λέει «... Κατά το ταξίδι της επιστροφής μας από τους Αγίους Τόπους παρασυρθήκαμε από δυνατή καταιγίδα στο λιμάνι των Αλυκών. Στο λιμάνι είδαμε 3 μεγάλες φορτηγίδες που φόρτωναν αλάτι και ξυλεία στα καράβια. Πιο πέρα από τις Αλυκές, στους πρόποδες ενός λόφου κοντά στη θάλασσα, βρίσκεται ένα κτήριο. Μπροστά απ' αυτό υπάρχει ένας φούρνος και μια συστάδα δένδρων που προσφέρει σκιά. Εκεί μαζεύτηκαν οι Κύπριοι έμποροι όταν έφθασαν τα 4 καράβια μας. Το ίδιο έκανα και οι έμποροι από τα καράβια που έφθασαν. Εκεί άπλωσαν όλοι τα εμπορεύματα τους. Οι Κύπριοι διαθέταν διάφορα λινά, μεταξωτά και βαμβακερά υφάσματα και διάφορα κεραμικά αντικείμενα. Οι έμποροι από τα καράβια εξέθεσαν εμπορεύματα από την Βενετία, και την Γερμανία, τα οποία όμως πωλούσαν σε ψηλές τιμές». Το παζάρι λοιπό ανταλλαγής ή πώλησης εμπορευμάτων κοντά στην παραλία της Λάρνακας ήταν ευκαιριακό όταν υπήρχε άφιξη επισκεπτών. Είναι πολύ πιθανόν ότι κατά τις υπόλοιπες μέρες να λειτουργούσε για τους ντόπιους σε διαφορετικό σημείο της πόλης, πιθανότερο στον Λάρνακα όπου ήταν συγκεντρωμένος ο όγκος του πληθυσμού της πόλης. Ο όγκος όμως του εξαγωγικού εμπορίου γινόταν από τις Αλυκές. Το λιμάνι των Αλυκών ήταν ένα καλό αγκυροβόλιο αφού τα καράβια φόρτωναν με την βοήθεια φορτηγίδων. Η τροφοδοσία των πλοίων, όπως μαρτυρεί ο Ιππότης Κόνραντ, διευκολυνόταν με την ύπαρξη φούρνου κοντά στο λιμάνι, αφού τα παξιμάδια και οι γαλέτες ήταν το κυριότερο είδος ζήτησης από τα καράβια γιατί διατηρούνται μεγάλα χρονικά διαστήματα. Πολλών ειδών υφάσματα και κεραμικά καθημερινής χρήσης παραγόntonταν στην Κύπρο και είχαν ζήτηση από τους επισκέπτες. Τέλος μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τα εισαγόμενα είδη ήταν σπάνια και ακριβά αυτή την περίοδο.

Οι Ενετοί σταδιακά αλλά αποφασιστικά εδραιώνουν την εξουσία τους στην Κύπρο. Με την δικαιολογία της στήριξης και προστασίας της Βασίλισσας Αικατερίνης Κορνάρο, εξουδετέρωσαν σταδιακά όλες τις άλλες πολιτικές δυνάμεις στο νησί και ανάλαβαν στην πραγματικότητα οι ίδιοι την διακυβέρνηση. Παραμέρισαν σε μεγάλο βαθμό και την ίδια την Βασίλισσα η οποία είχε τον ρόλο απλώς της επικύρωσης και νομιμοποίησης των Ενετικών αποφάσεων. Για καλό και για κακό οι Ενετοί απομάκρυναν από την Κύπρο όλους τους ζώντες συγγενείς του τελευταίου Λουζινιάν. Σε ηλικία 12 ετών πέθανε στο Φρούριο της Πάδοβα η νόθη κόρη του Ιακώβου Β' Κάρλα, ενώ στην Βενετία και υπό τον έλεγχο των αρχών, έζησαν οι δυο νόθοι γιοι του Ιακώβου Β' . Σταδιακά απομακρύνθηκαν από την Κύπρο και οι Κύπριοι λαϊκοί

ηγέτες των Ορθοδόξων Ελλήνων που υποστήριζαν την Βασίλισσα, όπως ο Στέφανος Κουδουνάς και Ιωάννης Μαύρος, καθώς και πολλοί ευγενείς υποστηρικτές της Αικατερίνης. Έχουμε λοιπόν για 15 χρόνια την επικυριαρχία των Ενετών στην Κύπρο, οι οποίοι όμως περίμεναν την κατάλληλη στιγμή για ενσωμάτωση της Κύπρου στο κράτος τους.

Τον Ιούνιο του 1486, οι Ενετοί μετάφεραν όλο τον στόλο τους στην Κύπρο γιατί ο Σουλτάνος της Κωνσταντινούπολης έπλευσε με όλο του τον στόλο εναντίον του Μαμελούκου Σουλτάνου της Αιγύπτου. Οι προθέσεις των Τούρκων ήταν πολύ απειλητικές και για την Κύπρο. Έτσι δυνατός στόλος των Ενετών παράμεινε στην Κύπρο σαν αποτρεπτική δύναμη μέχρι τέλος των εχθροπραξιών μεταξύ των δύο Σουλτάνων το 1488. Οι Ενετοί είναι πλέον πεισμένοι ότι για να αποτρέψουν τους Τούρκους αλλά και τους Μαμελούκους από του να καταλάβουν την Κύπρο έπρεπε να τους δείξουν ότι η Κύπρος ανήκει στην Βενετία και ότι η Γαληνοτάτη Δημοκρατία θα αμυνόταν με αποτελεσματικότητα. Για να γίνει αυτό έπρεπε να απομακρυνθεί η Αικατερίνη, η οποία επιπλέον σχεδίαζε μυστικά από τους Ενετούς νέο γάμο, πράγμα που αν γινόταν θα περιέπλεκε πολύ την βελούδινη διαδοχή τους στην Κύπρο. Τον Οκτώβριο του 1488 λήφθηκε από τους Ενετούς η τελική απόφαση την οποία διατάχθηκε να εφαρμόσει ο γενικός καπετάνιος της θάλασσας Φραγκίσκο Πριούλι. Ο Ναύαρχος θα έπρεπε να επιβιβάσει την Βασίλισσα σε μια γαλέρα με προορισμό την Βενετία, ενώ ο στόλος θα έπρεπε να παραμείνει στην Κύπρο έτοιμος για κάθε ενδεχόμενο. Για να αποφευχθούν όμως περιπλοκές στην διαδοχή θα έπρεπε η Αικατερίνη να αποχωρήσει οικειοθελώς και να εκχωρήσει τα δικαιώματα της στον διάδοχο και κηδεμόνα της, δηλαδή την Γαληνοτάτη Δημοκρατία. Τα πράγματα απλοποιήθηκαν επειδή το 1487 είχε αποθάνει και η πρώην Βασίλισσα της Κύπρου Καρλότα, η αδελφή του Ιακώβου Β'. Για να πεισθεί η Αικατερίνη επιστρατεύθηκαν η μητέρα της αλλά κυρίως ο αδελφός της και τα Ενετικά της αισθήματα. Η οριστική αποχώρηση της Αικατερίνης από την Κύπρο, εν μέσω βαρύτατης ατμόσφαιρας και οδυρμών έγινε τελικά τον Φεβρουάριο του 1489. Διάφορες αποχαιρετιστήριες τελετές έγιναν στην Λευκωσία και την Αμμόχωστο. Οι Αλυκές παρέμεναν όμως ο κατ' εξοχή τόπος εσόδων και εμπορίου για το κράτος. Αυτή την περίοδο ο Γάλλος επισκέπτης Ζιαν ντε Κισαρμούα μαρτυρεί ότι οι Ενετοί μάζευαν από τις Αλυκές αλάτι το οποίο εξήγαγαν με εκατό πλοία ετησίως με τεράστια αξία σε χρυσάφι. Επίσης οι Αλυκές άρχισαν να συγκεντρώνουν μεγαλύτερο πληθυσμό αφού πολλοί έμποροι μετακινήθηκαν από την Αμμόχωστο προς την Λάρνακα όπου οικοδόμησαν νέα σπίτια και αποθήκες. Η νέα κατάσταση πραγμάτων στις Αλυκές και τον Λάρνακα ενόχλησε τους κατοίκους της Αμμοχώστου, που με επιστολή τους προς το Δόγη πριν περάσουν δύο χρόνια από την προσάρτηση της Κύπρου, ζητούσαν όπως με κάποια κίνητρα προς όφελος της Αμμοχώστου περιορίσει την πάρα πέρα ανάπτυξη του λιμανιού της Λάρνακας. Η απάντηση του Δόγη σύμφωνα με το Αρχείο της Βενετίας που αποκάλυψε πρόσφατα η Νάσα Παταπίου, ήταν αρνητική. Τους λόγους της άρνησης θα τους δούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

1489-1570

Η ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΑΛΙΝΕΣ

Το κρατικό μονοπώλιο άλατος των Λουζινιάν έγινε τώρα περιουσία της Βενετίας, η οποία με επιτυχία εφάρμοσε τα επόμενα χρόνια τρόπους αύξησης της παραγωγής. Η ερευνήτρια Νάσα Παταπίου ανακάλυψε στα Ενετικά αρχεία όλες τις λεπτομέρειες της

κατασκευής από τους Ενετούς του περιμετρικού προχώματος γύρω από τις Αλυκές, που έγινε για να εκτρέπει προς την θάλασσα όλους τους μικρούς χειμάρους που εκβάλλαν στην Αλυκή και σε εποχές πολυομβρίας καθιστούσαν την αποξήρανση των αλυκών αδύνατη σε μεγάλη ζημιά του κρατικού ταμείου. Η διευθέτηση αυτή έκαμε τις Αλυκές ακόμη πιο πολύτιμες για τους Ενετούς αφού αύξησε κατακόρυφα την παραγωγή. Οι νέοι αφέντες έδωσαν μεγάλη σημασία στην Λάρνακα και πέραν της ακτοφυλακής και των γαλέρων, που έδρευαν στο κάστρο, έκτισαν νέο μεγάλο στρατόπεδο, πιθανότατα εντός του σημερινού πάρκου που βρίσκεται το Παττίχειο αμφιθέατρο αφού εκεί σώζεται μέρος του πλακόστρωτου του στρατωνισμού αυτού. Στο νέο σύγχρονο στρατόπεδο εγκατάστησαν σημαντικό αριθμό μισθοφόρων ιππέων στρατιωτών, Ελλήνων από την βόρεια Ήπειρο (Αρβανίτες) για την καλύτερη φύλαξη του άλατος και των ακτών. Οι Ενετοί έβλεπαν τώρα την Κύπρο σαν αποικία από την οποία έπρεπε να έχουν έσοδα, γι αυτό η εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών της πόρων γινόταν πλέον συστηματικότερα. Το αλάτι της Λάρνακας, σύμφωνα με όλα τα στοιχεία, ήταν ξανά ο κυριότερος θησαυρός του νησιού με συμμετοχή περί του 15% - 20% στο σύνολο των κρατικών εσόδων, αφού πέραν από την αξία των εξαγωγών διατηρήθηκε και η φορολογία του άλατος για κάθε πολίτη της Κύπρου. Οι Αλυκές ήταν ήδη πολυάνθρωπες το 1509. Το 1543 είχαν εξακόσιους κατοίκους ενώ λίγο αργότερα ο πληθυσμός τους αποτελείτο από χίλιες ψυχές. Ανάλογος πρέπει να ήταν και ο πληθυσμός του Λάρνακα (Ernica – Larnacho), όπου ήταν και το διοικητικό κέντρο των Ενετών, απέναντι από τον Ναό του Τιμίου Σταυρού, σήμερα το Τζαμί Τούζλα κοντά στην Μητρόπολη. Στο Διοικητικό αυτό κέντρο της Λάρνακας υπήρχε μεγάλη πλατεία με δημόσια κρήνη πάνω στην οποία υπήρχε μηχανικό Βενετσιάνικο γιγαντιαίο ρολόι, που σώζονται μέχρι σήμερα (πλην του μηχανισμού του ρολογιού), και γρανιτένια ψηλή στήλη με το λιοντάρι - έμβλημα της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας στην κορυφή, καθώς και επιβλητικό δημόσιο οικοδόμημα, που δεν σώζονται αλλά μαρτυρούνται από περιηγητές. Η σημασία που απέδιδαν οι Ενετοί στην Λάρνακα φαίνεται και από το γεγονός ότι τις Αλυκές - Έρνικα διοικούσε Ενετός Καπετάνιος, όπως την Λευκωσία, την Αμμόχωστο και την Κερύνεια, ενώ όλες οι άλλες περιοχές διοικούντο από Κύπριους ευγενείς, επιλεγμένους από τους Ενετούς.

Η εξήγηση στο γιατί οι Αλυκές απέκτησαν μεγαλύτερη εμπορική κίνηση από την Αμμόχωστο επί Ενετοκρατίας μας δίνεται έμμεσα από τον Τζών Λόκ, που επισκέφθηκε την Κύπρο και τις Αλυκές το 1553. Λέγει ο Άγγλος αυτός περιηγητής ότι «όλα τα βενετσιάνικα πλοία που φθάνουν στην Κύπρο είναι υποχρεωμένα να δέσουν στις Αλυκές, να πετάξουν τα έρμα τους (δηλαδή το βάρος για να κρατούν την ισορροπία και σταθερότητα στην θάλασσα) και να φορτώσουν αλάτι για την Βενετία». Επομένως τα Ενετικά εμπορικά πλοία όχι μόνο ήταν υποχρεωμένα να καταπλεύσουν στην Λάρνακα αλλά δεν είχαν κανένα λόγο να επισκεφθούν πλέον την Αμμόχωστο. Ξεφόρτωναν τα εμπορεύματα τους στην Λάρνακα και αμέσως φόρτωναν αλάτι και ότι άλλο εμπόρευμα είχαν στο πρόγραμμα τους από την Λάρνακα. Άρα, οι έμποροι που χρησιμοποιούσαν ενετικά καράβια για τις εισαγωγές ή εξαγωγές τους ήταν πλέον υποχρεωμένοι να έχουν τις αποθήκες και τα σπίτια τους στην Λάρνακα για να έχουν αμεσότητα με τις ευκαιρίες παραλαβής και εξαγωγής των εμπορευμάτων τους. Οι έντονες διαμαρτυρίες των κατοίκων της Αμμοχώστου για εξεύρεση τρόπων αλλαγής αυτής κατάστασης δεν βρήκε καμιά ανταπόκριση από τον Δόγη. Αντίθετα οι Ενετοί έδωσαν πρόσθετα κίνητρα που ωφέλησαν ακόμη περισσότερο την Λάρνακα. Ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος στην Ιστορία της Κύπρου σημειώνει την πληροφορία ότι οι Ενετοί στο πρόγραμμα παροχής διευκολύνσεων για την ναυπήγηση νέων Ενετικών πλοίων, δέχονταν όπως αυτά αποστέλλονταν αμέσως

μετά την καθέλκυση τους να φορτώνουν αλάτι από την Λάρνακα, να μην πληρώνουν στην Κύπρο την αξία του, αλλά στην Βενετία μετά που θα το πωλούσαν με κέρδος σε κάποια ευρωπαϊκή αγορά. Σε περίπτωση που το αλάτι θα αποθηκευόταν για λογαριασμό της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, τα φορτωτικά για την μεταφορά του άλατος στην Βενετία πληρωνόταν στο ναυπηγείο από την Δημοκρατία έναντι της κατασκευής του πλοίου. Τα Ενετικά αυτά κίνητρα και διευκολύνσεις καθιέρωσαν σταδιακά την Λάρνακα σαν το κυριότερο εμπορικό λιμάνι της Κύπρου, πράγμα που συνεχίστηκε και επί Τουρκοκρατίας. Όταν οι Τούρκοι έφθασαν το 1570 στην Λάρνακα με τον στόλο τους για να καταλάβουν την Κύπρο, μαρτυρείται ότι αποβίβασαν τον στρατό στις Αλυκές κοντά στις αποθήκες και τα σπίτια όλων αυτών των μεγάλο-εμπόρων της Λάρνακας.

Όταν ο φημισμένος Οθωμανός ναύαρχος, γεωγράφος και χαρτογράφος Μουχαντίν Πιρί Ρέις επισκέφθηκε την Λάρνακα το 1546 για να προετοιμάσει την Τουρκική εισβολή, κατέγραψε στο βιβλίο ναυσιπλοΐας του δύο λιμάνια στην Λάρνακα. Ένα στις Αλυκές, όπου γίνεται το φόρτωμα του άλατος και το άλλο απέναντι από την Εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, προφανώς κοντά στο κάστρο. Την επίσκεψη του Πιρί Ρέις στην Λάρνακα κατέγραψε ο Τσέχος επισκέπτης Όλτριχ Πρέφατ, ο οποίος ήταν αυτόπτης μάρτυρας στην καταδίωξη του από τις Ενετικές Γαλέρες. «... Μόλις ακούστηκε στην πόλη ότι είχαν επισημανθεί μερικές γαλέρες στα ανοικτά, αμέσως 50 ένοπλοι επιβιβάστηκαν στα δύο καράβια που με πολύ ευνοϊκό άνεμο έπλευσαν εναντίον των πειρατών. Και φαίνεται ότι ο αρχηγός των πειρατών κατάλαβε ότι δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει δύο καλά εξοπλισμένες βενετσιάνικες γαλέρες και έπλευσε προς την Μικρά Ασία. Τότε οι δύο γαλέρες επέστρεψαν στο λιμάνι και οι Αλβανοί που είχαν παραταχθεί στην ακτή αποσύρθηκαν. Όπως μας είπαν ο Τούρκος αρχηγός των πειρατών ήταν ο Πιρί Ρέις. Η κατάσταση γενικού συναγερμού στο λιμάνι των αλυκών εξακολούθησε και την επομένη. Οι σάλπιγγες είχαν προειδοποιήσει ότι είχε φανεί στην θάλασσα μια γαλέρα. Παρατάχθηκαν πάλι στην ακτή περί των 40 Αλβανών. Εμείς βγήκαμε από τον ξενώνα μας και πήγαμε στην πόλη για να μάθουμε τι συνέβαινε. Η γαλέρα έριξε κανονιά για να δείξει ότι ήταν φιλική». Για την καλύτερη έγκαιρη προειδοποίηση εχθρικών κινήσεων στην θάλασσα και καλύτερη άμυνα των αγκυροβολίων της Λάρνακας το 1560 οικοδομήθηκε από τους Ενετούς ο Πύργος – παρατηρητήριο στο χωριό Τζίτιν. Στην συγκεκριμένη θέση προϋπήρχε παλαιότερο οικοδόμημα γιατί η όλη περιοχή καταγράφεται και σε παλαιότερους χάρτες σαν «Κοίτα» ή «Τζοίτα» δηλαδή παρατηρητήριο, όπου και η ονομασία «Τζίτιν» δια το πολύ γεωργικό χωριό μερικά χιλιόμετρα στο εσωτερικό. Ανάλογα παρατηρητήρια έγκαιρης προειδοποίησης υπήρχαν και στην άλλη άκρη του κόλπου Λάρνακας. Ένα στο χωριό Πύλα, που σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση κι ένα παραθαλάσσια του χωριού Ξυλοφάγου. Ο πύργος της Αλαμινού ήταν κι αυτός ενταγμένος στο ίδιο σύστημα.

Το 1546 ο Τσέχος Όλτριχ Πρέφατ δίνει επίσης την πληροφορία ότι στον Ναό του Αγίου Λαζάρου λειτουργούσε νεκροταφείο όπου έθαψαν ένα από τους συντρόφους του που πέθανε στην διάρκεια του ταξιδιού. Πολλοί από τους τάφους ταξιδιωτών που θάφτηκαν στον Άγιο Λάζαρο σώζονται μέχρι σήμερα. Το 1557 ο Ενετός Προνοητής και Σύνδικος της Κύπρου Σεπάστιαν Βερνιέρ μερίμνησε για την επιδιόρθωση του Ναού του Αγίου Λαζάρου, που για χρόνια χρειαζόταν σοβαρές συντηρήσεις, όπως είχαμε δει προηγουμένως σε μαρτυρίες διάφορων επισκεπτών. Φαίνεται ότι πέραν από τις επιδιορθώσεις, ο Σεπάστιαν Βερνιέρ, ο οποίος ήταν ο θριαμβευτής αργότερα της ναυμαχίας της Ναυπάκτου (1572), έκανε την προσθήκη της νότιας στοάς του

Ναού η οποία είναι σε καθαρά Γοτθικού ρυθμού. Ο Άγιος Λάζαρος, ήδη από την εποχή της Ελένης Παλαιολογίνας (1450-1458) έχει Καθολικές αλλά και ορθόδοξες λειτουργίες, πράγμα που επίσης μαρτυρείται από επισκέπτες της εποχής. Το 1565 η Βενετική Σύγκλητος δίνει εντολές για την αποπεράτωση των οικιών στο στρατόπεδο του ελαφρού ιππικού στις αλυκές, εν μέσω διαφωνιών ως προς το πια θα ήταν η ορθότερη στρατηγική για την αντιμετώπιση της Τουρκικής απειλής. Μια σοβαρή άποψη ήταν ότι η άμυνα έπρεπε να γίνει στις παραθαλάσσιες πόλεις όπου ο στόλος θα μπορούσε να βοηθήσει αποτελεσματικά στην υπεράσπιση τους, και επομένως θα έπρεπε να αναβαθμισθούν οι οχυρώσεις της Λάρνακας, Λεμεσού και Πάφου, πέραν αυτών της Αμμοχώστου και Κερύνειας. Η άποψη που τελικά επικράτησε ήταν ότι η άμυνα θα γινόταν μόνο στην Λευκωσία, Αμμόχωστο και Κερύνεια, όπου η αναβάθμιση των τειχών τους άρχισε το 1565. Ο Βισκούντης Λευκωσίας Πιέτρο Βαλτέριο ανέφερε ότι το 1567 μετά από μια μεγάλη τρικυμία καταποντίστηκαν στο λιμάνι των Αλυκών 20 καράβια φορτωμένα εμπορεύματα. Μια απίστευτη μαρτυρία για την σημαντικότητα της Λάρνακας στο τέλος της Ενετοκρατίας.

1570-1571

ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΑΠΟΒΙΒΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΑΛΥΚΕΣ

Η διαμάχη των Οθωμανών με τους Μαμελούκους της Αιγύπτου κατέληξε σε τελική νίκη των Τούρκων το 1512 και η Ανατολική Μεσόγειος έγινε από τότε μια Οθωμανική Θάλασσα. Πολλοί ιστορικοί θεώρησαν την διατήρηση της Ενετικής κυριαρχίας στην Κύπρο για περισσότερο από μισό αιώνα μετά σαν ένα θαύμα, αφού οι Οθωμανοί βρισκόντουσαν τώρα στο απόγειο της δύναμης τους. Φαίνεται όμως ότι είχαν προτεραιότητα την καρδιά της Ευρώπης και όχι την Κύπρο. Κατέλαβαν την Ουγγαρία και την μισητή Αυστρία πριν οι Αυστριακοί σταματήσουν την προέλαση τους στην Βιέννη. Οι Ενετοί συζητούσαν θεωρητικά το θέμα της άμυνας της Κύπρου ήδη από την δεκαετία του 1530 αλλά για οικονομικούς τελικά λόγους δεν ενίσχυσαν τις οχυρώσεις στις παράλιες πόλεις όπου με την ναυτική τους δύναμη θα μπορούσαν να στηρίξουν και έτσι να έχουν καλύτερες πιθανότητες εναντίον των Τούρκων. Το πρόβλημα φαίνεται ότι ήταν και η ανικανότητα να επανδρωθούν πολλές οχυρώσεις. Έτσι λοιπόν η Λάρνακα, το κυριότερο τους εμπορικό λιμάνι και ο σημαντικότερος οικονομικός τους πνεύμονας αφήνεται εντελώς ανοχύρωτη. Το υφιστάμενο φρούριο ήταν ακατάλληλο για τις τότε σύγχρονες πολεμικές τέχνες. Το 1532 οι Βενετοί Αξιωματούχοι Μαρκαντόνιο Τρεβιζάνο και Στέφανο Τιέπολο επίσημα και καταγραμμένα εισηγήθηκαν την ανέγερση νέου σύγχρονου ισχυρού φρουρίου στην Λάρνακα στα πρότυπα αυτού της Κερύνειας, αλλά παρά την πρόβλεψη τους ότι η Οθωμανική επίθεση θα επιχειρείτο από την Λάρνακα, δεν εισακούστηκαν και δυστυχώς επαληθεύθηκαν.

Η από πολλού αναμενόμενη Τουρκική επίθεση εκδηλώθηκε στις αρχές Ιουλίου του 1570. Μετά από μικρή έκταση παραπλανητικές αποβάσεις στον κόλπο της Λάρας και Λεμεσό, ο κύριος όγκος του στόλου και του στρατού κατευθύνθηκαν στην Λάρνακα. Οι Ενετικές αρχές προληπτικά αναγκάστηκαν να ανατινάξουν όλα τα κάστρα και οχυρώσεις πλην της Λευκωσίας, Αμμοχώστου και Κερύνειας. Το κάστρο της Λάρνακας αχρηστεύθηκε έγκαιρα ώστε να μη χρησιμοποιηθεί από τους Τούρκους. Ο χρονογράφος Φλώριος Βουστρώνιος αναφέρει ότι τα έξοδα αχρήστευσης όλων των οχυρών θέσεων της Κύπρου ήταν περισσότερα από όσα απαιτούντο για την ενίσχυση και επάνδρωση τους. Ο Ιωάννης Σωζόμενος ο οποίος

πολέμησε κατά των Τούρκων αλλά τελικά διέφυγε μετά την πτώση του νησιού λέγει στο έργο του για την πολιορκία και άλωση της Λευκωσίας, ότι ο στόλος των Οθωμανών έφθασε στις Αλυκές στις 2 Ιουλίου του 1570, όπου την ίδια μέρα αποβίβασαν το ιππικό και το πεζικό χωρίς καμιά αντίσταση. Το ίδιο λέγει και ο μοναχός Άνζελο Καλέπιο στην δική του αφήγηση όπου αναφέρει σαν μέρα απόβασης τις 3 Ιουλίου και σημειώνει την άνεση που ο εχθρός αποβίβασε τον στρατό, το ιππικό, το πυροβολικό, τα πυρομαχικά, τις προμήθειες και τακτοποίησε και οχύρωσε το στρατόπεδο του. Μια άλλη μαρτυρία από το βιβλίο της Νάσας Παταπίου «Το Προξενείο της Επτανήσου Πολιτείας στην Κύπρο» λέει ότι ο Τουρκικός στρατός αποβιβάστηκε στις Αλυκές κοντά στις αποθήκες και μαγαζιά (magazeni) των εμπόρων της πόλης. Την στιγμή εκείνη οι μοναδικές Ενετικές δυνάμεις στις Αλυκές ήταν αυτές του Γενικού Λογιστή του κράτους Κόμητα ντε Ρούχας, που ήταν τοπικός ευγενής Ελληνικής καταγωγής και φεουδάρχης της Λάρνακας γνωστός σαν Ευγένιος Συγκλητικός.

Ο Άντζελο Γκάττο, που επιβίωσε της πολιορκίας της Αμμοχώστου στη «Διήγηση για τον Πόλεμο της Κύπρου» αναφέρει ότι ο Ευγένιος Συγκλητικός με 300 άνδρες ενεπλάκη τις πρώτες ώρες της αποβίβας αλλά αναγκάστηκε να υποχωρήσει προς την Αμμόχωστο. Στα μισά του δρόμου συνάντησε τον Γενικό Διοικητή της Κύπρου με έδρα την Αμμόχωστο Αστόρρε Βαγλιόνε, που ερχόταν με όλο το ιππικό σώμα των Αλβανών προς τις Αλυκές. Εκεί ο Συγκλητικός πληροφόρησε τον Βαγλιόνε ότι οι Τούρκοι αποβίβασαν ένα μεγάλο πλήθος στις Αλυκές, και ότι ο ίδιος αψιμάχησε μαζί τους αλλά λόγω του πολύ μεγάλου αριθμού τους, αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Τότε οι δύο αυτοί αξιωματούχοι αποφάσισαν να υποχωρήσουν, ο Ευγένιος Συγκλητικός ή Κόμητας ντε Ρούχας για να ηγηθεί στην Άμυνα της Λευκωσίας και ο Αστόρρε Βαγλιόνε για να ηγηθεί στην Αμμόχωστο, όπως ήταν το αρχικό σχέδιο άμυνας. Το μέλλον της Κύπρου είχε ήδη κριθεί γιατί οι Τούρκοι δεν είχαν αποβιβάσει εκείνη την στιγμή παρά μέρος μόνο των εκ 20.000 στρατιωτών του πρώτου κύματος, ενώ όλες τους τις δυνάμεις περίπου 100.000 άνδρες συγκέντρωσαν στην Κύπρο 19 μέρες αργότερα. Όλες οι σκέψεις για αντεπίθεση στις Αλυκές εγκαταλείφθηκαν παρόλο που στις αρχές οι Τούρκοι ήταν φοβισμένοι και ανέμεναν παγίδες και αντεπιθέσεις, που δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Οι Ενετοί προτίμησαν την ασφάλεια των τειχών παρά το ρίσκο της νίκης.

Τα τριακόσια πενήντα περίπου καράβια των Τούρκων που αποβίβασαν το πρώτο κύμα στρατού με επικεφαλής τον Λαλά Μουσταφά πασά, επέστρεψαν αμέσως στην Καραμανιά για να φέρουν κι άλλα στρατεύματα. Στις 21 Ιουλίου ο κόλπος Λάρνακας ξαναγέμισε με τα κατάρτια του Τουρκικού στόλου. Το στράτευμα διπλασιάστηκε, οι Αλυκές μετατράπηκαν σε Τουρκικό ναύσταθμο και η παγίωση της Οθωμανικής κατάκτησης ήταν στην αντίστροφη μέτρηση. Επικεφαλής του ναυτικού ήταν ο Πιαλέ πασάς, ο οποίος διαφώνησε με τον Λαλά Μουσταφά αν θα έπρεπε να επιτεθούν πρώτα στην Αμμόχωστο ή την Λευκωσία. Επικράτησε η άποψη του επικεφαλής της εκστρατείας Λαλά Μουσταφά και οι Τούρκοι βάδισαν στις 25 Ιουλίου πρώτα κατά της Λευκωσίας. Στην πολιορκία συμμετείχαν και τα πληρώματα των τουρκικών πλοίων δημιουργώντας έτσι ακόμη μια ευκαιρία για τον Ευρωπαϊκό στόλο να αντεπιτεθεί με επιτυχία. Παρόλο που στις 13 Αυγούστου ο Χριστιανικός στόλος βρισκόταν στα νερά της Κρήτης καθυστερούσε αδικαιολόγητα να πλεύσει προς την Κύπρο. Οι πολιορκημένοι ενθαρρύνονται από τις διαδόσεις ότι ο Χριστιανικός στόλος έσπευσε σε βοήθεια και διενεργούν αντεπιθέσεις, αλλά και οι Τούρκοι βιάζονται. Στις 7 Σεπτεμβρίου ο Λαλά Μουσταφά ρισκάρει και παίρνει

ξανά ενισχύσεις από τον στόλο και διενεργεί 2 μέρες αργότερα γενική επίθεση, που ήταν και η τελευταία. Η Λευκωσία καταλαμβάνεται και οι 25.000 άνδρες των πληρωμάτων του στόλου που ναυλοχούσε στις Αλυκές επιστρέφουν στα πλοία τους. Στις 11 Σεπτεμβρίου στόλος και στρατός μετακινούνται και πολιορκούν την Αμμόχωστο. Εκεί οι Τούρκοι φορτώνουν και τους αιχμαλώτους από την άλωση της Λευκωσίας. Ανάμεσα τους και η πανέμορφη Μαρία Συγκλητική γόνος της Ελληνικής Φεουδαρχικής οικογένειας της Λάρνακας, που αγόρασε από τους Ενετούς τον τίτλο του κόμητα ντε Ρούχας. Ο κόμης λοιπόν Ευγένιος Συγκλητικός πρέπει να ήταν θείος ή πατέρας της. Στις 6 Οκτωβρίου κι ενώ τα πλοία με τους αιχμαλώτους ήταν ακόμη στο λιμάνι Αμμοχώστου η Μαρία Συγκλητική αυτοκτονεί πυρπολώντας την πυριταποθήκη του πλοίου βυθίζοντας 3 συνολικά τουρκικά πλοία με ωραίες γυναίκες αιχμάλωτες για τα Τουρκιά χαρέμια, ελευθερώνοντας όλες με τον θάνατο από την στυγνή Τουρκική δουλεία.

Μετά την άλωση της Λευκωσίας ο Χριστιανικός στόλος που βρισκόταν στο Καστελόριζο αποθαρρύνεται και με την αποχώρηση του ισχυρού ναυτικού των Ισπανών διαλύεται και δεν εμφανίζεται ποτέ στην Κύπρο. Οι εξελίξεις αυτές αποθάρρυναν τους υπερασπιστές της Κερύνειας η οποία παραδίδεται αμαχητί στον Λαλά Μουσταφά στις 14 Σεπτεμβρίου, παρά τις προς το αντίθετο παραινέσεις των αρχηγών της άμυνας που βρίσκονταν στην Αμμόχωστο. Οι 2 επικεφαλής της άμυνας της Κερύνειας που αφέθηκαν ελεύθεροι από τους Τούρκους καταδικάστηκαν και φυλακίστηκαν στην Βενετία. Η Αμμόχωστος αντιστέκεται σθεναρά για 11 μήνες και παραδόθηκε μόνο μετά την πλήρη εξάντληση και μετά από δόλιες Τουρκικές υποσχέσεις στις αρχές Αυγούστου του 1571. Οι καταστροφές που υπέστη ο πληθυσμός και η πόλη της Αμμοχώστου ήταν τέτοιες ώστε οι Αλυκές να παραμείνουν καθ όλη την Τουρκοκρατία η σημαντικότερη και πλουσιότερη πόλη της Κύπρου.

1572 - 1746

Η ΚΑΤΑΧΝΙΑ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1746 – 1821 μ.Χ.

ΛΑΡΝΑΚΑ – ΣΚΑΛΑ, Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

1821-1838

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

1856-1878

ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΒΔΟΥΛ ΜΕΤΖΙΤ

1878 – 1960

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ

1960 – Σήμερα

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ